

De reactie van drie landelijke dagbladen op de komst van televisie in Nederland

Daniël Dekker

Journalistiek jaar 5

Christelijke Hogeschool Ede

0348-413607

Maart 2009

Afstudeerbegeleider: Hanke Helms

Inhoud

Inleiding	3
1 De ontwikkeling van televisie tot massamedium	6
§ 1.1 Televisie vlak voor 1940	6
§ 1.2 Televisie na 1945 tot de landelijke introductie in 1951	6
§ 1.3 Televisie vanaf de landelijke introductie in 1951 tot en met 1961	7
§ 1.4 Televisie in de eerste helft van de jaren zestig	8
2 De dagbladpers direct na de Tweede Wereldoorlog	10
§ 2.1 Perszuiveringen na de oorlog	10
§ 2.2 De Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC) tussen 1945 en 1965	12
§ 2.3 Het Algemeen Dagblad (AD) tussen 1946 en 1965	13
§ 2.4 De Telegraaf tussen 1945 en 1965	15
3 Landelijke dagbladen in 1951	17
§ 3.1 Totale opmaak van de kranten	17
§ 3.2 De inhoud en het aantal pagina's per krant in 1951	18
§ 3.3 De opmaak van artikelen in 1951 gekoppeld aan de berichtgeving	21
§ 3.4 Schrijven onder naamsvermelding en de rol van redacteurs in de berichtgeving	23
4 Landelijke dagbladen in 1958	26
§ 4.1 Totale opmaak van de kranten	26
§ 4.2 De inhoud en het aantal pagina's per krant in 1958	27
§ 4.3 De opmaak van artikelen in 1958 gekoppeld aan de berichtgeving	31
§ 4.4 Schrijven onder naamsvermelding en de rol van redacteurs in de berichtgeving	32
5 Landelijke dagbladen in 1965	36
§ 5.1 Totale opmaak van de kranten	36
§ 5.2 De inhoud en het aantal pagina's per krant in 1965	38
§ 5.3 De opmaak van artikelen in 1965 gekoppeld aan de berichtgeving	41
§ 5.4 Schrijven onder naamsvermelding en de rol van redacteurs in de berichtgeving	42
6 Veranderingen bij de kranten gekoppeld aan de opkomst van televisie	45
§ 6.1 Meer foto's in de kranten en veranderingen in de opmaak van artikelen	45
§ 6.2 Terughoudende houding van de NRC	46
§ 6.3 Berichtgeving over televisie in de kranten	47
§ 6.4 Groei van reclame in de kranten tussen 1951 en 1965	48
§ 6.5 Schrijven onder naamsvermelding door auteurs bij artikelen	48
Conclusie	51
Bronnen	53
Bijlage: opzet scriptie	56

Inleiding

Aanleiding onderzoeksvraag

De introductie van televisie aan het begin van de jaren de jaren vijftig veranderde het medialandschap. Bestaande media als de geschreven pers en radio kregen er een nieuwe concurrent bij. De komst van televisie zorgde onder andere voor een nieuwe manier van nieuwsvoorziening. Het nieuws werd een stuk persoonlijker gebracht en de kijkers thuis kregen voor het eerst bewegende beelden bij nieuwsverhalen voorgeschoteld.

Bovengenoemde situatie lijkt misschien lang geleden en niet actueel in de huidige samenleving. Maar is dat wel zo?

Het medialandschap is continu aan verandering onderhevig en gevestigde media moeten blijven innoveren om hun publiek niet aan een ander te verliezen. Internet krijgt vandaag de dag een prominentere rol in ons mediagebruik en de aandacht van mediaconsumenten blijft zich verspreiden. Traditionele media als dagbladen, radio en televisie kunnen niet stil blijven zitten en omarmen internet als hun nieuwe partner in de strijd om het mediapubliek.

Aan het begin van de jaren vijftig gaf de komst van landelijke televisie een van de eerste aanzetten tot verspreid mediagebruik. Mensen konden immers naast het lezen van de krant en het luisteren naar de radio nu ook televisie kijken. Het bestaande medialandschap kreeg een andere samenstelling, maar hoe reageerden de gevestigde media uit deze periode hierop? Dit vormt dé aanleiding tot de onderzoeksvraag, die centraal staat in de deze scriptie. De hoofdvraag luidt als volgt:

Wat was de inhoudelijke reactie van de Nieuwe Rotterdamse Courant, het Algemeen Dagblad en De Telegraaf op de massale intrede van televisietoestellen aan het eind van de jaren vijftig?

Literatuuronderzoek (hoofdstuk 1 & 2)

Om een antwoord op de hoofdvraag te vinden is het belangrijk om eerst het medialandschap ten tijde van de introductie en de opkomst van het medium televisie te schetsen. Dit gebeurt in de eerste twee hoofdstukken.

Het eerste hoofdstuk richt zich op de geschiedenis van het medium televisie tussen 1945 en 1965. Een belangrijke maand in deze periode is oktober 1951. Vanaf deze maand waren immers de eerste landelijke televisie-uitzendingen te volgen vanuit de Nederlandse huiskamers. Uiteraard komt de massale groei van het medium televisie ook aan de orde. In de loop van de jaren vijftig groeit het aantal geregistreerde bezitters van een televisietoestel geleidelijk. Aan het eind van dit decennium slaat dit plotseling om. Mensen schaffen massaal een televisie aan, waardoor dagbladen een nieuwe serieuze concurrent kregen.

In het tweede hoofdstuk komt de positie van de liberale Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC), het neutrale Algemeen Dagblad (AD) en de eveneens neutrale Telegraaf naar voren. Voor deze kranten is gekozen, omdat het drie grote kranten zijn uit de dagbladwereld omstreeks de jaren vijftig. Hiernaast verschilt de visie van deze drie kranten op de opkomst van televisie ogenschijnlijk het minste van elkaar. Het zijn respectievelijk neutrale en liberale kranten, die behoorden tot de maatschappelijke zuilen waarin minder aversie was tegen de komst van televisie. Dit vergroot de kans, dat zij eerder anticipeerden op de massale groei van het aantal televisietoestellen in hun berichtgeving. Dit in vergelijking met katholieke en protestantse kranten, die principiële tegenstand boden aan de introductie van de televisie in de verzuilde samenleving van de jaren vijftig.

In dit hoofdstuk wordt voornamelijk gekeken naar de geschiedenis van bovengenoemde drie kranten tussen 1945 en 1965. Wat maakten zij omstreeks deze periode mee? Wat waren hun oplages en wat typeerde hun achterban?

Praktijkonderzoek (hoofdstuk 3 t/m 6)

De literatuurstudie geeft duiding aan het medialandschap in de eerste twee decennia na de Tweede Wereldoorlog, betreffende televisie en de dagbladen NRC, het AD en De Telegraaf.

Deze informatie is onmisbaar voorafgaande aan het praktijkonderzoek, omdat bepaalde ontwikkelingen nu beter in de juiste context te plaatsen zijn.

Het praktijkgedeelte van het onderzoek bestaat uit twee delen. Het eerste gedeelte betreft een inhoudsanalyse om te kijken naar de manier van berichtgeving door de NRC, het AD en De Telegraaf tijdens drie meetperiodes.

1. Januari 1951, landelijke televisie was er nog niet en televisie bevond zich nog in de experimentele fase. De kranten ondervonden op dit moment in hun berichtgeving geen concurrentie van het medium televisie.
2. Januari 1958, omstreeks deze periode begint de massale groei van het aantal televisietoestellen in de Nederlandse huiskamers. Televisie verschijnt inmiddels een kleine zeven jaar landelijk op de buis, maar het nieuwe medium is aan het begin van 1958 nog geen doorslaand succes. Zijn er omstreeks januari 1958 al invloeden vanuit televisie op te merken in de berichtgeving van de drie kranten?
3. Januari 1965, de groei van televisietoestellen stabiliseerde enigszins omdat veel mensen immers al een toestel bezaten. Televisie was in 1965 een echt massamedium geworden. De drie kranten hadden nu wel degelijk concurrentie van televisie in de nieuwsvoorziening. Zorgt dit voor veranderingen in de berichtgeving van de NRC, het AD en De Telegraaf?

Deze drie meetpunten zijn onderverdeeld in de hoofdstukken drie tot en met vijf.

De berichtgeving van de drie kranten in januari 1951, 1958 en 1965 wordt onderzocht aan de hand van een aantal vaste criteria. De belangrijkste volgen hieronder:

- De totale opmaak van de krant. Hoe komt de krant over? Er wordt gekeken naar de rol van titels en subtitels in alledrie de kranten. Maken ze veel of weinig gebruik van beeld en foto's? Zijn berichten voorzien van een indeling in alinea's, een lead, tussenkopjes of helemaal niet? Ook krijgen de voorpagina's van de kranten speciaal de aandacht. Zijn er tussen 1951 en 1965 belangrijke wijzigingen op de hoofdpagina van de krant?
- Per meetperiode komt de aanwezigheid van verschillende journalistieke genres aan bod. Maken de kranten bijvoorbeeld gebruik van redactionele commentaren, columns, recensies, interviews en sfeerverslagen of komen onderdelen als deze totaal niet voor in de berichtgeving?
- Het aantal pagina's per krant. Werden de kranten juist dikker of dunner en waar heeft dit mee te maken?
- Wat is de rol van reclame / advertenties in de berichtgeving van de NRC, het AD en De Telegraaf? Groeit het aantal advertenties in de kranten of neemt dit af? Zijn hier significante verschillen in op te merken?
- Een beknopte indeling van de krant. Hoe zag de krant per meetperiode eruit? Zijn bepaalde onderdelen weggegaan of kenmerkt een krant zich met nieuwe rubrieken?
- De rol van de journalist in de kranten? Wordt er geschreven onder naamsvermelding? Komen meningen van auteurs naar voren in de berichtgeving? Hiernaast blijft de schrijfwijze van artikelen niet onderbelicht: probeert een journalist alleen de lezer te informeren of ook te amuseren?
- De functie van de drie kranten? Richtten zij zich puur op de nieuwsvoorziening of besteden ze hiernaast ook ruimte aan amusement en vermaak?

Onder meer deze ijkpunten moeten duidelijkheid geven over de berichtgeving van de kranten en of zij inhoudelijk reageerden op de grote groei van televisie aan het eind van de jaren vijftig. Hierbij moet wel een kanttekening geplaatst worden. Als de kranten tussen januari 1951 en januari 1965 inhoudelijk veranderden kan het zo zijn dat televisie hier helemaal geen rol in speelde. Een krant kreeg bijvoorbeeld een nieuwe hoofdredacteur en ging hierdoor een andere koers varen. Hiermee komt het tweede deel van het praktijkonderzoek aan de orde. In hoofdstuk zes worden de resultaten van de inhoudsanalyse uit de vorige drie hoofdstukken voorgelegd aan twee deskundigen. Namelijk aan Frank van Vree, hoogleraar Journalistiek en Cultuur aan de Universiteit van Amsterdam en Joan Hemels, hoogleraar Communicatiewetenschappen eveneens aan de Universiteit van Amsterdam. Zij

publiceerden allebei meerdere artikelen en boeken gerelateerd aan dit onderzoeksthema. Deze twee hoogleraren bogen zich over de belangrijkste resultaten van de inhoudsanalyse uit hoofdstuk drie tot en met vijf. Hierdoor konden ontwikkelingen bij de kranten in de juiste context geplaatst worden en hun visie zorgde voor een betere onderbouwing van het antwoord op de hoofdvraag. Als laatste zijn in de conclusie de resultaten van deze scriptie samengevat.

1 De ontwikkeling van televisie tot massamedium

In dit hoofdstuk schets ik de belangrijkste gebeurtenissen uit de geschiedenis van televisie in de eerste twee decennia na de Tweede Wereldoorlog.

Eerst zal ik kort aandacht geven aan de ontwikkelingen rondom televisie van voor de oorlog.

Paragraafindeling hoofdstuk 1

§ 1.1: De geschiedenis van televisie voor de Tweede Wereldoorlog.

§ 1.2: Het medium televisie na 1945 tot de eerste landelijke televisie-uitzending op 2 oktober 1951.

§ 1.3: Televisie vanaf oktober 1951 tot en met 1961. Deze periode kenmerkt zich door een enorme groei van het aantal geregistreerde bezitters van een televisietoestel. Dit steeg in een kleine tien jaar van vijfhonderd tijdens de eerste landelijke uitzending op 2 oktober 1951 naar meer dan één miljoen in 1961. Ook komen de belangrijkste zaken waarmee het nieuwe medium te maken kreeg aan de orde.

§ 1.4: Televisie in de eerste helft van de jaren zestig. Televisie lijkt niet mee weg te denken uit de samenleving en maakt zich op voor nieuwe ontwikkelingen. Dit komt onder meer tot uiting in de komst van een tweede televisiezender vanaf 1964.

§ 1.1 Televisie voor 1940

Al voor het begin van de Tweede Wereldoorlog deed Philips Electronics NV (tegenwoordig beter bekend als Philips) onderzoek naar televisie. Philips begon in 1925 te experimenteren met televisie. In deze periode bestond er veel scepsis rond televisie, niet in de laatste plaats bij Philips.

Het was immers moeilijk om goede toestellen te produceren en deze moesten ook nog eens betaalbaar zijn voor het Nederlandse publiek.¹

Na diverse experimenten met verschillende materialen vonden van 1 tot en met 7 november 1937 in Eindhoven bij Philips de eerste openbare televisiedemonstraties plaats. Philips hield 117 voorstellingen met 6732 bezoekers. Het publiek toonde grote interesse en de mensen vroegen direct om mogelijke leverdata voor een toestel. Oftewel een ogenschijnlijk geslaagd begin.²

Het liep hierna echter niet zo vlot met televisie. Dit kwam voornamelijk door het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog.

§ 1.2 Televisie na 1945 tot de landelijke introductie in 1951

De volgende experimentele uitzendingen, slechts toegankelijk voor een klein publiek vonden plaats in 1948. Philips kreeg in dit jaar vanuit de politiek een machtiging om binnen een straal van veertig kilometer een televisieprogramma te verzorgen.

Vanaf 1 april 1948 begon Philips met de uitzendingen, die ruim drie jaar zouden duren. Deze werden bekeken in ongeveer vijfhonderd huiskamers van voornamelijk Philips-medewerkers. De uitzendingen waren op drie avonden in de week te zien.³

Na drie jaren van experimentele uitzendingen in de omgeving van Eindhoven, kwam landelijke televisie steeds vaker ter sprake. De invoering was echter een complexe zaak. Verschillende kranten uitten zich negatief over televisie, de omroeporganisaties stonden niet te popelen en ook binnen de regering heerste verdeeldheid over de komst van dit nieuwe medium.

Philips wilde graag zo snel mogelijk landelijke televisie. Dit was niet alleen in hun eigen belang. De komst van landelijke televisie kon voor veel werkgelegenheid zorgen in de

¹ Akkermans, Televisie: beginjaren van een nieuw beroep (2003) blz. 15, 16

² Akkermans, Televisie: beginjaren van een nieuw beroep (2003) blz. 17

³ Akkermans, Televisie: beginjaren van een nieuw beroep (2003) blz. 26

economisch moeilijke periode na de bevrijding. Ook was een vroege entree van landelijke televisie in Nederland goed voor de export. Het gaf Philips als internationaal bedrijf de mogelijkheid, in de nog open Europese markt, een vooraanstaande positie in te nemen. Om geloofwaardiger over te komen in het buitenland moesten we daarom eerst zelf aan de televisie, volgens Philips.⁴

Uiteindelijk werd er door de regering een commissie in het leven geroepen, die moest beslissen over de komst van landelijke televisie.

De regering maakte op 8 mei 1951 bekend, dat ze groen licht gaven voor landelijke televisie in de komende twee jaar en dat de bestaande grote omroepen, (KRO, AVRO, NCRV, VARA), de programma's gingen verzorgen. Er werd wel nadrukkelijk aan toegevoegd, dat de uitzendingen slechts op beperkte schaal moesten zijn en dat de overheid niet van plan was om speciale subsidies te verlenen.⁵

§ 1.3 Televisie vanaf de landelijke introductie in 1951 tot en met 1961

Op 29 september 1951 verscheen in de Staatscourant de Televisiebeschikking. Hier stond in, dat de Nederlandse Televisie Stichting (NTS) een zendmachtiging kreeg voor drie uur per week voor de periode van 1 oktober 1951 tot en met 1 oktober 1953.⁶

Op 2 oktober 1951 is het dan zover en ging vanuit 'studio Irene' het eerste landelijke, zwart-witte programma de lucht in. Staatssecretaris Cals gaf het startschot en ongeveer vijfhonderd bezitters van een televisietoestel waren hier getuige van. De eerste uitzending verscheen onder supervisie van de NTS waarin de KRO, AVRO, NCRV en de VARA zich verenigd hadden.⁷

Na twee jaar veranderde de situatie op 1 oktober 1953. De Nederlandse Omroep-Zendermaatschappij (NOZEMA) zorgde tot die datum voor de zendmast, Philips voor de zender, de studio en de technische apparatuur, en de omroepen droegen de kosten voor de programma's. Vanaf deze datum trok Philips zich terug en moesten de NTS en de omroeporganisaties de kosten van programma's, studio en alle technische kosten ophoesten. Ze kregen echter wel een bijdrage van de overheid om alles te kunnen financieren.⁸

Op 1 oktober 1953 liep ook de zendmachtiging van de NTS af en de beginperiode van twee jaar was voorbij. Televisie kreeg groen licht van de regering en ging door. Dit had mede te maken met het doorzetten van televisie in het buitenland. Nederland kon niet achterblijven ten opzichte van andere landen en de regering zag in dat televisie niet meer was tegen te houden. Toch werd er nog wel een slag om de arm gehouden door voorzichtigheid te prediken rondom dit nieuwe medium.

Een andere reden vormde de vooruitgang op economisch gebied sinds de bevrijding, volgens toenmalig premier Drees. Hij reageerde tijdens de introductie in 1951 nog fel tegen de komst van landelijke televisie. Het kabinet-Drees vroeg immers spaarzaamheid van burgers en overheid vlak na de oorlog, en de komst van televisie zou mensen aanzetten tot het kopen van overbodige luxe.⁹

In de jaren hierna kregen de omroepen opnieuw te maken met belangrijke veranderingen. Vanaf 1955 financierde de overheid de verschillende omroepen niet meer rechtstreeks, maar via het heffen van kijkgeld onder alle bezitters van een televisietoestel. Een jaar later, in 1956, mogen de omroepen voor het eerst zelfstandig tv-uitzendingen verzorgen. Ze kregen immers een licentie naast de NTS, die dit mogelijk maakte.¹⁰

In hetzelfde jaar kwamen ook de introductie van reclame en de mogelijkheid van een commerciële omroep voor het eerst uitvoerig ter sprake. De bestaande omroepen

⁴ Berends, in Jaarboek Mediageschiedenis 2 (1990) blz. 137, 138

⁵ Akkermans, Televisie: beginjaren van een nieuw beroep (2003) blz. 29

⁶ Akkermans, Televisie: beginjaren van een nieuw beroep (2003) blz. 63

⁷ Hermes en Reesink, Inleiding Televisiestudies (2003) blz. 19

⁸ Akkermans, Televisie: beginjaren van een nieuw beroep (2003) blz. 67

⁹ Berends, in Jaarboek Mediageschiedenis 2 (1990) blz. 141

¹⁰ Hermes en Reesink, Inleiding Televisiestudies (2003) blz. 253

reageerden fel tegen deze ideeën en vonden in de regering een goede bondgenoot. Hierdoor bleken deze vernieuwingen niet haalbaar omstreeks deze periode.¹¹

Ondanks de doorstart ging het niet voortvarend met het nieuwe medium. Er waren aan het eind van 1954 16.000 tv-ontvangers en dit aantal was beneden verwachting. Het grote publiek bleek nog niet toe aan televisie ondanks diverse prijsverlagingen na de introductie in 1951. Op 1 juli 1952 werd de prijs bijvoorbeeld verlaagd van 795 naar 495 gulden.¹²

Een jaar later, 1 januari 1956, stonden er 26.000 toestellen in de huiskamers. Het publiek schafte nog niet massaal een toestel aan, maar het aantal bleef wel licht stijgen. Dit had mede te maken met de variatie in programma's op televisie. In de eerste jaren bevatte de programmering voornamelijk nieuws, maar nu kwamen ook andere soorten programma's op de buis. Zo werd op 20 april 1955 Swiebertje geïntroduceerd.¹³

In de loop van 1957 groeide het aantal toestellen hard, eind december stond de teller op 239.000! Deze enorme stijging ontstond door verschillende spectaculaire gebeurtenissen in 1957 en de komst van nieuwe programma's. Corrie Brokken won op 3 maart het Eurovisie Songfestival. Op 5 oktober startte de eerste Nederlandse comedyserie, *Pension Hommeles*, geschreven door Annie M.G. Schmidt. Dit programma kwam in plaats van de radioserie 'De familie Doorsnee', waardoor er nu op tv een programma was 'dat je gezien moest hebben'. Net als de maagoperatie bij een koe, die op 20 november rechtstreeks werd uitgezonden.¹⁴

In 1958 komen er dan 152.000 nieuwe toestellen bij, voor een totaal van 391.000. In 1959 bereikt het aantal toestellen de grens van een half miljoen en dan gaat het snel, ondanks het feit dat er op zaterdag en zondag nog geen uitzendingen zijn. Op 1 januari 1960 zijn er al ongeveer 600.000 toestellen en aan het eind van het jaar is de 800.000 bereikt. Dit betekent dat bijna één derde van alle huishoudens een toestel bezit.

De groei in toestellen zorgde ook voor meer kijkgeld. Dit extra kijkgeld werd gebruikt om meer zenduren per week te realiseren. Het aantal zenduren steeg van 12 uur in 1958 tot 22 in 1960. In 1961 breekt het aantal toestellen de barrière van één miljoen.

De opmars begon langzaam, maar eind van de jaren vijftig breekt televisie dan toch door bij het grote publiek. Dit had onder meer te maken met de komst van publiektrekkende programma's, maar ook nog een belangrijke andere reden. Mensen kochten niet zomaar een tv-toestel, maar als vrienden, familie en collega's vertelden over bekeken programma's dan kon je uiteraard niet achter blijven en wilde je ook kunnen meepraten.¹⁵

§ 1.4 Televisie in de eerste helft van de jaren zestig

Aan het begin van de jaren zestig was de grens van één miljoen toestellen bereikt en de groei bleef stijgen. Dit werd veroorzaakt door het verlies van een grote groep luisteraars bij de radio. In de jaren vijftig stemden de mensen nog redelijk trouw af op de verschillende zenders, maar in de beginjaren van het nieuwe decennium luisterde twee derde niet meer na zeven uur 's avonds. Dit blijkt uit onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Hiernaast meldde het CBS, dat in de herfst van 1962 bijna de helft van de bevolking van twaalf jaar en ouder beschikte over een tv-toestel. Het CBS concludeerde hieruit, dat vanwege de snelle verspreiding van televisie in de laatste jaren het vrijwel zeker op korte termijn een gemeengoed zal worden.¹⁶

In oktober 1963 waren er officieel anderhalf miljoen televisietoestellen geregistreerd. Dit grote aantal zorgde voor veel kijkgeld en dit bracht televisie nieuwe mogelijkheden. De

¹¹ Bank, in *Omroep in Nederland* (1994) blz. 84

¹² Akkermans, *Televisie: beginjaren van een nieuw beroep* (2003) blz. 71

¹³ Akkermans, *Televisie: beginjaren van een nieuw beroep* (2003) blz. 77

¹⁴ Akkermans, *Televisie: beginjaren van een nieuw beroep* (2003) blz. 77

¹⁵ Akkermans, *Televisie: beginjaren van een nieuw beroep* (2003) blz. 78, 79

¹⁶ Bank, in *Omroep in Nederland* (1994) blz. 94

televisieverkoop ging immers nog steeds door en al die nieuwe kijkers wilden uiteraard graag programma's zien. In 1962 kwam daarom voor het eerst een tweede televisienet ter sprake.¹⁷ In maart 1964 was het dan zover en ging het tweede televisienet experimenteel van start en in oktober 1964 werd dit definitief het tweede Nederlandse net. De uitzendingen kwamen echter nog niet dagelijks waardoor de kijkers halverwege de jaren zestig alsnog vaak waren aangewezen op één enkele zender.¹⁸

De komst van het tweede net zorgde echter wel voor meer mogelijkheden. Sinds 1960 kwamen er ieder jaar vier zenduren in de week bij. Verdere uitbreiding van het aantal zenduren per week werd nu makkelijker door de nieuwe ruimte op het tweede net. Ook maakte een tweede generatie omroepmedewerkers met vernieuwende opvattingen haar intrede met de komst van de nieuwe zender. Dit waren voornamelijk mensen van rond de dertig. De eerste, vooral oudere generatie medewerkers was afkomstig van de radio of maakte voor het eerst kennis met televisie in de experimentele fase. De televisie werd dankzij deze verandering een zelfstandiger medium. In de beginjaren van televisie bestond immers overwegend het beeld van televisie als radio met een plaatje!¹⁹

Met de komst van het tweede net kwam ook reclame op televisie weer ter sprake. Het televisiepubliek werd steeds groter, waardoor ook het bereik van advertenties steeg. Ook nu bleef televisie gevrijwaard van reclame. Pas vanaf januari 1967 kwam reclame op de buis. De omroepen, eerst fel tegen de komst van reclame, omarmden reclame aangezien ze er toch beter van werden. De Stichting Ether Reclame (STER) verzorgde de reclame voor de omroepen.²⁰

Een jaar hierna kreeg het beeldscherm een nieuwe dimensie. Tot 1968 waren de uitzendingen in zwart-wit te bewonderen, maar vanaf 1 januari 1968 werd kleurentelevisie definitief ingevoerd. Dit betekende niet dat kijkers alle uitzendingen gelijk in kleur konden aanschouwen. Het duurde nog zes jaar, voordat bijna alle wekelijkse programma's in kleur verschenen op het beeldscherm.²¹

¹⁷ <http://home-1.worldonline.nl/~hcdeboer/tvinnl2.htm> 19-11-08

¹⁸ Knulst, in Omroep in Nederland (1994) blz. 310

¹⁹ Bank, in Omroep in Nederland (1994) blz. 95

²⁰ <http://home-1.worldonline.nl/~hcdeboer/tvinnl3.htm> 19-11-08

²¹ Bank, in Omroep in Nederland (1994) blz. 103

2 De dagbladers direct na de Tweede Wereldoorlog

In dit hoofdstuk schets ik de situatie van de dagbladers in de eerste twee decennia na de Tweede Wereldoorlog. Eerst zal ik me concentreren op de dagbladers in het algemeen door de belangrijkste gebeurtenissen te behandelen. Hierna zal ik me voornamelijk richten op de ontwikkelingen rondom de Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC), het Algemeen Dagblad (AD) en De Telegraaf in de periode tussen 1945-1965.

Paragraafindeling hoofdstuk 2

§ 2.1: De situatie van de dagbladers na de Tweede Wereldoorlog kenmerkt zich door zuiveringen van de pers. Elke krant moest direct na de oorlog eerst een keuring ondergaan om te mogen verschijnen. Ook alle medewerkers van dagbladen werden doorgelicht om te kijken of ze geen discutabele dingen hadden gedaan tijdens de oorlog.

§ 2.2: De geschiedenis van de NRC tussen 1945 en 1965. Hoe kwam deze krant uit de oorlog en waar kreeg de NRC in deze periode allemaal mee te maken?

§ 2.3: De geschiedenis van het AD tussen 1946 en 1965. Deze krant werd opgericht in 1946. Waar kreeg het AD in haar beginperiode allemaal mee te maken?

§ 2.4: De geschiedenis van De Telegraaf tussen 1945 en 1965. Deze krant mocht tot 1949 niet verschijnen vanwege vermeende collaboratie met de Duitsers in de oorlog. De Telegraaf moest vanaf 1949 weer helemaal opnieuw beginnen. Hoe ontwikkelde de krant zich vanaf deze herverschijning tot en met halverwege de jaren zestig?

§ 2.1 Perszuiveringen na de oorlog

Aan het einde van de oorlog veranderde de krantenwereld. Het krantenlandschap van voor de oorlog bestond niet meer. Dit kwam mede door de komst van 'illegale' verzetsbladen als Vrij Nederland en Het Parool. Deze kranten wilden na de oorlog 'legaal' blijven verschijnen. Naast de 'illegale' verzetspers bestonden er tijdens de oorlog twee vormen van 'legale' pers in het krantenlandschap. Ten eerste had je 'legale' kranten als de Nieuwe Rotterdamse Courant, die ondanks censuur door de Duitse bezetters bleven verschijnen gedurende de oorlog. Ten tweede waren er nog 'legale' kranten, zoals De Telegraaf, die niet ongestraft konden blijven vanwege vermeende collaboratie met de Duitsers. Deze krant stond vanaf september 1944 onder leiding van SS'er Hakkie Holdert en dit zorgde voor nationaal-socialistische invloeden in de berichtgeving. Vanwege de onduidelijke en nieuwe situatie na de oorlog moest een nieuwe regeling het krantenlandschap ordenen.

Al aan het eind van 1944 bereidde de regering zich voor op deze situatie. Volgens de regering bleek het einde van de Tweede Wereldoorlog nabij. Om de pers te veranderen werd op 6 september 1944 het Tijdelijk Persbesluit afgekondigd door de regering. Dit gebeurde vanuit Londen, omdat de regering en het koningshuis hier naartoe gevlucht waren aan het begin van de oorlog. Koningin Wilhelmina keurde het Besluit goed. Het kernpunt van het Besluit: "...personen, redactie, redactionele medewerkers, directie en commissarissen krijgen een beoordeling over hun werkzaamheden in de oorlog en na een positief resultaat krijgen de kranten een vergunning om te verschijnen".²²

De regering zou dit besluit nooit officieel invoeren na de bevrijding. Dit had te maken met een regeringswisseling in 1945. Het kabinet-Gerbrandy trad in 1945 af en werd vervangen door kabinet-Schermerhorn / Drees. Dit nieuwe kabinet zorgde voor een nieuw Tijdelijk Besluit op 18 september 1945. Dit Besluit bevatte volgens het kabinet; 'voorzieningen betreffende zuivering en herstel' van het Nederlandse perswezen. De regering verstond onder zuivering het uitstoten van 'onvaderlandse elementen'. Herstel betekende, in afwachting van definitieve wettelijke maatregelen op persgebied, enkele nieuwe maatregelen om de goede naam van de Nederlandse pers te waarborgen.²³

²² Schneider en Hemels, De Nederlandse krant 1618-1978 (1979) blz. 325

²³ Driever en Brouwer, Perszuivering (1984) blz. 30, 31, 32

Het nieuwe Tijdelijk Besluit van 18 september 1945 introduceerde een Commissie voor de Perszuivering en een Persraad. De Commissie voor de Perszuivering moest alle persmedewerkers controleren. Deze controles bestonden uit het nagaan of persmedewerkers tijdens de oorlog geen nationaal-socialistische denkbeelden verspreidden in hun berichtgeving en of ze op geen enkel ander gebied de Duitsers hielpen in de oorlog. Na goedkeuring gaf de Commissie certificaten van geen bezwaar af. Om ervoor te zorgen, dat de pers niet stil lag tijdens deze procedure besloot de Commissie voor de Perszuivering eerst voorlopige certificaten af te geven. Als persmedewerker kon je deze noodvergunning alleen krijgen als er geen uitzettingsprocedure tegen je was gestart. De persmedewerkers kregen dus voorlopige vrijheid om weer aan het werk te gaan bij de verschillende dagbladen. De Persraad, gevormd door mensen vanuit alle lagen van de perswereld, kreeg taken rondom de verschijning van kranten. De Raad diende als adviescollege voor de regering. De ministers van Binnenlandse Zaken en Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen beslisten samen over de vergunningen van dagbladen, na raadpleging van de Persraad.²⁴

De eerste kranten, in het bezit van een certificaat ter goedkeuring, die herverschenen na de oorlog waren: De Tijd, het Haarlems Dagblad, het Algemeen Handelsblad, en de Nieuwe Rotterdamsche Courant als de Nationale Rotterdamsche Courant.

In 1946 dienden linkse politieke partijen een wetsontwerp in vanwege ontevredenheid met het nieuwe Tijdelijk Besluit. Het kabinet moest het Besluit wijzigen. Het Besluit moest zich niet voornamelijk op individuele personen richten, maar juist op de kranten zelf en hun ondernemingen. Dit was de voornaamste reden van hun wetsontwerp. Dit ontwerp kreeg geen gehoor en de situatie bleef gehandhaafd. Ondertussen kwam ook 1 januari 1947 steeds dichterbij, de vooraf vastgestelde einddatum van het nieuwe Tijdelijk Besluit, en een wetsvoorstel om dit Besluit te verlengen met 6 maanden werd ingediend in de loop van december 1946. Dit voorstel, met de naam Noodvoorziening Perswezen, ging pas in behandeling vanaf juni 1947.²⁵

Uiteindelijk gaf de regering op 1 juli 1947 haar goedkeuring aan de Wet Noodvoorziening Perswezen. Dit zorgde ervoor, dat de minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen de bevoegdheid kreeg tot vordering van eigendom, materieel of de gebouwen van krantenbedrijven, die op grond van hun activiteit in de bezettingstijd 'onzuiver' waren bevonden. De minister moest wel eerst advies inwinnen bij de Commissie voor de Perszuivering en goedkeuring krijgen van de Raad van Beroep. Ook gaf deze nieuwe wet kranten de mogelijkheid om in beroep te gaan tegen uitspraken en het vergunningenstelsel werd afgeschaft.²⁶

Na deze vernieuwing bleef het ongeveer twee jaar relatief rustig. De Commissie voor de Perszuivering ging door met het verstrekken van certificaten aan persmedewerkers en overtreders uit de oorlog werden veroordeeld. Uiteindelijk bezaten 10.000 persmedewerkers een vergunning, van koffiejuffrouw tot hoofdredacteur. Hiernaast hield de regering samen met de Persraad toezicht op alle werkzaamheden van de dagbladen.

In 1949 leidde de strijd over de Telegraaf het einde in van de perszuiveringen. Op 27 januari 1949 verklaarde de Raad van Beroep de uitspraken van de Commissie voor de Perszuivering ongeldig. De Commissie had de Telegraaf in 1945 een naams- en verschijningsverbod gegeven voor de komende dertig jaar. Dit vanwege het verspreiden van nationaal-socialistische ideeën in de oorlog. Door de nietigverklaring kon de krant weer verschijnen, ondanks veel protest van de verzetspers.²⁷

Vanaf 1950 leek een einde aan de perszuiveringen in zicht. Alle persmedewerkers waren gecontroleerd en iedereen, die aanspraak maakte op een certificaat van geen bezwaar had deze gekregen. Medewerkers die in de oorlog 'fout' waren geweest kregen straffen opgelegd en mochten hun werk niet meer uitvoeren. In juni van dit jaar diende de regering het wetsontwerp Voorziening Perswezen in, om een einde te maken aan de zuiveringen. Aan het begin van 1951 nam de Tweede Kamer dit ontwerp aan en ontstond de Wet Voorziening

²⁴ Wijfjes, *Journalistiek in Nederland 1850-2000* (2004) blz. 244, 245

²⁵ Schneider en Hemels, *De Nederlandse krant 1618-1978* (1979) blz. 326

²⁶ Driever en Brouwer, *Perszuivering* (1984) blz. 39, 40

²⁷ Schneider en Hemels, *De Nederlandse krant 1618-1978* (1979) blz. 327

Perswezen 1951. Deze wet betekende het officiële einde van de perszuiveringen, aangezien de kranten en hun medewerkers nu daadwerkelijk gewoerd bleven van alle controles en beperkingen, die ontstonden na de oorlog.²⁸

Afgezien van de perszuiveringen zorgden ook andere factoren voor een rem op de ontwikkeling van de dagbladpers na de bevrijding. De technische apparatuur was bijvoorbeeld erg beperkt. Door de oorlog ging een grote deel van de machines verloren. En de overgebleven machines bevonden zich in slechte staat, vanwege gebrek aan onderhoud in de oorlog. Ook was er in de jaren vlak na de oorlog een gebrek aan papier.

Dit resulteerde in dunne kranten. Zo verstrekke de Nationale Rotterdamse Courant in oktober 1946 een krant, vergelijkbaar met tien procent van haar vooroorlogse berichtgeving. In mei 1947 bleek dit percentage ruim twintig procent, dit betekende een krant van dertig pagina's per week. Vanaf november 1949 beschikten de landelijke dagbladen over veertig pagina's per week met een uitloop van acht extra bladzijden per week. Dit is dan ook echt het maximum vanwege de nog steeds heersende papierschaarste.²⁹

Vanaf 1950 ging het beter met de Nederlandse dagbladpers. De kranten lieten de papierschaarste achter zich en er kwamen steeds meer nieuwe machines bij. Dit kwam vooral door het begin van een economische groeiperiode in het land. De vooruitgang blijkt ook uit de advertentieopbrengsten. Deze stegen vanaf 1952 tot en met 1961 gemiddeld 13,11 procent per jaar. Deze groei was hard nodig, omdat het de kostenstijgingen neutraliseerde. Het aantal abonnees steeg ook gestaag omstreeks deze tijd.

De gestegen advertentie-inkomsten bracht nog een ander voordeel. De lezers betaalden in verhouding nauwelijks meer abonnementskosten. Een abonnement kostte in 1952 gemiddeld f 0,48 per week en in 1962 was dit gestegen tot f 0,64. Een logische stijging, aangezien de gemiddeld omvang van kranten in deze periode verdubbelde. Van 10,35 pagina's per dag in 1953, naar 19,54 pagina's per dag in 1963. De lezers betaalden dus meer voor hun krant, maar kregen daar wel twee keer zoveel pagina's voor terug.³⁰

§ 2.2 De Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC) tussen 1945 en 1965

Vanaf 1945 staat de onafhankelijke, liberale NRC onder leiding van Maarten Rooij. Hij vervulde hiervoor andere werkzaamheden bij de krant. In 1932 begon Rooij op de redactie binnenland. Op deze afdeling leerde hij het vak van journalist. Na vier jaar binnenland kreeg hij een andere functie. Hij werd secretaris van de hoofdredactie en waarnemend hoofdredacteur. Vanaf 1939 kreeg hij onverwacht de leiding over de krant. De toenmalige hoofdredacteur P.C.Swart was ernstig ziek en kon niet meer werken. Aan het begin van de oorlog verliet Rooij de krant, vanwege de beperkingen tijdens de oorlog.³¹

Toch vroeg de leiding van de NRC aan het eind van 1944 of hij na de bevrijding als hoofdredacteur wilde fungeren. Na enige aarzeling reageerde hij positief op dit voorstel, maar wel op één voorwaarde. Er moest een nieuwe bedrijfsleiding komen. Rooij wilde na de oorlog breken met de periode van censuur. Dat kon volgens hem alleen door de zittende commissarissen en directeur te vervangen. Deze personen verdwenen vervolgens ook bij de krant. Hiernaast vertrok J.Huijts, hij volgde Rooij op als waarnemend hoofdredacteur en vervulde deze functie tot het einde van de oorlog.³²

Na de bevrijding bezat Rooij dus officieel de leiding over de NRC. Hij kreeg echter al snel te maken met de perszuiveringen. In mei 1945 verscheen een publicatieverbod voor de krant. Toch mocht de avondkrant vanaf 28 juli in hetzelfde jaar weer uitkomen, maar wel onder een andere naam.

De krant veranderde de naam in 'Nationale Rotterdamsche Courant' in plaats van de oude vertrouwde titel. In 1947 kreeg de krant toestemming om deze wijziging ongedaan te maken

²⁸ Driever en Brouwer, Perszuivering (1984) blz. 46, 47

²⁹ Schneider en Hemels, De Nederlandse krant 1618-1978 (1979) blz. 329, 330

³⁰ Schneider en Hemels, De Nederlandse krant 1618-1978 (1979) blz. 347, 348

³¹ <http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmata/bwn3/rooij> 15-11-08

³² Stempels, in Kijk in een jarige krant (1969) blz. 26, 27

en heette weer 'Nieuwe Rotterdamsche Courant'. In hetzelfde jaar veranderde de spelling van 'Rotterdamsche' in 'Rotterdamse'.³³

Onder Rooij kregen de redacteuren veel vrijheid. Hij was in veel rubrieken thuis, maar aarzelde ook niet om werk uit handen te geven. Hij respecteerte andere opinies en relativeerde zijn eigen werkzaamheden. Zijn enorme inzet als leidinggevende diende als voorbeeld voor anderen.

Volgens Rooij kon de NRC een duidelijke eigen mening hebben, onafhankelijk van wat lezers of adverteerders dachten. Dit ging soms voor een deel van het overwegend liberale lezerspubliek te ver. De krant was bijvoorbeeld in die tijd behoorlijk progressief ten opzichte van het slepende dekolonisatieproces van Nederlands-Indië, waar Nederland direct na de bevrijding mee in de maag zat. Nederland moest weggaan uit Nederlands-Indië, volgens de NRC. Deze progressieve visie kostte de krant abonnees.

Ondanks de verloren leden bleef de krant bij haar mening. Deze standvastigheid zorgde ervoor, dat de krant veel trouwe lezers had en het aantal abonnees bleef geleidelijk stijgen. Tot 1958 bleef Rooij aan als hoofdredacteur.³⁵

Datum	Abonnees ³⁴ NRC
1-12-1947	44.772
31-3-1951	44.262
30-9-1955	49.118
30-9-1956	50.798
30-9-1958	51.595
31-3-1965	56.742

Maarten Rooij kreeg aan het begin van 1958 Alexander Stempels als opvolger. Ook Stempels had een verleden bij de krant voorafgaande aan zijn hoofdredacteurschap. Hij begon in 1935 en deed dit net als Maarten Rooij, bij de redactie binnenland. Vanaf het begin van de Tweede Wereldoorlog verliet hij de krant. Stempels wilde om principiële redenen geen deel hebben aan de krant, die onder censuur mocht blijven verschijnen.³⁶

In de oorlog werkte Stempels als bedrijfsjurist. Na de oorlog kwam hij terug bij de NRC. Nu niet bij de redactie binnenland, maar als parlementair redacteur. Deze functie vervulde hij tot aan het begin van 1958. Als opvolger van Rooij zette hij de werkwijze van zijn voorganger voort. Volgens Stempels moesten de redacteuren hun eigen boontjes doppen en de grootst mogelijke vrijheid krijgen. Dat kon volgens hem alleen als de redactie een team vormde met eensgezindheid over de visie van de krant.³⁷

Stempels gaf ruim twaalf jaar, tot 1970, redactionele leiding aan de NRC. Tijdens het hoofdredacteurschap van Stempels bleef de krant een avondkrant, ondanks het feit dat steeds meer kranten 's ochtends verschenen.³⁸

§ 2.3 Het Algemeen Dagblad (AD) tussen 1946 en 1965

Het Algemeen Dagblad zag op 29 april 1946 het levenslicht. Jan Versnel en Willen Pluygers wilden met een nieuwe krant het gat in de dagbladenmarkt opvullen. Deze leegte was volgens hen ontstaan door het niet verschijnen van De Telegraaf vanwege haar oorlogsverleden en de Rooms-katholieke uitstraling van de Volkskrant in deze periode.

De naam 'Algemeen Dagblad' bezit volgens oprichters Versnel en Pluygers de volgende betekenis. "De krant wil een zo breed mogelijke lezerskring bereiken en wenst zich niet te binden aan enige politieke of godsdienstige overtuiging".³⁹

Het eerste nummer bevatte vier halve pagina's. Op één van deze bladzijden bevond zich een beginselverklaring. Een deel hieruit: "Het AD wil levendig zijn, maar niet sensationeel. Het wil het nieuws duidelijk brengen, zonder het te vergroten. Het is onafhankelijk, maar niet neutraal. Los van partijpolitieke of religieuze bindingen stelt de redactie zich op tegenover gebeurtenissen en ontwikkelingen in eigen land".⁴⁰

³³ Bouwmeester, De gouden greep van 'Woeste Willem' (2006) blz. 13

³⁴ Abonneecijfers uit het archief van de Nederlandse Dagbladpers

³⁵ <http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmata/bwn3/rooij> 15-11-08

³⁶ <http://rjb.x-cago.com/GARJB/1988/12/19881231/GARJB-19881231-0149/story.pdf> 15-11-08

³⁷ http://www.dbnl.org/tekst/_jaa003198801_01/_jaa003198801_01_0017.htm 15-11-08

³⁸ <http://rjb.x-cago.com/GARJB/1988/12/19881231/GARJB-19881231-0149/story.pdf> 15-11-08

³⁹ Bouwmeester, De gouden greep van 'Woeste Willem' (2006) blz. 13

⁴⁰ Schneider en Hemels, De Nederlandse krant 1618-1978 (1979) blz. 335

Oprichters Versnel en Pluygers wilden de krant direct na de oorlog starten, maar dit bleek niet haalbaar. Vanwege de perszuiveringen duurde het bijna een jaar voordat het AD een vergunning kreeg van de regering. Hiernaast was het in deze periode ook nog eens erg moeilijk om een nieuwe krant te starten vanwege de papierschaarste.⁴¹

De krant maakte een rommelige start door. In 1946 begon de krant met Jan Schraever als hoofdredacteur van de eerste uitgave met een oplage van 20.000 kranten. Dit was destijds het maximale aantal, omdat er niet meer papier voorradig was. Schraever bleek niet de gewenste hoofdredacteur en G.N. Leenders volgde hem op. Ook Leenders voldeed niet aan de eisen van het bestuur en kreeg tijdens de eerste jaargang (1946) ontslag. Zijn opvolger heette G.A.W. Zalsman. Dit betekende dus, dat de krant sinds de oprichting op 29 april 1946 begon aan de derde hoofdredacteur in een half jaar tijd!

Het ging aan de andere kant niet slecht met de krant. Sinds de eerste verschijning groeide de oplage van de oorspronkelijke 20.000 naar 80.000 exemplaren in de beginperiode. De heer Zalsman functioneerde ook niet als de leider, die de krant nodig had. Hij wilde van de krant een tweede NRC maken en dit viel niet in goede aarde. Daarom vertrok hij als hoofdredacteur in 1948 en Jacques Ratté volgde hem op.⁴²

De keuze op Ratté bleek een goede, aangezien onder zijn leiding de krant opbloede. De groei ontstond echter niet zonder slag of stoot. Ratté kreeg tijdens het begin van zijn hoofdredacteurschap te maken met een moeilijke start.

De Telegraaf verscheen weer vanaf 1949 na een verschijningsverbod van vier jaar. Dit verbod kreeg de krant vanwege hulp aan de Duitsers bezetters, maar de Raad van Beroep draaide deze uitspraak terug. Deze ontwikkeling kostte het AD 30.000 abonnees. Dit bracht de opheffing van de krant ter sprake, maar de redactie ging door dankzij medeoprichter Pluygers. In 1950 besliste hij dat de krant bleef voortbestaan, ondanks het feit dat het AD geen winst maakte in die periode.⁴³

De voortgang van de krant bleek niet onterecht. De krant groeide aan het begin van de jaren vijftig. Deze groei kwam voornamelijk voort uit de verbeterde economische situatie in Nederland.

In 1958 stopte Ratté als hoofdredacteur en het AD was onder zijn leiding uitgegroeid tot een moderne en volwassen krant. Het aantal redacteurs steeg in deze periode van 20 naar 51. Zij schreven voor een gevarieerd ledenbestand. 54 procent van de abonnees was Nederlands-hervormd, 14 procent Rooms-katholiek, 5 procent gereformeerd en 20 procent 'onkerkelijk'. Ondanks de vooruitgang van de krant in de jaren vijftig, kostte deze nog steeds geld. Pas in 1961, 15 jaar na de oprichting, kwam de krant uit de rode cijfers.⁴⁴

De groei van het AD is, afgezien van de verbeterde economische situatie, te verklaren dankzij het opkopen van regionale dagbladen door medeoprichter Pluygers. Zo kocht hij in 1952 het dagblad Rijn en Gouwe. Deze krant

beschikte in dat jaar over drieduizend lezers, maar vanwege de overname groeide het bereik van het AD. De regionale bladen berichtten immers over het plaatselijke en regionale nieuws, aangevuld met artikelen uit het AD.⁴⁶

In 1958 begon Anton van der Vet als de nieuwe hoofdredacteur. Hij werkte als leidinggevende voor een periode van tien jaar.

Onder zijn bewind groeide de redactie verder door en verstevigde de krant haar positie in het medialandschap. Hij zorgde bijvoorbeeld voor uitbreiding van de Haagse redactie en de redactie economie en financiën kreeg meer journalisten tot haar beschikking. Hiernaast introduceerde van der Vet een

Datum	Abonnees ⁴⁵ AD
1-12-1947	58.253
31-3-1951	75.423
30-9-1955	86.079
30-9-1956	93.211
30-9-1958	106.176
31-3-1965	144.816

⁴¹ Bouwmeester, De gouden greep van 'Woeste Willem' (2006) blz. 14

⁴² Bouwmeester, De gouden greep van 'Woeste Willem' (2006) blz. 18

⁴³ Bouwmeester, De gouden greep van 'Woeste Willem' (2006) blz. 20

⁴⁴ Bouwmeester, De gouden greep van 'Woeste Willem' (2006) blz. 24

⁴⁵ Abonneecijfers uit het archief van de Nederlandse Dagbladpers

⁴⁶ Bouwmeester, De gouden greep van 'Woeste Willem' (2006) blz. 24

Autoblad als bijlage en maakte hij ruimte voor columns.⁴⁷

§ 2.4 De Telegraaf tussen 1945 en 1965

Direct na de oorlog kreeg iedere krant een verschijningsverbod vanwege de perszuiveringen. Elke krant onderging een grondige controle en De Telegraaf kwam hier niet ongeschonden vanaf. De krant bleek na uitvoerig onderzoek schuldig aan collaboratie met de Duitsers. De veroordeling kwam tot stand door overtuigende argumenten en feiten. Deze bevatten onder meer; De Telegraaf drukte de *Deutsche Zeitung in den Niederlanden* en de antisemitische *De Mithoorn* op haar persen in de oorlog. Ook het nazi-gezinde bewind vanaf september 1944 onder SS-er Hakkie Holdert speelde een grote rol in de veroordeling.

De uiteindelijke uitspraak: een naamsverbod en een verschijningsverbod van dertig jaar, opgelegd door de Commissie voor de Perszuivering.⁴⁸

Dit verbod hield geen dertig jaar stand. Vanaf 1949 verscheen de krant weer. De uitsluiting was opgeheven door de Raad van Beroep. Volgens de Raad klopte het beeld van de krant als collaborateur met de Duitsers niet. De Raad betwiste geenszins het feit, dat Hakkie Holdert sinds september 1944 als hoofdredacteur een nazi-gezind beleid voerde. Alleen de periode hiervoor bleef onderbelicht in de uitspraak. Het redactionele beleid van de krant tot september 1944 was vergelijkbaar met de houding van andere kranten in de oorlog. Ook bleek dat een groot gedeelte van de journalisten bij de krant geen medewerking verleende aan de Duitsers. Door deze argumenten mocht de krant, na een verbod van vier jaar, weer verschijnen.⁴⁹

Vanaf 12 september 1949 konden geïnteresseerden de Telegraaf weer lezen. Dit bleken er niet veel te zijn en hierdoor maakte de krant een moeizame herstart. De neutrale krant moest weer helemaal opnieuw beginnen als dé krant, die tot geen enkele zuil wilde behoren. Deze situatie lag in de lijn der verwachting, omdat de krant een belabberd imago had. De krant kreeg dan wel vrijpraak, maar voor veel mensen bleef De Telegraaf een 'foute' krant.

De voortgang van de krant leek haast onmogelijk. De redding kwam door de hulp van vijf financiers. Zij wilden de krant laten voortbestaan. Een van hen was J.M. Goedemans. Een voormalig hoofdredacteur van de krant. De vijf investeerders kochten de krant in 1951 van de regering en de gezusters Holdert.⁵⁰

Dit bracht een nieuwe start voor de Telegraaf en redding van een vrijwel zekere ondergang. J.M. Goedemans ging voor een tweede termijn aan de slag als hoofdredacteur.⁵¹

De uitsluiting van De Telegraaf tussen 1945 en 1949 bood verschillende kranten een uitstekende mogelijkheid. Ze konden blijven verschijnen. Dit had te maken met het materiaal en de locatie van de krant. De regering bezat na de oorlog 25% van de krant als schuldbetaling en was dus mede-eigenaar. Dit gaf de regering de mogelijkheid om deels aanspraak te maken op de bezittingen van De Telegraaf.

Direct na de oorlog verkeerde het land in een moeilijke economische situatie. Ook de dagbladpers bleef niet gevrijwaard van deze malaise. Verschillende verzetskranten dreigden hun positie in het krantenlandschap te verliezen. Deze kranten verschenen tijdens de oorlog illegaal en bezaten geen 'openbare' gebouwen of persen vanwege de pakkans in de oorlog. De regering anticipeerde hierop door de locatie en het materiaal van De Telegraaf beschikbaar te stellen aan de verzetskranten. Dit zorgde ervoor dat kranten als het Parool en Trouw vanuit het pand van de Telegraaf gingen verschijnen. Deze ontwikkeling bleek achteraf zelfs gunstig voor De Telegraaf. Toen de regering in 1951 afstand deed van de krant, verkeerde de locatie in goede staat en de spullen bleven geconserveerd. Hierdoor kon de krant zelf alles eenvoudig weer in gebruik nemen.

⁴⁷ Bouwmeester, De gouden greep van 'Woeste Willem' (2006) blz. 26, 27

⁴⁸ Wijfjes, Journalistiek in Nederland 1850-2000 (2004) blz. 246

⁴⁹ Wijfjes, Journalistiek in Nederland 1850-2000 (2004) blz. 247, 248

⁵⁰ Schneider en Hemels, De Nederlandse krant 1618-1978 (1979) blz. 341, 342

⁵¹ De Telegraaf, 100 jaar De Telegraaf (1993) blz. 173

Het Parool en Trouw bleven hierna nog verschillende jaren vanuit hetzelfde gebouw als de Telegraaf verschijnen.⁵²

In mei 1952 stopte Goedemans als hoofdredacteur. J.J.F Stokvis volgde hem op als leidinggevende van de krant. Stokvis fungeerde hiervoor als plaatsvervangend hoofdredacteur sinds de heruitgave in 1949.⁵⁴

Onder Stokvis maakte de krant een stormachtige groei door. In de eerste paar jaar onder zijn leiding verdubbelde het aantal abonnees. Dit gebeurde niet zomaar volgens oud-hoofdredacteur Johan Olde Kalter; "Hij durfde dingen aan te pakken die anderen niet aanpakten. Zo was shownieuws in opkomst en hij anticipeerde hier geweldig op".⁵⁵

Stokvis nam redacteur Henk van der Meyden aan als verslaggever van het shownieuws. Henk van der Meyden

hierover: "Stokvis zei tegen mij; jij krijgt één pagina per dag. Toen was ik 21 jaar, kun je nagaan! Degene die eigenlijk breed uitpakte met hele pagina's en de sterren lanceerde, of over de sterren schreef en de sterren dichterbij de huiskamers bracht, dat was ik".⁵⁶

Gewaagde nieuwe ideeën zorgden ervoor dat de krant explosief groeide onder Stokvis. Het aantal abonnees bleef enorm stijgen aan het eind van de jaren vijftig en begin jaren zestig. Halverwege de jaren zestig bereikte De Telegraaf de top, als grootste krant van Nederland. Het doel van de neutrale krant was bereikt, ondanks de moeilijke periode direct na de herstart. De Telegraaf wilde immers als neutrale krant zoveel mogelijk lezers bereiken en telde nu de meeste abonnees van alle kranten, en dat als krant die tot geen enkele zuil wilde behoren in het verzuilde krantenlandschap.

In 1970 ging Stokvis weg als hoofdredacteur en C.J. Brandt nam zijn plaats in.⁵⁷

Datum	Abonnees ⁵³ Telegraaf
15-4-1950	42.836
31-3-1951	58.487
15-2-1952	65.506
30-9-1955	110.425
30-9-1956	130.295
30-9-1958	170.819
31-3-1965	304.115

⁵² Rothuizen, in Luizen in de pels (1984) blz. 13

⁵³ Abonneecijfers uit het archief van de Nederlandse Dagbladpers

⁵⁴ De Telegraaf, 100 jaar De Telegraaf (1993) blz. 185

⁵⁵ http://www.profieltv.nl/uitzendingen/2007/1012_telegraaf/intro.aspx 24-11-08

⁵⁶ http://www.profieltv.nl/uitzendingen/2007/1012_telegraaf/intro.aspx 24-11-08

⁵⁷ De Telegraaf, 100 jaar De Telegraaf (1993) blz. 238

3 Landelijke dagbladen in 1951

In dit hoofdstuk schets ik eerst een beeld omtrent de opmaak van de NRC, het AD en De Telegraaf in de week van maandag 22 januari tot en met zaterdag 27 januari 1951. Hierna ga ik dieper in op de berichtgeving van de kranten. Om dit in kaart te brengen heb ik de berichten uit de kranten uitvoerig geanalyseerd. Ik probeer mijn bevindingen uit de afzonderlijke kranten met elkaar te vergelijken om een beeld te krijgen van de dagbladberichtgeving in 1951 en de rol van journalisten in deze tijd.

Paragraafindeling hoofdstuk 3

§ 3.1: De algehele opmaak van de kranten. Hierbij wordt gekeken naar het gebruik van beeld, de kolom- en rubriekindeling, de opmaak van de voorpagina's en de verhouding tussen korte en lange artikelen in de berichtgeving van de drie kranten.

§ 3.2: De indeling van de NRC, het AD en De Telegraaf in 1951. Uit hoeveel pagina's bestonden de kranten en wat plaatsten ze op welke bladzijde? Hiernaast komen de belangrijkste verschillen tussen de kranten bij het publiceren van afzonderlijke rubrieken naar voren. Ook de rol van reclame in de berichtgeving blijft niet onderbelicht.

§ 3.3: De opmaak per artikel in de drie kranten. Wat was de rol van titels, ondertitels, tussenkopjes en leads? Maakten de NRC, het AD en De Telegraaf hier veel of weinig gebruik van? Hiernaast komt de manier waarop de kranten hun nieuws inleiden in de eerste alinea aan de orde.

§ 3.4: De rol van redacteurs in de berichtgeving van de kranten. Het doel is om meer duidelijkheid te krijgen over de positie van deze groep werknemers in 1951. Het plaatsen van creditlines, persoonlijke meningen van auteurs en het gebruiken van interviews door verslaggevers zijn punten die meer duidelijk verschaffen op dit gebied.

§ 3.1 Totale opmaak van de kranten

§ 3.1.1 Gebruik van beeld in de kranten

In de kranten van januari 1951 staan dagelijks foto's. Ook zijn er veelvuldig illustraties te vinden bij reclameadvertenties. Toch is tussen de kranten behoorlijk wat verschil in het gebruik van foto's. De NRC en het AD plaatsen beduidend minder foto's dan De Telegraaf. De NRC plaatst de meeste en beste afbeeldingen op de voorpagina. Dat zijn er meestal een stuk of drie, maar in de rest van de krant staat slechts een enkele gefotografeerde afbeelding en sporadisch meer dan één op dezelfde pagina. Het AD gebruikt ongeveer dezelfde methode. De meeste foto's op de voorpagina en af en toe één op de andere bladzijden. De Telegraaf maakt op dit gebied een andere indruk. De krant plaatst veel meer foto's, evenredig verspreid over alle pagina's in de krant. Hiernaast publiceert de krant als enige van de drie af en toe portretfoto's van personen. Bij een bericht waar een bepaald persoon centraal staat, is regelmatig een afbeelding van deze man of vrouw te vinden. Nu lijkt het misschien of de NRC en het AD weinig beeld bevatten, maar er zijn toch behoorlijk wat illustraties in deze twee bladen te vinden. Voornamelijk in de reclameadvertenties. Deze plaatjes maken het lezen van de krant een stuk aangenamer, omdat het afwisseling biedt tussen de kolommen tekst.

§ 3.1.2 Indeling in kolommen en rubrieken

De opmaak van het AD springt er het meeste uit. De krant komt geordend over en de berichten zijn netjes gerangschikt in de vorm van blokjes, afgewisseld met advertenties en enkele foto's. Ook zijn de diverse rubrieken in de krant heel herkenbaar. Boven een nieuwe rubriek plaatst de krant een grijze horizontale strook met daarin de titel in witte letters. Dit is anders bij de NRC en De Telegraaf. Zij maken een mindere indruk. De belangrijkste reden hiervoor vormt de manier waarop verschillende berichten geplaatst worden. De Telegraaf maakt bijvoorbeeld veelvuldig gebruik van verwijzingen naar een andere bladzijde als een

bericht niet past. Soms zijn dit slechts een beperkt aantal woorden, die dan een ander plekje krijgen in een hoekje op de tweede pagina. Het lijkt dan net of dit stukje daar zomaar even bij gepropt wordt. Het AD pakt dit heel anders aan. Als een bericht niet meer past op de voorpagina, dan krijgen de laatste alinea's iets kleinere letters.

De NRC maakt een rommelige indruk door de kolomindeling. Als een bericht begint in het midden van de pagina en onderaan past het niet meer, dan staat er soms een klein stukje bovenaan de volgende kolom. Dit hadden ze beter in twee kolommen precies naast elkaar kunnen plaatsten, zodat het bericht meer als één geheel overkomt. Uiteraard krijgen niet alle berichten met meerdere kolommen deze indeling, maar het is beter om een eenduidige lijn aan te houden. Dit valt eventueel te verklaren door een gebrek aan ruimte, maar een bericht kan je vaak ook nog wel iets inkorten of de pagina gewoon anders indelen.

Hiernaast bevatten De Telegraaf en de NRC beiden ook geen vaste indeling qua rubrieken. Bepaalde onderdelen in de kranten zijn wel steeds op dezelfde pagina te vinden, maar er is geen duidelijke opmaak voorafgaand aan de afzonderlijke rubrieken zoals bij het AD. Dit maakt de lay-out een stuk minder.

§ 3.1.3 Verhouding tussen korte en lange artikelen

Opvallend in het uiterlijk van alle drie de kranten is de verhouding tussen korte en lange berichten. In de kranten zijn betrekkelijk veel korte berichten vinden, vormgegeven in kleine blokjes. Dit resulteert ook in relatief veel witte regels op de afzonderlijke pagina's, aangezien de berichten niet direct na elkaar beginnen. De kranten stralen hiermee ook meer rust uit. Dit bevestigt mediahistoricus Huub Wijffjes ook in zijn boek 'Journalistiek in Nederland 1850-2000': "Vanwege de papierschaarste in de periode direct na de oorlog kregen de kranten minder ruimte voor hun berichten, wat de berichten korter maakte. Na het einde van de papierschaarste, het begin van de jaren vijftig, bleven de kranten deze lijn vasthouden en keerden niet meer terug naar het publiceren van veel lange artikelen".⁵⁸

Ondanks het feit dat de kranten relatief veel korte berichten publiceren, bestaan deze verhalen overwegend uit lange zinnen. Het aantal korte regels is overduidelijk in de minderheid. De zinnen van artikelen krijgen vaak een verlenging in de vorm van meerdere komma's per regel.

§ 3.1.4 De voorpagina's van de drie kranten in 1951

Op de voorpagina's van de NRC, het AD en De Telegraaf uit 1951 is voornamelijk nieuws te vinden. Het belangrijkste nieuws staat uiteraard op de eerste bladzijde en deze artikelen zijn regelmatig voorzien van foto's. Toch is niet alles hetzelfde bij de drie dagbladen op de voorpagina. Het AD is de enige krant, die advertenties op deze bladzijde plaatst. De krant doet dit via een opvallende manier. Namelijk als volgt: links en rechts naast de naamsvermelding 'Algemeen Dagblad' staan reclameadvertenties (zonder illustraties) in rode letters terwijl de rest van de krant in zwart-wit is! Ook staat rechts bovenaan, in de opmerkelijke rode letters, soms een verwijzing naar een artikel verderop als 'teaser'. Dit in plaats van een reclameadvertentie.

De Telegraaf onderscheidt zich op een ander gebied. Deze krant plaatst als enige niet alleen volledige verhalen op de hoofdpagina. Bij deze stukken wordt de lezer doorverwezen naar een andere bladzijde om de rest van het artikel te kunnen lezen.

§ 3.2 De inhoud en het aantal pagina's per krant in 1951

De NRC, het AD en De Telegraaf verschillen niet veel van elkaar omtrent de omvang van de krant. De dagbladen bevatten doordeweeks meestal zes bladzijden. Alleen op donderdag publiceren de NRC en De Telegraaf acht pagina's. Op zaterdag zijn de kranten iets dikker. De NRC publiceert acht 'normale' pagina's en zes extra in een bijlage met de titel 'Wekelijks bijvoegsel'. Het AD en De Telegraaf bezitten geen speciale extra bijlage op zaterdag en brengen respectievelijk tien en twaalf bladzijden met nieuws op deze dag.

⁵⁸ Wijffjes, Journalistiek in Nederland 1850-2000 (2004) blz. 260

§ 3.2.1 Indeling van de Nieuwe Rotterdamse Courant

Op de voorpagina is het belangrijkste nieuws te vinden. Deze eerste bladzijde staat dan ook vol met berichten en er zijn geen advertenties. Op de tweede pagina is het voornamelijk nieuws en advertenties wat de klok slaat. De derde pagina biedt meer variatie met een boekrecensie, een feuilleton (vervolgverhaal), advertenties en bevat nog een aantal nieuwsberichten als opvulling. De bladzijde hierna is dan weer bijna volledig gereserveerd voor nieuws, afgezien van enkele reclameberichten. De vijfde pagina richt zich vooral op economisch nieuws. Hier staan onder andere de beurskoersen. Ook is een kolom met scheepsberichten te lezen, dit gedeelte besteedt bijvoorbeeld aandacht aan de hoeveelheid wind die er staat en de posities van Nederlandse vrachtschepen in de internationale wateren krijgen een vermelding. Op de achterkant plaatst de krant een strip, familieberichten, reclameboodschappen en contactadvertenties.

Op zaterdag bevat de krant meer bladzijden vanwege het 'Wekelijks bijvoegsel'. Deze bijlage richt zich voornamelijk op achtergrondverhalen over allerlei onderwerpen.

§ 3.2.2 Indeling van het Algemeen Dagblad

De krant omvat als enige doordeweeks elke dag zes bladzijden met een redelijk strakke indeling. Op de voorkant zoals gebruikelijk het voornaamste nieuws. Pagina twee kent veel variatie. Deze bevat een radiogids, een agenda met voorstellingen in schouwburgen en bioscopen en andere soorten tentoonstellingen. Op de overige ruimte staan een feuilleton, puzzel en nog een aantal nieuwsberichten. Pagina drie begint, behalve op maandag, met een redactioneel commentaar in de eerste kolom. Naast deze strofe staan nieuwsberichten. De vierde bladzijde is de enige zonder vaste indeling. Soms veel sportnieuws en op andere dagen een hoop reclame en contactadvertenties met een strip als toevoeging. De voorlaatste bladzijde staat vol met economisch nieuws. Toch geeft de krant dit niet nadrukkelijk weer als een economische pagina in de vorm van een kop. Er zijn hier tal van rubriekjes te vinden, voorzien van kleine koppen. Enkele voorbeelden: Scheepvaartberichten, Amerikaanse goederenmarkten, Beurs van Amsterdam, Beurs van New York en Marktberichten.

De laatste pagina is vergelijkbaar met die van de NRC. Familieberichten, reclameboodschappen, advertenties en een strip vormen de inhoud.

De dikkere editie op zaterdag verschilt niet veel van de doordeweekse indeling. De rubriek 'Optimist/Pessimist' verschijnt wekelijks als toevoeging. Hierin kunnen lezers elke week hun mening geven over een bepaald thema. Op zaterdag 27 januari 1951 gaat de aandacht uit naar de situatie in Indonesië gekoppeld aan de rol van Nederland. Hoe zien de lezers de toekomst van het onafhankelijke Indonesië? Het artikel bestaat uit twee delen. Het eerste deel bevat de meningen van optimisten en de pessimisten krijgen ruimte voor hun opinie in het tweede deel. Direct onder dit bericht doet de redactie van het AD een oproep aan de lezers om te reageren op het volgende thema met de titel 'Heeft ons toneel toekomst?'. De extra ruimte in de zaterdagkrant krijgt verder opvulling in de vorm van vacatures en contactadvertenties.

§ 3.2.3 Indeling van De Telegraaf

Op de eerste pagina staat vanzelfsprekend het belangrijkste nieuws. De krant wil ogenschijnlijk geen extreem lange berichten op de voorkant. Om dit te voorkomen knipt de krant regelmatig berichten in tweeën en de lezer wordt doorverwezen naar pagina twee. Naast deze halve berichten kenmerkt de tweede bladzijde zich met een feuilleton, strip en regelmatig een puzzel. In vergelijking tot de andere twee kranten heeft het middelste gedeelte van de krant geen duidelijke indeling. De beursberichten staan een paar keer op pagina vier, maar niet elke dag. Dit geldt ook voor de column van Pasquino. Deze verschijnt meerdere keren per week, afwisselend op bladzijde drie en vijf.

De laatste bladzijde komt redelijk overeen met die van de NRC en het AD. Dit betekent dat familieberichten, een strip, reclameboodschappen en advertenties de inhoud vormgeven. Toch is er een verschil. De Telegraaf plaatst hier ook een rubriek met als kop 'Amusement'. Dit bevat een agenda met locaties van theatervoorstellingen, films die in de bioscopen draaien en allerlei soorten tentoonstellingen in de grote steden van het land.

Op zaterdag is de omvang van de krant groter en dit resulteert in nieuwe rubrieken of meer ruimte voor onderdelen die ook doordeweeks verschijnen. Een voorbeeld hiervan is de 'Kindertelegraaf', die alleen zaterdags verschijnt. Dit gedeelte uit de krant bestaat onder meer uit ingezonden reacties van jonge lezers en verhaaltjes voor kinderen. Hiernaast is op zaterdag in het midden van de krant één hele pagina vrijgemaakt voor contactadvertenties. Opvallend is de duidelijke profilering van de krant als 'neutraal'. In de verzuiilde samenleving, waarin verschillende kranten zich alleen concentreren op nieuws van de eigen gemeenschap, vermeldt de krant alles wat zij belangrijk vindt om te plaatsen. Dit resulteert in de publicatie van een carnavalslied op donderdag 25 januari 1951, vanwege dit feest in februari. Dit is toch van oorsprong een katholiek feest. Hiernaast bericht de krant ook over uitgebrachte beroepen op protestantse dominees in deze periode van verzuiling.

§ 3.2.4 Overeenkomsten en verschillen tussen de kranten

De afzonderlijke kranten bevatten meerdere overeenkomsten, maar ook genoeg verschillen. Strips, een feuilleton, foto's en reclameadvertenties zijn in alledrie te vinden. Dit is slechts een kleine greep uit de overeenkomsten, maar het geeft wel een beeld van de onderdelen in de drie kranten rond 1951. Verder valt op dat alledrie de kranten nagenoeg dezelfde dingen plaatsten op de achterste bladzijde. Namelijk een strip, familieberichten en reclame of advertenties. Naast de inhoudelijke overeenstemmingen springen bepaalde verhalen of rubrieken eruit, omdat deze slechts in één van de drie kranten staan.

De Telegraaf publiceert als enige een sfeerverslag. Na de vetgedrukte lead begint het verhaal als volgt. "We treffen haar alleen thuis. Haar man, Jan Uithuisje, zwerft zo'n hele week als machinist op een sleepboot bij de baggerwerken op zee, zoals ze daar op Marken het IJsselmeer nog altijd noemen"⁵⁹. Naast deze beschrijving zijn er interviewvragen en quotes te vinden in het artikel. Ook is De Telegraaf uniek in het plaatsen van een column! Alleen het AD maakt gebruik van straatinterviews. Op donderdag 25 januari besteden alledrie de kranten aandacht aan de val van het kabinet-Drees op de dag ervoor. AD doet dit onder andere als volgt: "Toen wij het bericht vernamen, hebben wij het medegedeeld aan zeven zeer uiteenlopende vertegenwoordigers van de Nederlandse bevolking in Den Haag en Rotterdam. De reacties van deze mensen laten we hieronder onopgesmukt volgen".⁶⁰ Hierna volgen onder meer uitspraken van een ambtenaar van het ministerie van Economische Zaken, een functionaris van een vakbeweging, een glazenwasser en de vrouw van een journalist.

Afgezien van deze verschillen bestaat er nog een ander belangrijk verschil tussen de kranten. In de NRC valt niets te lezen over interactie met het lezerspubliek, of is iets te vinden waaruit je dit kunt opmaken. Bij de andere twee dagbladen is dit wel het geval. Eerder kwam naar voren dat het AD elke zaterdag de rubriek 'Optimist/Pessimist' plaatst, waarin lezers kunnen reageren omtrent een bepaald thema. De Telegraaf geeft op een andere manier blijk van interactie met de lezers. Het lezerspubliek kan schriftelijk commentaar op de krant geven en deze brieven krijgen een plekje in de krant onder de rubriek 'Wat anderen er van denken'. De krant plaatst meerdere keren per week deze ingezonden reacties van haar eigen lezers. Uit bovengenoemde twee onderdelen, in het AD en De Telegraaf, blijkt dat deze kranten in hun berichtgeving de achterban bij de krant willen betrekken.

De NRC onderscheidt zich echter op een andere manier, samen met het AD. Beide kranten plaatsen meerdere keren per week een redactioneel commentaar. Op dit gebied laat De Telegraaf het afweten.

§ 3.2.5 Rol van reclame / advertenties in de kranten

In de drie kranten nemen reclameadvertenties een bescheiden plaats in. Deze staan sporadisch duidelijk op de pagina's van de afzonderlijke kranten. Meestal dienen ze als opvulling van kleine gaatjes op de bladzijden van de NRC, het AD en De Telegraaf. Naast het plaatsen van reclame staan er ook regelmatig contactadvertenties en vacatures in de

⁵⁹ De Telegraaf, 22 januari 1951

⁶⁰ Algemeen Dagblad, 25 januari 1951

kranten. Deze bezitten allebei een veel prominentere rol op de afzonderlijke pagina's dan reclame. Dit heeft te maken met de hoeveelheid per pagina. Reclame dient dus voornamelijk als opvulling van kleine afzonderlijke hokjes, maar contactadvertenties en vacatures zijn meestal bij elkaar gegroepeerd in vierkante blokken. Hier wordt dus extra ruimte voor vrijgemaakt, waardoor ze bij alledrie de kranten nadrukkelijker naar voren komen in de berichtgeving.

§ 3.3 De opmaak van artikelen in 1951 gekoppeld aan de berichtgeving

§ 3.3.1 Titels en ondertitels

De Telegraaf is een stuk creatiever in het gebruik van titels dan de NRC en het AD. De krant maakt veel meer gebruik van ondertitels en probeert lezers ook echt te lokken met hun koppen. Dit blijkt vooral uit de toon van bepaalde titels en subtitels. De NRC en het AD beginnen bijna alle berichten met de hoofdtitel, gevolgd door één of meerdere subkoppen. De Telegraaf pakt dit anders aan. De ondertitels staan niet alleen onder de hoofdtitel, maar ook cursief gedrukt boven de belangrijkste kop. De krant maakt vaker gebruik van deze opmaak; eerst een cursieve ondertitel, gevolgd door dé hoofdtitel met daaronder eventuele subtitels. Enkele voorbeelden van cursieve ondertitels boven de hoofdkop in de week van 22 januari tot en met 27 januari 1951: 'In hun slaap overvallen', 'Witte dood waarde dit weekeind rond' en 'Nu ook een politieke crisis in Den Haag'.

Deze drie subtitels kunnen de lezers op meerdere manieren interpreteren. Het zorgt voor vraagtekens en stimuleert de lezer om in ieder geval te hoofdtitel eronder te lezen. Ter vergelijking: de subtitels van de Telegraaf als introductie van een bericht en de hoofdtitels van hetzelfde nieuwsfeit bij de andere twee kranten in de volgende tabel.

	Subtitels: De Telegraaf	Hoofdtitels: Algemeen Dagblad	Hoofdtitels: Nieuwe Rotterdamse Courant
Eerste bericht	In hun slaap overvallen	Vier kinderen omgekomen	Vier kinderen bij brand omgekomen
Tweede bericht	Witte dood waarde dit weekeind rond	Alpengebied geteisterd	Lawines in de Alpen eisen ruim honderd doden
Derde bericht	Nu ook een politieke crisis in Den Haag	Ministerie-Drees is afgetreden	Het Kabinet-Drees Van Schaik is afgetreden

Het volgende valt op: de hoofdtitels van de NRC en het AD komen behoorlijk overeen en uit de titels is het onderwerp redelijk makkelijk te herleiden. De subtitels bij De Telegraaf geven je fantasie de mogelijkheid om de woorden op verschillende manieren te interpreteren. 'In hun slaap overvallen' geeft geen uitsluitsel over de dood van vier kinderen. Dit komt de lezer verderop in het artikel te weten of misschien al in de hoofdtitel. Deze vergelijking is door te trekken naar de tweede en derde titel. De lezers blijven zitten met vragen en om een antwoord te vinden moet hij of zij verder lezen. Met de toon van deze ondertitels probeert De Telegraaf de lezer te verleiden om door te lezen. Bij de andere twee kranten blijven minder vragen over, waardoor de lezer eerder besluit tot doorlezen of afhaken.

Nu de hoofdtitels bij de subtitels in De Telegraaf. Bij 'In hun slaap overvallen' de hoofdtitel 'Vier kinderen verbrand'. 'Witte dood waarde dit weekeind rond' heeft als hoofdtitel 'Lawines over Alpenland'. En onder 'Nu ook een politieke crisis in Den Haag' staat de hoofdkop 'Kabinet-Drees afgetreden'. Een vergelijking van deze hoofdtitels met die van de andere twee kranten brengt een eenduidig beeld. De hoofdkoppen van de kranten zijn ongeveer hetzelfde, maar dit is minder belangrijk in het weergegeven voorbeeld. Het gaat voornamelijk om de subtitels van De Telegraaf. Deze krant besteedt in 1951 veel meer aandacht aan de introductie van een bericht, door het gebruik van hoofd- en subtitels voorzien van een opvallende volgorde en woordkeuze. De Telegraaf probeert met pakkende teksten een bericht aan te kondigen om zoveel mogelijk lezers aan te spreken.

Voornamelijk de NRC pakt opvallend minder groot uit met koppen en subkoppen op de voorpagina's. Bij het AD en De Telegraaf zijn meerdere berichten te lezen met twee of drie subtitels, waardoor het grootste nieuws van die dag duidelijk naar voren komt op de voorpagina. De NRC plaatst naast de hoofdtitel regelmatig een subtitel, maar nergens meer dan één op de voorpagina zodat hét belangrijkste nieuws minder op de voorgrond staat van de eerste bladzijde. De krant maakt dus weinig gebruik van ondertitels en dit blijkt ook uit onderstaand voorbeeld.

De titels boven hetzelfde nieuwsfeit in De Telegraaf (boven) en de NRC (onder) op vrijdag 26 januari 1951.

De voorzichtige houding in de opmaak van berichten bij de NRC is ook terug te zien in het toepassen van tussenkopjes. De krant maakt veel minder gebruik hiervan in vergelijking met de andere twee kranten. Zij plaatsen veelvuldig tussenkopjes, veelal in iets langere berichten om een scheiding aan te brengen in het verhaal. Dit creëert aangename rustpauzes. Om rust te brengen gebruikt de NRC dus minder tussenkopjes, maar om toch een moment van ontspanning te verzorgen voorziet de krant grotere verhalen regelmatig van extra witte regels tussen de alinea's.

Eerder kwam naar voren, dat De Telegraaf veel creatiever is op het gebied van titels aan het begin van de jaren vijftig. Dit blijkt ook uit het gebruiken van quotes als hoofdtitel boven de berichtgeving. Op de voorpagina van maandag 22 januari staat de volgende hoofdtitel: "Duitse herbewapening zou vrede bedreigen".⁶¹ Dit is een uitspraak van de Russische minister van Buitenlandse Zaken, waar de krant overigens zelf geen interview mee had. In zowel de NRC als het AD staat geen enkele titel in de vorm van een quote. Het kan natuurlijk toeval zijn dat er tussen 22 en 27 januari 1951 geen uitspraak in een titel voorkomt van deze kranten. Toch geeft dit voorbeeld blijk van vernieuwende elementen in de berichtgeving van De Telegraaf.

§ 3.3.2 Begin van een bericht

Op maandag 22 januari 1951 berichten de NRC, het AD en De Telegraaf op de eerste bladzijde over een zware natuurramp. In de Alpen zorgden enorme lawines voor ruim honderd slachtoffers. Tussen de manier waarop de afzonderlijke kranten dit bericht introduceren ligt een wereld van verschil. De eerste regel van de lead in;

De NRC:

"Lawines ten gevolge van sneeuwstormen in de Zwitserse, Oostenrijkse en Italiaanse Alpen hebben gisteren weer slachtoffers geëist".⁶²

Het AD:

⁶¹ De Telegraaf, 22 januari 1951

⁶² Nieuwe Rotterdamse Courant, 22 januari 1951

“De bevolking van het Zwitserse, Oostenrijkse en Italiaanse alpengebied rouwt”.⁶³

De Telegraaf:

“Lawines van tomeloze hevigheid hebben dit weekeinde in het blanke Alpenland dood en verwoesting gezaaid en de bergbevolking in rouw gedompeld”.⁶⁴

De Telegraaf speelt veel meer in op de emoties van het lezerspubliek door de woordkeuze. Er zijn meerdere berichten waarin dit duidelijk merkbaar is.

Een ander voorbeeld: op vrijdag 26 januari 1951 plaatsen de NRC, het AD en De Telegraaf alledrie op de voorpagina een bericht over vier kinderen, die bij een brand zijn omgekomen.

De eerste regel van de lead in;

De NRC:

“Een brand, welke gisteravond woedde in de tot woonhuis verbouwde schuur van de tuinder Meekel, aan de Zuiderakerweg te Sloten (gemeente Amsterdam) heeft tot catastrophale gevolgen geleid”.⁶⁵

Het AD:

“Een zeer felle brand in een woonhuis op een tuindersbedrijf aan de Zuiderakerweg in Sloten, gemeente Amsterdam, heeft gisteravond vier kinderen het leven gekost”.⁶⁶

De Telegraaf:

“Een korte, maar uiterst snel op zich heen vretende brand – de meest tragische gedurende de laatste jaren – heeft gisteravond in Sloten (gemeente Amsterdam) de zeer jeugdige levens geëist van vier kinderen”.⁶⁷

De Telegraaf brengt het veel sensationeler dan de andere twee kranten. De NRC en het AD brengen het nieuws in vergelijking een stuk zakelijker. De Telegraaf lijkt ook aan het begin van dit bericht extra empathie te willen opwekken bij de lezers door het gebruik van bepaalde woorden. De krant probeert als het ware haar lezers te verleiden om verder te lezen. De NRC en het AD doen op dit gebied ogenschijnlijk minder moeite met een meer afstandelijke vorm van berichtgeving in de woordkeuze.

§ 3.4 Schrijven onder naamsvermelding en de rol van redacteurs in de berichtgeving

§ 3.4.1 Gebruik van creditlines in de kranten

De rol van journalisten lijkt ogenschijnlijk het kleinst in de NRC. In deze krant staan de minste creditlines. Opvallend is dat nieuwsberichten zonder creditline vaak ook geen dateline bevatten. Hiernaast zijn de creditlines erg algemeen in de krant. Berichten beginnen bijvoorbeeld met; ‘van onze automobielmedewerker’, ‘van een medewerker’, of ‘van onze correspondent’. Deze laatste twee komen het meeste voor en het is opvallend dat de krant geen enkele naamsvermelding bij nieuwsberichten bevat. Alleen in het ‘Wekelijkse bijvoegsel’ op zaterdag publiceert de krant een drietal achtergrondverhalen met de naam van de schrijver. Dit betreft stukken, zonder direct verband met het dagelijkse nieuws.

In het AD staan relatief gezien meer berichten met een creditline. Deze bevatten vaker specifiekere informatie. De krant gebruikt vermeldingen als; ‘van onze speciale verslaggever’, ‘van onze parlementaire redacteur’, en ‘eigen bericht’. Er is meer variatie en de lezer komt te weten dat iemand voor de krant werkt als parlementair redacteur. Toch komen namen van auteurs bijna niet voor in het AD. Af en toe staat er een naam onder een geschreven commentaar, maar bij nieuwsberichten is dit niet het geval.

Het AD is als enige van de drie kranten nadrukkelijk bezig met de bescherming van auteursrechten. De krant plaatst meermaals per editie een zwart blokje met witte letters bij berichten. Hier staat dan: ‘Copyright Algemeen Dagblad’ en daar direct onder ‘overneming ook gedeeltelijk verboden’.

De Telegraaf verschilt qua creditlines niet veel van het AD. Auteurs die onder de eigen naam een artikel schrijven zijn op minder dan één hand te tellen. Net als in de NRC en het AD zijn

⁶³ Algemeen Dagblad, 22 januari 1951

⁶⁴ De Telegraaf, 22 januari 1951

⁶⁵ Nieuwe Rotterdamse Courant, 26 januari 1951

⁶⁶ Algemeen Dagblad, 26 januari 1951

⁶⁷ De Telegraaf, 26 januari 1951

deze sporadische vermeldingen niet te vinden bij nieuwsberichten. Onder de column van de krant, die meerdere keren per week verschijnt, staat wel een naam. Er staat 'Pasquino', maar dit hoeft nog niet eens een eigen naam te zijn aangezien dit mogelijk een synoniem kan vormen.

De Telegraaf bevat wel de meeste specifieke creditlines. Enkele voorbeelden: 'van onze Londense sportcorrespondent', of 'van onze hockeymedewerker'. Hieruit blijkt, dat de krant medewerkers in het buitenland heeft en dat iemand zich concentreert op het schrijven van berichten over één enkele sport.

De krant plaatst ook de naam van een geraadpleegd persbureau onder een nieuwsbericht. Uit de berichtgeving van de NRC en het AD komt naar voren dat zij eveneens gebruik maken van deze diensten, maar bij een bericht staat geen aparte vermelding van een persagentschap.

De NRC, het AD en De Telegraaf publiceren in 1951 dus amper onder de eigen naam van de auteurs. De lezers krijgen weinig informatie over wie de berichten schrijven. Hierdoor zijn de afzonderlijke artikelen een stuk minder herkenbaar voor het lezerspubliek. Sporadisch is een naam te vinden, maar dit komt gemiddeld nooit meer dan één keer voor per editie van de kranten.

Voorbeeld rondom het gebruik van creditlines door de kranten

Op dinsdag 23 januari berichten de NRC, het AD en De Telegraaf over het ontslag van H.J. Kruls. Hij is de chef van de Generale staf van het leger. De minister van oorlog, mr. H.L. s'Jacob, is verantwoordelijk voor deze dienstbeëindiging. De reden; een groot verschil van inzicht tussen s'Jacob en de hoogste legerleiding rondom de wijze, waarop de Nederlandse strijdkrachten kunnen en moeten worden georganiseerd. Opvallend aan dit nieuwsfeit, is de manier waarop de journalisten informatie verkrijgen voor de gepubliceerde artikelen in de afzonderlijke drie kranten.

Het verhaal in de Telegraaf heeft als enige een creditline; deze meldt 'eigen berichtgeving'. Dit komt ook in het artikel naar voren. In de lead van het bericht staat: "Het wordt, naar wij vernemen, niet uitgesloten geacht, dat nog meer ontslagaanvragen zullen volgen".⁶⁸ Het woord 'wij' refereert aan de redactie van De Telegraaf.

Verderop in het verhaal bericht de krant het volgende: "Het verschil in inzicht tussen regering en legerleiding gaat, naar ons ter ore komt, over de vraag, of Nederland op dit ogenblik parate troepen onder de wapenen moet en kan hebben".⁶⁹ Het gedeelte 'naar ons ter ore komt' geeft opnieuw een verwijzing naar het gebruik van 'eigen nieuws' door de krant.

Boven het artikel van het AD staat geen vermelding van een creditline, toch staan er meerdere verwijzingen in het bericht naar de redactie van de krant. Bijvoorbeeld: "Naar wij verder vernemen zal het aftreden van generaal Kruls nog verschillende andere mutaties in de generale staf te weeg brengen. De nieuwe chef van de generale staf, kolonel Hasselman, is ons gekenschetst als een uiterst bekwaam officier, die zijn sporen o.m. heeft verdiend bij de reorganisatie van de cavalerie".⁷⁰ Hierna volgt nog: "Luit.-generaal Calmeyer, zo vernemen wij nog, zal gaan optreden als persoonlijk adviseur van de minister".⁷¹ In deze passages uit het verhaal verwijzen de onderstreepte gedeeltes naar de redactie van het AD. De NRC plaatst geen creditline boven haar bericht, maar refereert aan het ANP in het verhaal. Dit lijkt de voornaamste bron te zijn voor de totstandkoming van het artikel vanwege de volgende twee zinnen uit het bericht: "Van bevoegde zijde werd het A.N.P meegedeeld, dat er tussen de minister en generaal Kruls voornamelijk sprake is geweest van een verschil in inzicht omtrent de uitvoering van het drie-divisieplan."⁷² en "De minister, aldus de zegsman van genoemd persbureau, miste daarin de door hem gewenste vaste lijn."⁷³

⁶⁸ De Telegraaf, 23 januari 1951

⁶⁹ De Telegraaf, 23 januari 1951

⁷⁰ Algemeen Dagblad, 23 januari 1951

⁷¹ Algemeen Dagblad, 23 januari 1951

⁷² Nieuwe Rotterdamse Courant, 23 januari 1951

⁷³ Nieuwe Rotterdamse Courant, 23 januari 1951

3.4.2 Persoonlijke meningen van de auteurs

Standpunten van schrijvers komen in de berichtgeving van de NRC, het AD en De Telegraaf nauwelijks voor omstreeks 1951. De kranten plaatsen ieder afzonderlijk één rubriek waar opinies wel duidelijk een rol spelen. Dit is bij de redactionele commentaren uit de NRC en het AD en de column uit De Telegraaf. Afgezien van deze onderdelen bevat de dagelijkse berichtgeving rondom het nieuws sporadisch standpunten van de auteurs. Hiernaast plaatsen alledrie de kranten weinig recensies en commentaren in 1951. Dit speelt uiteraard ook een rol in het ontbreken van persoonlijke meningen. De enige krant die dagelijks een recensie publiceert, namelijk een boekrecensie, is de NRC.

§ 3.4.3 Interviews door verslaggevers

De NRC en het AD plaatsen sporadisch gesprekken tussen verslaggevers en hun bronnen. De Telegraaf maakt iets vaker gebruik van interviews in de berichtgeving van 1951. Dit komt onder meer naar voren in de berichtgeving over een brand, die vier kinderen het leven kostte. De kinderen lagen te slapen in een schuur, toen deze helemaal afbrandde. Alledrie de kranten schenken op de hoofdpagina van 26 januari 1951 aandacht aan deze gebeurtenis.

De Telegraaf besteedt echter in verhouding twee keer zo veel aandacht aan dit nieuwsfeit, dan de andere twee dagbladen. De belangrijkste reden hiervoor: een interview op de plek des onheils met de tante van de slachtoffers en haar verloofde. Er staan verschillende quotes van deze twee mensen in het artikel. Deze bevatten onder meer een beschrijving vanaf het begin van de ramp tot en met het einde. De quotes van deze tante en haar verloofde brengen het verhaal dicht bij de lezer. Een voorbeeld hiervan als de vader (Willem) het brandende huis ingaat om zijn kinderen te redden: “Willem rende zijn woning in, waaruit toen de vlammen al een huis hoog opsloegen... Even later zagen we hem aan een zolderraam en toen sprong hij..... Het was afschuwelijk!”⁷⁴

Hierna volgt een tussenkop en dan begint de volgende alinea: “Haar verloofde Van den Laan zet deze in het donker met stukkende stem afgestoken verklaring voort: ‘... Willem sprong het zolderraam uit, dwars door het glazen dak van een serre. Op dat ogenblik had ik zelf de kleine Niek al gegrepen, die Willems vrouw aan mij overgaf’.”⁷⁵ Met Niek doelt Van den Laan op de oudste zoon van acht jaar, het enige kind dat de ramp overleefde. Dit interview heeft zoveel meerwaarde, omdat de lezer veel meer te weten komt over de precieze situatie.

Samenvatting

Op het gebied van interviews is De Telegraaf het meest vernieuwend bezig in 1951. Dit is niet het enige waarmee de krant voorloopt op de NRC en het AD. De krant hecht veel meer waarde aan de introductie van een bericht, omdat De Telegraaf overduidelijk meer aandacht besteedt aan titels en ondertitels in vergelijking met de NRC en het AD. De krant brengt het nieuws hiernaast veel sensationeler en meer amuserend, waar de andere twee kranten zakelijker zijn in hun berichtgeving. Kortom, De Telegraaf is verder in de ontwikkeling van de krant en durft een stuk meer uit te proberen. Opvallend hierbij is een vergelijking tussen de bestaansperiodes van de drie kranten na de Tweede Wereldoorlog. De liberale Nieuwe Rotterdamse Courant verscheen weer in 1945. Het neutrale Algemeen Dagblad begon in 1946 voor het eerst. Dit betekent dat de kranten respectievelijk zes en vijf jaar verschijnen na de oorlog. En De Telegraaf? Die krant verschijnt sinds twee jaar weer in 1951 en is in haar berichtgeving het meest vernieuwend bezig, ondanks de kortste verschijningsperiode.

⁷⁴ De Telegraaf, 26 januari 1951

⁷⁵ De Telegraaf, 26 januari 1951

4 Landelijke dagbladen in 1958

In dit hoofdstuk schets ik eerst een beeld omtrent de opmaak van de NRC, het AD en De Telegraaf in de week van maandag 20 januari tot en met zaterdag 25 januari 1958. Hierna ga ik dieper in op de berichtgeving van de kranten. Om dit in kaart te brengen heb ik de berichten uit de kranten uitvoerig geanalyseerd. Ik probeer mijn bevindingen uit de afzonderlijke kranten met elkaar te vergelijken om een beeld te krijgen van de dagbladberichtgeving in 1958 en de rol van journalisten in deze tijd. Voor zover mogelijk koppel ik de gevonden resultaten terug aan de kranten van 1951.

Paragraafindeling hoofdstuk 4

§ 4.1: De algehele opmaak van de kranten. Hierbij wordt gekeken naar het gebruik van beeld, de kolom- en rubriekindeling, de opmaak van de voorpagina's en de verhouding tussen korte en lange artikelen in de berichtgeving van de drie kranten.

§ 4.2: De indeling van de NRC, het AD en De Telegraaf in 1958. Uit hoeveel pagina's bestonden de kranten en welke rubrieken publiceerden ze? Hiernaast komen de belangrijkste verschillen tussen de kranten bij het plaatsen van afzonderlijke onderdelen naar voren. Ook de rol van reclame en televisie in de berichtgeving blijft niet onderbelicht.

§ 4.3: De opmaak per artikel in de drie kranten. Wat was de rol van titels, ondertitels, tussenkopjes en leads? Maakten de NRC, het AD en De Telegraaf meer of minder gebruik hiervan sinds 1951? Hiernaast komt de manier waarop de kranten hun nieuws inleiden in de eerste alinea aan de orde.

§ 4.4: De rol van redacteurs in de berichtgeving van de kranten. Het doel is om meer duidelijkheid te krijgen over de positie van deze groep werknemers in 1958. Het plaatsen van creditlines, persoonlijke meningen van auteurs en het gebruiken van interviews door verslaggevers zijn punten die meer duidelijk verschaffen op dit gebied.

§ 4.1 Totale opmaak van de kranten

§ 4.1.1 Gebruik van beeld in de kranten

Er is tussen 1951 en 1958 weinig veranderd in het fotogebruik van de NRC. Ongeveer hetzelfde aantal alleen nu minder geconcentreerd op de voorpagina. In verhouding met het AD en De Telegraaf plaatst de NRC in 1958 de minste afbeeldingen. Wat wel opvalt is de grootte van illustraties bij reclameadvertenties. Deze zijn over het algemeen een stuk groter. De grotere reclameadvertenties zijn inherent aan de vermindering van tekst per pagina. In het AD is rondom de foto's wel veel gewijzigd. Beduidend meer beeld in de krant en niet voornamelijk op de voorpagina, zoals in 1951. Een bladzijde in het midden van de krant met vier foto's vormt geen uitzondering. Hiernaast heeft de krant ook speciaal 'fotonieuws'. Dit zijn foto's voorzien van enkel een onderschrijft en deze horen dus niet bij een artikel. Ze zijn ook te herkennen aan de tekst 'fotonieuws' met de afbeelding van een camera ter illustratie. De Telegraaf liep in 1951 van de drie dagbladen duidelijk voorop met het gebruik van beeld. Dit onderscheid is in 1958 minder, maar de krant plaatst nu wel nog meer foto's. Bijna iedere bladzijde bevat beeld, in de vorm van foto's of andere soorten illustraties.

Het gegeven dat het AD en De Telegraaf nieuws meer visualiseren in hun berichtgeving komt ook naar voren in het volgende voorbeeld. De dagbladen publiceren op maandag 20 januari 1958 op de voorpagina een verhaal over de mogelijke radioactieve besmetting van een huis te Putten. Bij een meisje van vijf is een radiumnaald in haar neusholte achtergebleven. Dit gebeurde na een neusoperatie. Deze radioactieve naald bleef dus in haar lichaam zitten, waardoor er straling vrijkwam in het huis waar zij woonde. Om een beeld te krijgen van het jonge slachtoffer plaatsen het AD en De Telegraaf een foto van het meisje bij het bericht, waar de NRC dit niet doet.

§ 4.1.2 Indeling in kolommen en rubrieken

De kolomindeling van de NRC is zeven jaar later nog steeds niet perfect geregeld. Soms staat een relatief kort bericht op drie of vier kolommen naast elkaar en dan nog niets eens op één horizontale lijn.

Qua rubriekindeling boekt de krant wel vooruitgang. Het lezerspubliek krijgt meer houvast tijdens het lezen van de krant. Op bladzijde twee staat bijvoorbeeld dagelijks links bovenaan de rubriek 'Rotterdam'. Dit betreft lokaal nieuws uit deze havenstad.

Het AD bevat nog steeds een strakke kolomindeling, waardoor de krant net als in 1951 een goed verzorgde lay-out heeft. De vermelding van afzonderlijke rubrieken is ook hetzelfde gebleven, namelijk door de herkenbare zwarte blokjes met witte letters.

Het uiterlijk en de kolomindeling van de Telegraaf zijn nagenoeg onveranderd gebleven. Bepaalde onderdelen in de krant staan nog steeds op dezelfde plaats, maar de aanduiding is niet duidelijk herkenbaar zoals dit bij het AD wel het geval is. Kortom, het springt er veel minder uit.

§ 4.1.3 Verhouding tussen korte en lange artikelen

De korte berichten zijn net als in 1951 overduidelijk in de meerderheid. Langere verhalen kunnen de lezers vooral vinden in de zaterdagedities van de kranten. Dit betreft in het algemeen achtergrondverhalen.

Hiernaast publiceren alledrie de kranten evenals zeven jaar geleden artikelen met opvallend veel lange zinnen. Een vergelijking tussen korte en lange regels, maakt duidelijk dat de lange in het voordeel zijn. Af en toe zijn korte regels te lezen in een artikel, maar een evenredige verdeling tussen kort en lang is ver te zoeken.

§ 4.1.4 De voorpagina's van de drie kranten in 1958

De voorpagina's van de NRC, het AD en De Telegraaf zijn niet veel gewijzigd in de laatste zeven jaar. Slechts enkele kleine veranderingen zijn merkbaar in vergelijking met 1951. Een voorbeeld hiervan zijn de advertenties op de eerste bladzijde van de NRC en De Telegraaf. In 1951 konden lezers deze alleen vinden op de voorpagina van het AD. Dit betreft geen hele grote advertenties, maar meestal relatief kleine stukjes.

Waar De Telegraaf in 1951 nog doorverwijzingen op de voorpagina plaatste en de andere twee kranten niet, is dit verschil nu rechtgetrokken. Naast De Telegraaf staan deze vermeldingen, als een bericht bijvoorbeeld niet past, nu ook in de NRC en het AD. Toch onderscheidt De Telegraaf zich in 1958 op een ander gebied rondom de verwijzing van verhalen op de hoofdpagina. De krant publiceert als enige een soort van 'teasers' uit artikelen op de voorpagina, om lezers te verleiden een artikel verderop te lezen.

In 1951 bevatte het AD dagelijks twee advertenties in rode letters naast de naamsvermelding. Deze rode advertenties zijn in 1958 weg en het lettertype van de naam is veranderd. Eerst gebruikte de krant zwarte vetgedrukte letters met een schreef lettertype voor de naam. Nu hebben de schreefletters een zwarte omlijning voorzien van een lichtgrijze vulling. Het rood op de hoofdpagina is gebleven, in de vorm van een wereldbol rechts van de titel met 'onafhankelijk' als onderschrijf. Net als in 1951 zijn dit de enige tekens in kleur, aangezien de rest van de krant in zwart-wit is.

§ 4.2 De inhoud en het aantal pagina's per krant in 1958

De NRC, het AD en De Telegraaf zijn allen dikker geworden. In 1951 publiceerden ze meestal zes pagina's op een doordeweekse dag en op zaterdag gemiddeld twee keer zoveel.

De NRC bevat aan het begin van 1958 dagelijks tien pagina's en op zaterdag een bijvoegsel van acht pagina's. Het AD is in januari 1958 gegroeid naar twaalf bladzijden op maandag en tien op dinsdag tot en met vrijdag. De zaterdageditie omvat achttien pagina's. De Telegraaf publiceert maandag en dinsdag tien bladzijden, woensdag tot en met vrijdag twaalf en net als het AD op zaterdag achttien.

In het vorige hoofdstuk staat een indeling van de krant per pagina. Om geen dingen onnodig te herhalen staan hieronder alleen de belangrijkste wijzigingen ten opzichte van 1951, aangevuld met een grove indeling van de kranten. De kranten zijn dikker geworden, maar dit komt vooral tot uiting in de ruimte die reclameadvertenties krijgen en niet zozeer door een groei van het aantal berichten. Meer informatie hierover verderop in deze paragraaf.

§ 4.2.1 Indeling van de Nieuwe Rotterdamse Courant

Nieuwe onderdelen:

1. De eerste pagina bevat dagelijks een redactioneel commentaar.
2. Op bladzijde twee de rubriek 'Rotterdam'. Dit betreft twee volledige kolommen met nieuws uit de havenstad.
3. De derde pagina bevat doordeweeks een geschreven commentaar op het belangrijkste nieuws van de dag, genaamd 'De Toestand'.

Naast deze drie apart genoemde nieuwe onderdelen vormen de volgende dingen het grootste deel van de NRC in 1958: binnen- en buitenlands nieuws, economisch nieuws, sportnieuws, feuilleton, strips, radiogids, cultuuragenda, reclame, contactadvertenties, familieberichten en achtergrondverhalen in de bijlage op zaterdag.

§ 4.2.2 Indeling van het Algemeen Dagblad

Nieuwe onderdelen:

1. Dagelijkse prent op de voorpagina.
 2. Op de tweede pagina dagelijks twee columns: één geschreven onder de naam 'Oeulus' met de titel 'Nieuws van gisteren', die dan ook gericht is op het nieuws van gisteren. De andere gaat over allerlei onderwerpen en is geschreven door 'Catagnet'. Dit is immers de naam die onderaan het betoog staat.
 3. Rubriek, 'P.W. Russels gehoord en gezien', deze verschijnt meermaals per week. Hierin vertelt de heer Russel over allerlei dingen die hij hoorde en zag. Dit onderdeel is ook regelmatig gerelateerd aan het dagelijkse nieuws.
 4. Rubriek, 'Draadloos', hierin staat elke dag onder meer radio- en televisienieuws, aangevuld met een radio- en televisiegids.
 5. Rubriek, 'Fotonieuws', bestaat uit nieuwsgelateerde foto's met onderschrift zonder een artikel. 'Fotonieuws' krijgt meerdere keren per week een plekje in de krant.
 6. Rubriek, 'Alg. Dagblad-post', dit regelmatig terugkerend onderdeel plaatst ingezonden brieven van lezers.
 7. Rubriek, 'Algemeen Dagblad Onafhankelijk', een redactioneel commentaar, dat bijna elke dag verschijnt.
 8. Rubriek, 'Rondom de velden', een wekelijks verhaal op maandag over alle voetbalwedstrijden van het afgelopen weekeinde voorzien van commentaar.
 9. Op zaterdag een modespecial met veel foto's van kleding.
- Hiernaast staat de rest van het AD voornamelijk vol met de volgende onderdelen: binnen- en buitenlands nieuws, economisch nieuws, sportnieuws, feuilleton, strips, puzzel, film en toneelagenda, boekrecensie, boeknieuws, reclame, vacatures, contactadvertenties en familieberichten.
- Afgezien van de introductie van negen nieuwe onderdelen, is de rubriek 'Optimist/Pessimist' ter ziele gegaan. Dit betrof een artikel waarin lezers hun mening konden geven op een stelling uit de krant rondom een actueel thema.

§ 4.2.3 Indeling van De Telegraaf

Nieuwe onderdelen:

1. Rubriek, 'Stan Huygens journaal', nieuws van de heer Huygens over de dingen die hij meemaakte. Dit gedeelte uit de krant verschijnt dagelijks op pagina twee.
2. Rubriek, 'Radio – Televisie', bevat een terugblik op radio- en televisieprogramma's, aanbevelingen voor komende uitzendingen en een radio- en televisiegids. Hiernaast nog aandacht voor nieuws rondom deze media.

3. Rubriek, 'Voorspel van de Zaak-K', het verhaal achter een majoor die voor één jaar in de gevangenis zit. De artikelen richten zich vooral op de tijd voorafgaand aan de veroordeling. Geschreven brieven vormen een belangrijk deel van de verhaallijn en de krant plaatst ook afdrukken van deze schrijfsels in de krant. Deze rubriek verschijnt bijna elke dag.

4. Extra columns, in 1951 publiceerde De Telegraaf meerdere keren per week een column van 'Pasquino'. In 1958 verschijnt deze nog steeds, maar hiernaast schrijft ook 'Jacques Gans' bijna dagelijks voor de krant. Hiernaast schrijft 'G. V.D. Tuin' een column in de zaterdageditie.

5. Rubriek, 'Ontmoetingen in de sportwereld', in dit alleen op zaterdag verschijnende verhaal vertelt 'Jan Blankers' over de ontmoetingen die hij had met sporters.

Belangrijkste vaste ingrediënten van De Telegraaf: binnen- en buitenlands nieuws, economisch nieuws, sportnieuws, cultuurnieuws, kunstagenda, feuilleton, strips, puzzel, redactioneel commentaar, filmrecensies, reclame, contactadvertenties en familieberichten. Hiernaast verschijnt meermaals in de week, net als in 1951, de rubriek 'Wat anderen er van denken'. De krant publiceert hier ingezonden brieven van lezers.

Ook plaatst de krant van dinsdag tot en met zaterdag een deel van het redactiestatuut op de derde pagina. Dit doen de NRC en het AD niet. De krant gebruikt de volgende woorden: "Het dagblad "De Telegraaf" geeft onpartijdig nieuws, zonder gebonden te zijn aan enige staatkundige partij, kerkelijke richting of belangengemeenschap, uitsluitend in dienst van 's Lands belang".⁷⁶ Hieronder staat: "Art. 2 der Statuten".⁷⁷

Een opvallend gedeelte uit de zaterdagkrant bestaat niet meer. 'De Kindertelegraaf' is weg. Dit deel richtte zich puur op kinderen en in 1951 besteedde De Telegraaf nog als enige nadrukkelijk aandacht aan haar jonge lezers met deze rubriek.

§ 4.2.4 Overeenkomsten en verschillen tussen de kranten

Kijkend naar de indeling van de kranten, staan in 1958 de meeste wijzigingen in het AD. De krant telt het grootste aantal nieuwe onderdelen in vergelijking met 1951. Toch verschilt het AD niet veel van De Telegraaf qua veranderingen. Dit komt door de situatie van laatstgenoemde krant in 1951. De Telegraaf publiceerde in dit jaar al columns en was veruit het meest grensverleggend bezig in deze periode. Het AD probeert op haar eigen manier aan te haken bij deze vernieuwingen. De krant plaatst nu ook columns en publiceert verschillende rubrieken, die de krant een originele uitstraling geven. Maar hoe zit het dan met de NRC? Deze krant is niet veel gewijzigd sinds 1951. Er zijn amper nieuwe rubrieken bijgekomen en de krant gaat verder op de door haar ingeslagen weg. De krant plaatst bijvoorbeeld nog steeds geen columns.

Voor de verdere ontwikkeling van de krant is januari 1958 een interessant ijkpunt. Vanaf deze maand nam Alexander Stempels de leiding over van Maarten Rooij als hoofdredacteur. Rooij functioneerde vanaf 1945 als leidinggevende. Misschien zorgt deze positiewisseling voor verandering bij de krant.

Overigens bevat De Telegraaf in 1958 ook een nieuwe hoofdredacteur. J.M. Goedemans maakte in 1952 plaats voor J.J.F. Stokvis. Het AD verschijnt net als in 1951 onder leiding van Jacques Ratté.

Toch zijn er ook overeenkomsten tussen de kranten. Ze plaatsen alledrie redactionele commentaren en bevatten sinds 1951 een stuk meer pagina's. De kranten reserveren hiernaast aanzienlijk meer ruimte voor sportnieuws. Dit is duidelijk te merken in de maandagedities van de NRC, het AD en De Telegraaf.

Op een ander gebied is de situatie nog steeds ongewijzigd. In 1951 besteedde de NRC geen ruimte in haar berichtgeving aan interactie met het lezerspubliek. Zeven jaar later is dit niet veranderd. De Telegraaf plaatst een rubriek als 'Wat anderen er van denken' en het AD publiceert ook regelmatig ingezonden lezersbrieven. Het onderdeel 'Alg. Dagblad-post' staat hier vol mee, maar ook in de rubriek 'Draadloos' zijn berichten van lezers te vinden. Hiervoor creëert de krant een apart kopje, namelijk 'Het draadloze spreekbuisje'. Natuurlijk hoeven

⁷⁶ De Telegraaf, januari 1958

⁷⁷ De Telegraaf, januari 1958

deze publicaties niets te zeggen over het ontbreken van contact tussen de NRC en haar lezers. De krant kan er immers voor gekozen hebben om artikelen of vragen van lezers gewoon niet in de krant te vermelden, maar deze persoonlijk te behandelen.

§ 4.2.5 Rol van reclame / advertenties in de kranten

Met het dikker worden van de kranten is de rol van reclame en advertenties gegroeid. Op sommige dagen bestaat de krant voor meer dan een derde uit deze boodschappen. De NRC en het AD van zaterdag 25 januari 1958 omvatten bijvoorbeeld beiden achttien bladzijden, waarvan je er zeker zes vol krijgt met reclame als je alle advertenties bij elkaar zou zetten. Tussen de kranten onderling bestaat niet veel verschil in het gebruik van advertenties. Naast de groei van reclameberichten, valt op dat deze een stuk groter zijn. Dit heeft vooral te maken met de prominere rol van illustraties bij advertenties. Hoe groter de afbeelding, des te sneller valt het op lijkt de logische gedachte. Het gebruik van meer reclame krijgt ook bevestiging in het plaatsen van deze boodschappen op de voorpagina's van alledrie de kranten. Zeven jaar geleden was het AD nog de enige met advertenties op de hoofdpagina.

§ 4.2.6 Rol van televisie in de berichtgeving

In januari 1951 bestond nog geen landelijke televisie. In deze periode maakte Philips nog experimentele uitzendingen voor het nieuwe medium in de eigen regio. Vanwege het ontbreken van landelijke televisie was de rol van dit medium in de berichtgeving van de kranten rond januari 1951 niet aan de orde.

In januari 1958 is de situatie totaal veranderd. Televisiekijken is door het hele land mogelijk en het medium televisie begint zich te verspreiden. In januari 1956 stonden 26.000 toestellen in de Nederlandse huiskamers. Twee jaar later, in januari 1958, is dit aantal bijna vertienvoudigd tot 250.000! Televisie krijgt een steeds belangrijkere rol in de samenleving. Hoe gaan de kranten hiermee om?

De NRC, het AD en De Telegraaf kunnen niet om televisie heen en besteden aandacht aan dit nieuwe fenomeen. In het AD en De Telegraaf staat dagelijks een rubriek, gericht op radio en televisie.

Het gedeelte in De Telegraaf heet 'Radio – Televisie'. Hierin staat nieuws over deze twee media, een radio- en televisiegids, aanbevolen programma's en recensies over bekeken of beluisterde uitzendingen. Het AD behandelt nagenoeg dezelfde onderwerpen onder een andere naam. De naam van dit onderdeel; 'Draadloos'.

De NRC besteedt alleen op zaterdag aandacht aan televisie. In de bijlage van zaterdag staat een commentaar op enkele gebeurtenissen rondom dit medium, genaamd 'Radio Televisie'.

250.000 geregistreerde televisiebezitters

In de week van 20 januari tot en met 25 januari 1958 plaatsen de drie kranten een opvallend nieuwsfeit. Op dinsdag 21 januari 1958 bereikt het aantal geregistreerde televisietoestellen de grens van 250.000. Om dit te vieren is op die dag een speciale uitzending op televisie vanuit de woonkamer van deze kwartmiljoenste televisiebezitter. Alledrie de kranten vermelden deze gebeurtenis en het is interessant om te kijken hoe ze dit invullen. Het geeft immers een beeld van de berichtgeving over televisie en de manier waarop dit gebeurde rondom dit specifieke thema. Het AD pakt het grootst uit. Op woensdag 22 januari staat op pagina vijf een artikel met twee grote foto's. Het bericht gaat uiteraard over de nieuwe mijlpaal en vertelt de lezer uitvoerig wat er gebeurde bij het gezin, dat dit hoogtepunt op televisiegebied veroorzaakte. Het gezin kreeg verschillende cadeaus en hun huis onderging een tijdelijke gedaanteverwisseling in de vorm van een televisiestudio. De omroepsters van de AVRO, VARA, NCRV en de VPRO verzorgden de extra uitzending vanuit deze woning. Het AD beschrijft dit allemaal gedetailleerd vanaf de binnenkomst van de omroepsters en de cameraploeg tot en met het einde van de uitzending in de huiskamer. De lezer krijgt een uitgebreid overzicht van deze belevenis.

De Telegraaf besteedt een stuk minder aandacht aan dit nieuwsfeit. Op woensdag 22 januari 1958 bevat pagina negen twee korte berichten over deze gebeurtenis. De krant bericht over de bereikte grens van 250.000 en vertelt nog even dat op 16 oktober 1957 200.000

geregistreerde toestellen in de Nederlandse huiskamers stonden. In het andere bericht staat kort iets over de uitzending vanuit het huis van de kwartmiljoenste televisiebezitter. De NRC plaatst enkel op zaterdag een stukje over dit nieuws. Dit betreft het eerder genoemde commentaar in de bijlage. De auteur komt behoorlijk sarcastisch over. Dit blijkt onder andere uit de volgende woorden: "...aan de tweehonderdvijftigduizendste ingeschreven toestelbezitter werden thuis, door een delegatie van vier poezige omroepsters, een taart, een spaarpot, twee jaar kijkgeld en een paar pantoffels aangeboden. Die omroepsters schonken nog thee ook in dat prijsgekroonde, nieuwe televisiegezin, sneden de taart en pasten, onder kirrende bijval, de pantoffels".⁷⁸ Hierna volgt nog: "Het geheel was een onschuldige oubollige viering van het feit, dat onze televisieomroep nu terug kan vallen op de kijkgeld van een kwart miljoen lieden en daarmee op een klein miljoen potentiële kijkers per uitzending".⁷⁹

§ 4.3 De opmaak van artikelen in 1958 gekoppeld aan de berichtgeving

§ 4.3.1 Titels en ondertitels

In de NRC is niet veel veranderd op het gebied van titels en ondertitels. Deze zijn net als in 1951 niet prominent op de pagina's te vinden. Het AD en De Telegraaf pakken regelmatig uit met grote koppen in chocoladeletters en meerdere onderkoppen. De NRC plaatst af en toe subtitels, maar sporadisch meer dan één bij een bericht. De enige verandering op het gebied van titels en ondertitels is het gebruik van quotes hierin. Bijvoorbeeld op maandag 20 januari 1958 bij een ondertitel. De hoofdkop luidt: "Het liberale inzicht in de positie van de landbouw in de E.E.G".⁸⁰ Dan volgt eronder: "Onze politiek niet begrepen".⁸¹ Deze subkop duidt op de Nederlandse visie rondom de positie van landbouw in de Europese Economische Gemeenschap (EEG), zoals de huidige Europese Unie (EU) in deze tijd heette.

Afgezien van de situatie rondom koppen en subkoppen is in het gebruik van tussenkopjes niets veranderd in de NRC tijdens de laatste zeven jaar.

Het AD kent geen wijzigingen op het gebied van titels en ondertitels. De krant plaatst nog steeds geen quotes boven berichten. Wel telt het AD aanzienlijk meer tussenkopjes in vergelijking met 1951 en speelt ook met deze koppen. Dit doet de krant door ze de ene keer links uit te lijnen, de andere keer rechts en als derde optie centreert de krant deze extra titels.

Nog steeds maakt De Telegraaf op dezelfde manier gebruik van titels en ondertitels, dus prominent boven de berichtgeving en regelmatig als een quote of vraag erin. Net als het AD plaatst de krant nadrukkelijk meer tussenkopjes.

§ 4.3.2 Begin van een bericht

De Telegraaf is net als in 1951 het meest vernieuwend bezig in de opening van het nieuws. De krant experimenteert meer en dit brengt een stukje extra variatie in de nieuwsvoorziening. Op donderdag 23 januari 1958 besteden alledrie de kranten veel aandacht aan de zware sneeuwstormen in ons land van de dag ervoor. De NRC en het AD beginnen in hun eerste alinea over het weer van gisteren en de veroorzaakte chaos. In de gedeelten die hierna volgen, behandelen de kranten netjes stuk voor stuk de gevolgen van de storm. De Telegraaf pakt dit anders aan. De eerste regels luiden als volgt:

"SNEEUWSTORM! Nederland, bijna vergeten wat een winter is, vulde na enkele uren van de hevigste sneeuwval sinds mensenheugenis de volgende lijst van ontwrichtingen en ongemakken in:"⁸² Hierna volgt een opsomming in het artikel:

1. ingesneeuwde auto's
2. onberijdbare wegen
3. vertraagde treinen, busdiensten en pontveerverbindingen

⁷⁸ Nieuwe Rotterdamse Courant, 25 januari 1958

⁷⁹ Nieuwe Rotterdamse Courant, 25 januari 1958

⁸⁰ Nieuwe Rotterdamse Courant, 20 januari 1958

⁸¹ Nieuwe Rotterdamse Courant, 20 januari 1958

⁸² De Telegraaf, 23 januari 1958

4. geïsoleerde dorpen

5. ontheemde zakenlieden, arbeiders, automobilisten en scholieren brachten de nacht door in hotels, in inderhaast ontruimde schoollokalen of bij kennissen.

Deze vijf punten staan letterlijk in het artikel. Dit betreft echter wel een verkorte weergave.

Overigens maakt de krant vaker gebruik van zulke opsommingen.

Het voorbeeld laat zien, dat De Telegraaf op een bepaalde manier speelt met de berichtgeving. Het hoeft niet altijd standaard te zijn, in de zin van alle nieuwsfeiten in dezelfde formule verwerkt in een verhaal van begin tot eind. De lezer weet na de eerste alinea de hoofdlijnen van het nieuws en kan daarna beslissen om door te lezen. Natuurlijk vertellen het AD en de NRC ook een groot deel van het voornaamste nieuws in hun eerste alinea, maar de hierop volgende tekstgedeelten vormen een chronologisch vervolg op het verhaal. Bij De Telegraaf staan de eerste en tweede alinea veel meer los van elkaar, waardoor de verhaallijn afwijkt van de andere twee kranten.

§ 4.4 Schrijven onder naamsvermelding en de rol van redacteurs in de berichtgeving

§ 4.4.1 Gebruik van creditlines in de kranten

In de NRC is rondom de rol van de journalist geen groei zichtbaar. Er staan nog steeds erg veel berichten zonder creditline in de krant. En schrijven onder naamsvermelding is net als in 1951 nog amper aan de orde. De verhalen die een naam hebben staan voornamelijk in het 'Wekelijkse bijvoegsel' van zaterdag. Dit betreft achtergrondverhalen. In de bijlage van 25 januari 1958 staat bijvoorbeeld een artikel over miniatuurkunst in Jeruzalem ten tijde van de kruisvaarders in 1140-1290.

In de 'reguliere' krant staat slechts één enkel bericht met een naamsvermelding. Een biografisch artikel over Ben van Eysselsteijn ter ere van de zestigste verjaardag van deze acteur.

Qua creditlines in het AD neemt de 'Nieuwsdienst van het Algemeen Dagblad' dé belangrijkste plaats in. De helft van alle berichten, die voorzien zijn van een creditline, bevatten immers deze vermelding. Toch is de rol van journalisten groter geworden. Waar in 1951 slechts een paar berichten onder naamsvermelding verschenen zijn dit er nu enkele tientallen. Opvallend genoeg zijn dit voornamelijk nieuwsberichten uit het buitenland, waarschijnlijk geschreven door Nederlandse auteurs vanwege de namen bij de verhalen. Ook publiceert het AD meermaals nationale sportberichten met de naam van de schrijver. Op de voorpagina van de krant staan nog geen berichten met de naam van auteurs. Het belangrijkste nieuws is dus niet voorzien van auteursnamen, maar van creditlines als 'Nieuwsdienst Algemeen Dagblad' en 'van onze Haagse redactie'. De rol van journalisten groeit dus enigszins.

De creditlines in De Telegraaf vertonen opvallende vergelijkingen met het AD. Van een paar artikelen, die verschijnen onder naamsvermelding naar enkele tientallen. Het belangrijkste nieuws krijgt echter nog steeds de volgende soort creditlines: 'van onze verslaggever, medewerker of correspondent'. Hiernaast zijn de artikelen met een naam eronder voornamelijk achtergrondverhalen, sportberichten, of gerelateerd aan cultuur. Overigens bevatten de redactionele commentaren in de krant geen creditline.

Voorbeelden rondom het gebruik van creditlines door de kranten

In de NRC bestaat nog steeds de meeste onduidelijkheid rondom de bronvermelding, omdat de krant weinig creditlines plaatst. In het AD en De Telegraaf staan beduidend meer creditlines. Ook als deze kranten een persbureau raadplegen, krijgt dit een vermelding voor het begin van een bericht. Dat de NRC anders te werk gaat, blijkt uit het volgende voorbeeld.

Op donderdag 23 en vrijdag 24 januari 1958 berichten de kranten over het afzetten van president Marcos Jimenez in Venezuela. Het AD en De Telegraaf vertellen over deze gebeurtenis met de hulp van persbureaus Reuter en United Press (UP). Dit blijkt uit de datelines: De Telegraaf begint direct na de titel en ondertitel met "CARACAS. vrijdag

(Reuter-UP)⁸³ en het AD start na de hoofdkop en subkoppen met “CARACAS (Reuter,UP)”.⁸⁴ Op deze manier krijgt de lezer duidelijkheid over de herkomst van het bericht. De NRC blijkt toch ook gebruik te maken van het UP in de berichtgeving over hetzelfde nieuwsfeit, omdat de eerste zin uit het verhaal de naam van dit persbureau weergeeft. De eerste regel: “Vanochtend heeft radio-Caracas bekendgemaakt, aldus U.P., dat de Venezolaanse regering van generaal Marcos omvergeworpen is, na een moeizame strijd van twee dagen”.⁸⁵ Uit deze eerste regel blijkt, dat de NRC minimaal één persbureau raadpleegde voor de totstandkoming van het bericht. De lezers moeten echter eerst het bericht lezen om achter de bron te komen. Bij dit nieuwsfeit krijgen de lezers informatie over de gebruikte bronnen door het bericht te lezen, maar veel artikelen uit de NRC bevatten geen bronvermelding. Voor de lezers van de NRC is het dus veel moeilijker om de herkomst van een bericht te kunnen herleiden in vergelijking met het AD en De Telegraaf. Dit krijgt nogmaals bevestiging in onderstaand voorbeeld.

Op donderdag 23 januari 1958 plaatsen de NRC en het AD een artikel over de landelijke sneeuwstormen van woensdag 22 januari. Het bericht van het AD bevat een creditline en die van de NRC niet. De creditline van het AD: ‘Van onze verkeersverslaggever’. Deze persoon komt ook meerdere keren naar voren in het bericht. “Verder is het een kwestie van overmacht, zei ons een politieman met een jarenlange ervaring in het verkeer”.⁸⁶ En iets verderop “Wij zagen auto’s onverhoeds door de middenheg naar de andere rijbaan schuiven, zodra de bestuurders op de rem trapt”.⁸⁷ De onderstreepte woorden benadrukken, dat de verslaggever daadwerkelijk op locatie aanwezig was, samen met een mogelijke collega. De journalist maakt het verhaal levendiger voor de lezers. Het lezerspubliek kan de situatie beter inbeelden, door mee te kijken via de ogen van de verslaggever.

Het artikel van de NRC bevat geen creditline. Het bericht bestaat uit 21 alinea’s. Het verhaal vertelt over het extreme weer en concentreert zich dan op specifieke opvallende situaties in het land. Na dertien alinea’s krijgt het verhaal een splitsing in de vorm van een tussenkop. De enige regel van het veertiende tekstgedeelte: “Ook in de Gelderse achterhoek heeft het wegverkeer veel hinder ondervonden, zo meldt onze correspondent te Doesburg”.⁸⁸ Deze verwijzing naar een verslaggever roept de volgende vraag op: hoe komt de krant aan de informatie voor de rest van het artikel? Omdat het verhaal geen enkele andere vorm van naamsvermelding weergeeft, kan het lezerspubliek slechts gissen naar de herkomst van de overige gegevens.

4.4.2 Persoonlijke meningen van de auteurs

In de kranten van 1958 komen de meningen van schrijvers vaker naar voren. Niet alleen in De Telegraaf, maar ook in de NRC en het AD. Dit heeft voornamelijk te maken met het plaatsen van meer recensies, columns en commentaren in de afzonderlijke kranten. In 1951 stonden deze genres bijna niet op de pagina’s van de NRC, het AD en De Telegraaf.

De NRC publiceert op maandag 20 januari 1958 twee bladzijden vol met sportberichten. Opvallend aan deze berichten is de aanwezigheid van de schrijvers door hun woordgebruik. Alleen wie zijn deze auteurs? Op deze vraag een antwoord vinden is erg lastig, aangezien bijna alle berichten geen creditline bevatten. Oftewel een groot aantal sportberichten waarin de schrijver nadrukkelijk aanwezig is, maar de namen van deze personen krijgen geen vermelding. Niet alleen in het sportnieuws komen meningen van auteurs vaker voor. De NRC plaatst regelmatig cultuurrecensies met een duidelijke rol van de schrijver. Werknemers van de krant doen hierin verslag over allerlei voorstellingen.

In nieuwsberichten krijgen standpunten van schrijvers weinig ruimte. Een bericht uit de NRC van woensdag 22 januari 1958 waar dit het geval is heeft als titel: “Rey is nog steeds

⁸³ De Telegraaf, 24 januari 1958

⁸⁴ Algemeen Dagblad, 24 januari 1958

⁸⁵ Nieuwe Rotterdamse Courant, 23 januari 1958

⁸⁶ Algemeen Dagblad, 23 januari 1958

⁸⁷ Algemeen Dagblad, 23 januari 1958

⁸⁸ Nieuwe Rotterdamse Courant, 23 januari 1958

minister en Europees commissaris”.⁸⁹ In het artikel geeft de onbekende auteur duidelijk zijn of haar mening: “Men zal er vrede mee moeten hebben, dat de heer Rey als minister van economische zaken nog geen ontslag is verleend”.⁹⁰ en “Dat geen van zijn collega’s als zijn vervanger is aangewezen, zelfs niet aan van de beide liberale ministers, die zich eerland uit het politieke leven zullen terugtrekken, zal men, vrezen wij, moeten beschouwen als een aanwijzing, dat het de Belgische regering enigermate ontbreekt aan begrip voor de consequenties van een Europese gezindheid, die zij nochtans inroept als het erom te doen is de zetels van de Europese instellingen in Brussel te doen vestigen”.⁹¹ Iemand geeft dus een mening, maar de schrijver is vanwege het ontbreken van een creditline moeilijk te achterhalen.

In de andere twee kranten spelen de meningen van auteurs ook een prominentere rol in de berichtgeving. Voornamelijk in de teksten van nieuwe rubrieken, die zich tevens onderscheiden in de krant. In 1951 bestonden deze onderdelen nog niet.

Het AD plaatst bijvoorbeeld dagelijks de rubriek ‘Draadloos’. Hierin geeft de auteur zijn of haar mening over bekeken televisieprogramma’s en beluisterde radio-uitzendingen.

Hiernaast plaatst de krant van dinsdag tot en met zaterdag een redactioneel commentaar en twee columns, waarin standpunten van schrijvers naar voren komen. Afgezien van deze stukken plaatst de krant nog meerdere keren in de week de rubriek ‘P. W. Russels gehoord en gezien’. Hierin vertelt de heer Russel over allerlei dingen die hij hoorde en zag. De intro’s van deze stukken zijn regelmatig erg opvallend: de editie van 24 januari 1958 begint als volgt: “Het is dus mogelijk. Ja, het is inderdaad dus nog mogelijk, dat er iets gaat trillen in de gelederen van ons Nederlandse volk. Dat plan van de Rotterdamse zakenman B. Maltha, waarvan ik u gisteren uitvoerig vertelde, heeft een klankbodem gevonden. En hoe!”⁹²

De heer Maltha kwam met het idee om geld in te zamelen voor de immigranten uit Indonesië, die nog steeds geen vaste verblijfplaats hebben. In de rest van het verhaal gaat de heer Russel hiermee aan de slag en vertelt over allerlei mogelijkheden om geld in te zamelen en ideeën die hij ontving van zijn contacten.

Ook De Telegraaf geeft meningen van de schrijvers steeds meer ruimte. Dit komt mede door de verschillende soorten recensies. De krant publiceert bijna dagelijks recensies over radio- en televisieprogramma’s en cultuuronderwerpen. Hiernaast geven de columns auteurs de mogelijkheid hun verhaal te doen.

§ 4.4.3 Interviews door verslaggevers

In de NRC staan tussen de dagelijkse nieuwsberichten geen letterlijke interviews. De journalist functioneert in de artikelen voornamelijk als iemand die registreert en dit is duidelijk te merken. In berichten met een creditline als ‘van onze verslaggever’ worden de hoofdpersonen vaak gequote. Een voorbeeld: de minister vertelde over. Nergens in de krant staan dingen als, wij spraken met de minister van Economische Zaken en vroegen aan hem of hij vertelde ons over. Opvallend genoeg is het enige verhaal waar dit wel gebeurt te vinden in de bijlage op zaterdag 25 januari 1958. Het begint als volgt: “Gedurende een kort verblijf te Londen had ik gelegenheid met enige vooraanstaande Engelse toneelspelers te spreken en wel achtereenvolgens met Nigel Patrick, die thans met groot succes in Saville de hoofdrol speelt in Het ei van Félicien Marceau (ik kende hem al uit de ook in Nederland vertoonde stukken Escapade en De merkwaardige meneer Pennypacker); met sir John Gielgud en met sir Ralph Richardson”.⁹³ Iets verderop in het verhaal wordt dit nog eens bevestigd in de volgende zin: “John Gielgud, met wie ik al eerder kennis had gemaakt, ontving mij in Drury Lane na afloop van een matinee van The Tempest, waarin hij Prospero speelt”.⁹⁴

⁸⁹ Nieuwe Rotterdamse Courant, 22 januari 1958

⁹⁰ Nieuwe Rotterdamse Courant, 22 januari 1958

⁹¹ Nieuwe Rotterdamse Courant, 22 januari 1958

⁹² Algemeen Dagblad, 24 januari 1958

⁹³ Nieuwe Rotterdamse Courant, 25 januari 1958

⁹⁴ Nieuwe Rotterdamse Courant, 25 januari 1958

Het AD plaatst evenals de NRC sporadisch interviews in de krant, met aanduidingen als persoon x vertelde ons of ik sprak met. Oftewel woorden waaruit duidelijk blijkt dat de verslaggever ter plaatse was en met de hoofdpersonen sprak. Hieronder een voorbeeld waar dit wel gebeurt uit de krant van dinsdag 21 januari 1958. Het bericht gaat over Indonesische immigranten die naar Nederland zijn gekomen en voor noodopvang in een kamp verblijven: "Dit is geen kamp, dit is een paleis. Met deze enthousiaste woorden begroette ons de 36-jarige heer C. A. Dodemont in zijn tijdelijk verblijf te Budel"⁹⁵. De krant plaatst hiernaast in de zaterdageditie een achtergrondverhaal over de watersnoodramp uit 1953. Dit artikel bevat een behoorlijk aantal uitspraken van kinderen, die deze ramp vijf jaar geleden meemaakten waardoor het verhaal een stuk dichterbij de lezer komt.

De Telegraaf verschilt niet van de NRC en het AD in het plaatsen van interviews. De verslaggever neemt min of meer de rol in van observator en komt incidenteel zelf in actie bij het aanspreken van de personen uit een verhaal.

Het plaatsen van meer onbewerkte quotes maakt het verhaal veel levendiger. Dit blijkt ook uit het voorbeeld rondom de Indonesische immigranten. De rol van journalist blijft dus voornamelijk beperkt tot observator, die dingen registreert en noteert. Het lijkt net alsof de verslaggevers nauwelijks persoonlijke gesprekken houden met de hoofdpersonen voor een verhaal.

Samenvatting

Sinds 1951 is het AD steeds meer gaan lijken op De Telegraaf. Het AD plaatst meer foto's op haar pagina's en geeft nu ook ruimte aan columns. De Telegraaf stond de afgelopen zeven jaar niet stil in haar ontwikkeling. De krant maakte nog meer gebruik van beeld en introduceerde meerdere nieuwe rubrieken. Het AD bevat in 1958 eveneens verschillende nieuwe onderdelen. Dit zorgt voor meer variatie in de berichtgeving en standpunten van auteurs komen vaker naar voren in deze twee kranten. Hoe zit het dan met de NRC? Deze krant is in 1958 het minst veranderd. De NRC telt slechts een paar nieuwe rubrieken en een aantal kleine veranderingen in de opmaak, maar verder is de krant voornamelijk hetzelfde gebleven als in 1951.

Toch zijn verschillende dingen in alledrie de kranten niet gewijzigd. Schrijven onder naamsvermelding komt bijvoorbeeld ook in 1958 amper aan de orde.

Hiernaast vertonen de NRC, het AD en De Telegraaf dezelfde ontwikkelingen op een paar gebieden. Ze besteden ieder afzonderlijk meer ruimte aan reclame op hun pagina's en televisie maakt in 1958 voor het eerst deel uit van de berichtgeving.

⁹⁵ Algemeen Dagblad, 21 januari 1958

5 Landelijke dagbladen in 1965

In dit hoofdstuk schets ik eerst een beeld omtrent de opmaak van de NRC, het AD en De Telegraaf in de week van maandag 18 januari tot en met zaterdag 23 januari 1965. Hierna ga ik dieper in op de berichtgeving van de kranten. Om dit in kaart te brengen heb ik de berichten uit de kranten uitvoerig geanalyseerd. Ik probeer mijn bevindingen uit de afzonderlijke kranten met elkaar te vergelijken om een beeld te krijgen van de dagbladberichtgeving in 1965 en de rol van journalisten in deze tijd. Voor zover mogelijk koppel ik de gevonden resultaten terug aan de kranten van 1951 en 1958.

Paragraafindeling hoofdstuk 5

§ 5.1: De algehele opmaak van de kranten. Hierbij wordt gekeken naar het gebruik van beeld, de kolom- en rubriekindeling, de opmaak van de voorpagina's en de verhouding tussen korte en lange artikelen in de berichtgeving van de drie kranten.

§ 5.2: De indeling van de NRC, het AD en De Telegraaf in 1965. Uit hoeveel pagina's bestonden de kranten en welke rubrieken publiceerden ze? Hiernaast komen de belangrijkste verschillen tussen de kranten bij het plaatsen van afzonderlijke onderdelen naar voren. Ook de rol van reclame en televisie in de berichtgeving blijft niet onderbelicht.

§ 5.3: De opmaak per artikel in de drie kranten. Wat was de rol van titels, ondertitels, tussenkopjes en leads? Maakten de NRC, het AD en De Telegraaf meer of minder gebruik hiervan sinds 1958? Hiernaast komt de manier waarop de kranten hun nieuws inleiden in de eerste alinea aan de orde.

§ 5.4: De rol van redacteurs in de berichtgeving van de kranten. Het doel is om meer duidelijkheid te krijgen over de positie van deze groep werknemers in 1965. Het plaatsen van creditlines, persoonlijke meningen van auteurs en het gebruiken van interviews door verslaggevers zijn punten die meer duidelijk verschaffen op dit gebied.

§ 5.1 Totale opmaak van de kranten

§ 5.1.1 Gebruik van beeld in de kranten

Aan het begin van 1965 zijn foto's en andere soorten illustraties niet meer weg te denken uit de kranten. Sinds 1951 staan er steeds meer afbeeldingen in de NRC, het AD en De Telegraaf. Ten opzichte van 1958 bevatten deze drie dagbladen een aantal kleine veranderingen in 1965. Het AD plaatst bijvoorbeeld de rubriek 'Fotonieuws' niet meer op haar pagina's. Hierin stonden nieuwsgereleerde foto's, die niet bij een artikel hoorden, voorzien van een onderschift.

De Telegraaf maakte in 1951 nog het meest gebruik van beeld in haar berichtgeving. Het AD doet in 1965 niet onder voor De Telegraaf op dit gebied. Toch bestaat er tussen het AD en De Telegraaf wel degelijk een groot en opvallend verschil. De Telegraaf publiceert veel grotere afbeeldingen. Het AD plaatst beduidend minder grote foto's, evenals de NRC.

De NRC maakt in 1965 het minste gebruik van foto's op haar pagina's in vergelijking met de andere twee dagbladen. Dit blijkt onder meer uit het aantal bladzijden zonder illustraties. In het AD en De Telegraaf bevatten bijna alle pagina's foto's of andere vormen van beeld. De NRC publiceert in 1965 nog regelmatig pagina's met enkel tekst.

§ 5.1.2 Indeling in kolommen en rubrieken

De indeling van de NRC oogt een stuk strakker halverwege de jaren zestig. Mede door het gebruik van meer witte ruimtes in de krant. De betere ordening komt ook naar voren in de afzonderlijke rubrieken. Deze zijn beter herkenbaar door vetgedrukte letters en regelmatig voorzien van een ander lettertype. Hiernaast plaatst de krant illustraties bij verschillende vaste onderdelen. Zo staat boven het dagelijkse commentaar, genaamd 'De Toestand', het wapen van de krant. Dit teken bestaat uit twee wegschalen met als tekst rondom 'Nieuwe Rotterdamse Courant' en onderaan het wapen staat geschreven 'licht en waarheid'.

Al in 1951 bevatte het AD een strakke lay-out. Veertien jaar later is dit nog steeds zo. Rubrieken hebben een duidelijke opmaak en de krant maakt gebruik van een herkenbare indeling voor haar lezers. De krant gaat dus verder op de manier, die sinds 1951 als maatstaf fungeert.

De kolomindeling van De Telegraaf is in sommige gevallen nog redelijk apart te noemen. De krant publiceert bijvoorbeeld verhalen op de voorpagina met een vervolg van nog geen honderd woorden op pagina twee. Afgezien hiervan bevat de krant een heldere kolomindeling. De krant maakt net als de NRC vooruitgang in de herkenbaarheid van afzonderlijke rubrieken. Verschillende onderdelen zijn voorzien van een illustratie, afgezien van de naamsvermelding. Dit geeft meer houvast aan het lezerspubliek.

§ 5.1.3 Verhouding tussen korte en lange artikelen

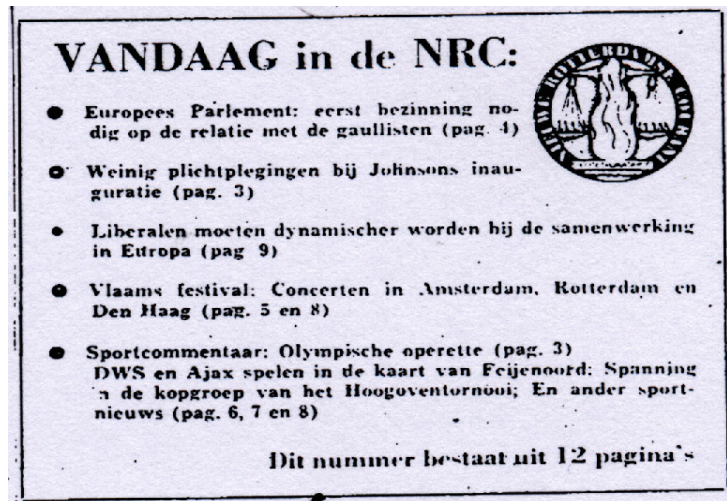
In de NRC en het AD zijn, gelijk aan 1951 en 1958, de korte berichten overduidelijk in de meerderheid. Er staan maar weinig verhalen in deze twee kranten, die één kolom van boven naar beneden kunnen vullen. Op zaterdag staan enkele langere achtergrondverhalen, die maximaal bijna een halve bladzijde in beslag nemen.

De Telegraaf publiceert in verhouding tot de andere twee dagbladen meer langere verhalen. Dit betreft artikelen, die meer dan één hele kolom van boven naar beneden vullen. De korte artikelen vormen wel een meerderheid, maar niet zo overduidelijk als in de NRC en het AD. De verhouding tussen korte en lange regels in de afzonderlijke berichtgeving bij de drie kranten verschuift meer richting de kortere zinnen. De berichten kenmerkten zich hiervoor door lange regels met veel komma's in de vorm van meerdere bijzinnen. In 1965 bestaat er meer afwisseling tussen kort en lang bij de zinsopbouw van de artikelen in de NRC, het AD en De Telegraaf.

§ 5.1.4 De voorpagina's van de drie kranten in 1965

De NRC vertoont een interessante verandering ten opzichte van zeven jaar geleden.

Op de voorpagina staat in de rechter bovenhoek een blokje getiteld, 'Vandaag in de NRC'. Dit betreft een inhoudsopgave met enkele onderwerpen, voorzien van het logo van de NRC. De krant informeert hiermee haar lezers over belangrijke artikelen op de andere bladzijden. In 1958 maakte De Telegraaf als enige gebruik van deze methode om verhalen vanaf pagina twee en verder aan te kondigen. Deze krant doet dit in 1965 niet meer en de NRC onderscheidt zich op dit gebied van het AD en De Telegraaf.

Een inhoudsopgave uit de NRC van 18 januari 1965.

Het AD en De Telegraaf plaatsen andere de andere kant wel beduidend meer reclame op de voorpagina dan de NRC. Laatstgenoemde plaatst regelmatig één of twee overwegend kleine advertenties, waar de overige twee bladen minimaal vijf grotere reclameboodschappen per krant publiceren op de voorkant.

Het AD verschijnt gelijk aan 1958 dagelijks met direct rechts van de naam de rode wereldbol, voorzien van het onderschrift 'onafhankelijk'. Dit is in 1965 nog steeds het enige gekleurde in de krant. De NRC en De Telegraaf bestaan puur uit zwart-witte pagina's in deze periode.

§ 5.2 De inhoud en het aantal pagina's per krant in 1965

De omvang van de kranten blijft maar stijgen. In 1958 kregen de kranten al aanzienlijk meer pagina's tot hun beschikking en in 1965 is dit niet anders. De NRC groeide in de afgelopen zeven jaar van 68 naar 86 bladzijden per week. Dit lijkt misschien aardig wat, maar het is niets vergeleken met de groei van het AD en De Telegraaf. Het AD publiceert nu 122 pagina's per week in vergelijking met de 70 van zeven jaar geleden. De Telegraaf bevatte in 1958 wekelijks 74 bladzijden en zeven jaar later zijn dit er 132! De bladen stegen alledrie qua omvang, maar de edities van het AD en De Telegraaf zijn toch wel behoorlijk dikker. Dit verschil komt voornamelijk door de zaterdageditie. De NRC verschijnt op deze dag met 24 bladzijden, het AD 36 en De Telegraaf publiceert zelfs 44 pagina's.

§ 5.2.1 Indeling van de Nieuwe Rotterdamse Courant

Nieuwe onderdelen:

1. Rubriek, 'Uw mening', dit dagelijkse onderdeel plaatst ingezonden brieven van lezers.
2. Rubriek, 'Radio Televisie', bevat dagelijks een radio- en televisiegids, nieuws rondom radio en televisie en commentaren over uitgezonden programma's.
3. Wekelijkse rubriek, 'De wereld van Zondag tot Zaterdag', een geschreven commentaar op het nieuws van de afgelopen week.
4. Vier keer per week een column, overigens zonder naamsvermelding.
5. Op vrijdag één volle pagina met filmnieuws en filmrecensies.

Afgezien van deze nieuwe onderdelen bevat de krant in 1965 de volgende dagelijkse vaste onderdelen: binnen- en buitenlands nieuws, economisch nieuws, sportnieuws, de rubriek 'Rotterdam' met het lokale nieuws, commentaar op het dagelijkse nieuws in de rubriek 'De Toestand', feuilleton, boekrecensie, cultuuragenda, kunstagenda, filmagenda, overzicht van tentoonstellingen, vacatures, advertenties, reclame, familieberichten en achtergrondverhalen in het 'Wekelijks bijvoegsel' van zaterdag.

Opvallend is dat de krant alleen op maandag een redactioneel commentaar plaatst. In 1958 publiceerde de NRC nog dagelijks dit onderdeel op de voorpagina.

§ 5.2.2 Indeling van het Algemeen Dagblad

Nieuwe onderdelen:

1. Rubriek, 'Kijken en Luisteren', een dagelijkse rubriek met onder andere een uitgebreide radio- en televisiegids.
2. Rubriek, 'Praten over kijken', dit onderdeel verschijnt meerdere keren per week en bevat een recensie rondom een bepaald televisieprogramma.
3. Rubriek, 'Kijk en te Kijk', nieuws en reportages gerelateerd aan televisie. In deze rubriek ook een subrubriekje 'Voor de kinderen', hierin krijgen televisieprogramma's voor de jongere kijkers een vermelding.
4. Rubriek, 'Tour de mode', dagelijkse onderdeel met verhalen rondom mode.
5. Rubriek, 'G en G post', deze dagelijkse rubriek plaatst ingezonden brieven over allerlei onderwerpen, maar juist niet gericht op het nieuws of met commentaar op de berichtgeving van het AD.
6. Rubriek, 'Op wielen', verschijnt op donderdag en staat vol met autonieuws.
7. Een column door 'Kees Stip' op zaterdag.

Het AD bevat in 1965 de volgende vaste onderdelen: binnen- en buitenlands nieuws, economisch nieuws, sportnieuws, redactioneel commentaar, feuilleton, strips, prenten, filmagenda, schouwburgagenda, filmrecensies, cultuurnieuws, reclame, vacatures, contactadvertenties en familieberichten.

Hiernaast verschijnen de volgende opvallende rubrieken nog steeds.

- 'Rondom de velden', een wekelijks verhaal op maandag over alle voetbalwedstrijden van het afgelopen weekeinde voorzien van commentaar.
- 'Algemeen Dagblad post', betreft ingezonden brieven van lezers, die wel gericht zijn op de eigen berichtgeving en het nieuws.
- 'P.W. Russels gehoord en gezien', dit onderdeel verschijnt, met uitzondering van maandag, dagelijks en gaat over de belevenissen van de heer Russel.

Opvallend genoeg publiceert het AD geen columns meer van 'Castagnet' en 'Oeulus'. Doordeweeks staan er zelfs helemaal geen columns meer in de krant, alleen op zaterdag die van 'Kees Stip'.

§ 5.2.3 Indeling van De Telegraaf

Nieuwe onderdelen:

1. Rubriek, 'Wat bracht de T.V.?', hierin staat dagelijks een terugblik op uitgezonden programma's en een radio- en televisiegids voorzien van afbeeldingen. Dit gedeelte is in plaats gekomen van de rubriek 'Radio - Televisie' uit 1958.
2. Rubriek, 'Sport-dag-in-dag-uit', meerdere malen per week terugkerend onderdeel met de laatste sportnieuwtjes.
3. Rubriek, 'Kunst kijken met Ed Wingen', dit onderdeel verschijnt alleen op zaterdag en gaat over kunst met feiten en weetjes rondom dit thema.
4. Rubrieken, 'Spreekkamer' en 'Dierenspreekuur', in deze zaterdagse rubrieken krijgen lezers antwoord op ingezonden vragen van medische medewerkers en een dierenarts. De krant publiceert in deze twee gedeeltes de vraag en het antwoord. De krant fungeert dus als een huis- en dierenarts in deze onderdelen.
5. Van dinsdag tot en met zaterdag één volle bladzijde met shownieuws genaamd, 'Showpagina'. Hier staat op deze dagen ook de rubriek 'Wat bracht de T.V.?'.
6. Column van 'Leonhard Huizinga' op maandag tot en met vrijdag. Deze is in de plaats gekomen van de column van 'Pasquino', die al verscheen in 1951. Opvallend aan deze column is een kleine foto van de schrijver bovenaan het verhaal. De Telegraaf is de enige die dit doet in vergelijking met de NRC en het AD.
7. Op vrijdag één volle pagina, getiteld 'Filmpagina', met filmrecensies en andere filmgerelateerde berichten.

De volgende vaste onderdelen vormen in 1965 het grootste gedeelte van De Telegraaf: binnen- en buitenlands nieuws, economisch nieuws, sportnieuws, redactioneel commentaar, cultuurnieuws, kunstagenda, feuilleton, strips, reclame, contactadvertenties, vacatures en familieberichten.

De volgende opvallende rubrieken verschijnen net als zeven jaar geleden nog steeds in de krant.

- Van dinsdag tot en met zaterdag het 'Stan Huygens journaal' op pagina twee met nieuws van de heer Huygens rondom allerlei thema's.
- De column van 'Jacques Gans', van dinsdag tot en met zaterdag.
- De rubriek 'Wat anderen er van denken'. Dit betreft ingezonden brieven van lezers rondom actuele thema's of met commentaar op de berichtgeving van De Telegraaf. De krant plaatst dit onderdeel meerdere keren in de week.

§ 5.2.4 Overeenkomsten en verschillen tussen de kranten

In het vorige hoofdstuk kwam naar voren, dat de NRC in januari 1958 net verscheen onder een nieuwe hoofdredacteur en dat dit wijzigingen met zich zou kunnen meebrengen. De krant was immers tussen 1951 en 1958 bijna niet veranderd, waar het AD en De Telegraaf zich duidelijk ontwikkelden door het invoeren van meerdere vernieuwingen. In 1965 functioneert Alexander Stempels nog steeds als hoofdredacteur van de NRC. De krant is echter nauwelijks gewijzigd onder zijn leiding. De krant onderging in de afgelopen zeven jaar slechts enkele kleine veranderingen. Een hiervan is op het gebied van de interactie met het lezerspubliek. In 1958 gaven het AD en De Telegraaf blijk van interactie met de lezers door bijvoorbeeld ingezonden brieven te publiceren. In de NRC was dit niet het geval. In 1965 plaatst de krant wel ingezonden brieven van lezers. De drie kranten besteden nu alledrie ruimte in hun berichtgeving aan interactie met het lezerspubliek.

Het AD en De Telegraaf zijn de laatste zeven jaar nog meer op elkaar gaan lijken. Beide kranten onderscheiden zich met verschillende opvallende rubrieken. De twee kranten kennen uiteraard ook verschillen. Zo plaatst het AD maar één column in de week, waar De Telegraaf er gemiddeld twee per dag publiceert. Hiernaast verschijnt De Telegraaf nog

steeds onder leiding van J.J.F. Stokvis en het AD onder een andere hoofdredacteur. Jacques Ratté is bij deze krant vervangen door Anton van der Vet.

Afgezien van deze overeenkomsten en verschillen is er nog iets opvallends te melden over een interview in De Telegraaf. De krant plaatst in drie delen een volledig interview, dat de assistent-hoofdredacteur van het blad Live had met Elizabeth Taylor. Dit komt letterlijk naar voren in de intro van het bericht. De krant heeft het vraaggesprek waarschijnlijk gekregen of gekocht van Live. De Telegraaf is hiermee de enige die eerder verschenen publicaties van andere media op haar pagina's plaatst.

§ 5.2.5 Rol van reclame / advertenties in de kranten

Tussen 1958 en 1965 is de rol van reclame aanzienlijk gegroeid in de kranten. Dit vormt dé belangrijkste verklaring voor het dikker worden van de NRC, het AD en De Telegraaf.

De NRC telt in verhouding de minste bladzijden met reclameadvertenties. Meestal is dit een derde tot de helft van de krant. Opvallend is het grote aantal vacatures in de krant. De advertenties in de NRC zijn hiernaast een stuk groter in vergelijking met 1958. Sommige vullen een halve pagina of zelfs meer. Zeven jaar geleden kwamen advertenties, die de helft van een bladzijde vullen helemaal niet voor.

De NRC maakt in 1965 ook reclame voor zichzelf op haar pagina's. In 1958 was dit nog niet het geval. De krant gebruikt verschillende omlijnde blokjes. Enkele voorbeelden van teksten, die je hierin kunt vinden: "Verras uw verwanten vrienden of kennissen overzee met een abonnement op de Weekeditie N.R.C."⁹⁶, "De N.R.C. ontsluit voor U de wereld!"⁹⁷, "De toekomst van Uw zaak is mede afhankelijk van Uw advertentiecampagne in de N.R.C."⁹⁸ en "NRC gids voor het politieke en maatschappelijke leven in Nederland, Europa en de wereld".⁹⁹ De NRC plaatst in deze blokjes ook opsommingen. Een voorbeeld hiervan: "NRC

- nieuws op juistheid getoetst en zakelijk weergegeven
- verhelderende buitenlandse correspondenties
- kritische beschouwingen"¹⁰⁰

Het AD publiceert in 1965 een stuk meer reclame. Dit is gemiddeld veertig tot vijftig procent per editie van de krant. Zeven jaar eerder betrof dit maximaal een derde. Deze groei komt ook naar voren in de donderdageditie van de krant. Hier staan namelijk drie hele pagina's achter elkaar met reclame. Op zaterdag publiceert de krant zelfs vijf opeenvolgende volle bladzijden met reclame. Net als in de NRC zijn de reclameboodschappen in verhouding een stuk groter. Ter illustratie: soms plaatst de krant één reclameboodschap op één hele pagina. In 1965 publiceert De Telegraaf gemiddeld dezelfde hoeveelheid reclame als het AD, dus veertig tot vijftig procent. Echter soms is dit zelfs meer dan de helft. Op zaterdag 23 januari 1965 staan bijvoorbeeld 26 van de 44 bladzijden vol met reclame, vacatures en andere soorten advertenties. Ook in De Telegraaf is de omvang per advertentie gegroeid. Reclameboodschappen die een halve pagina vullen vormen geen uitzondering.

De kranten krijgen alledrie steeds meer de rol van marketingproduct. Eerder kwam al naar voren dat de NRC reclame voor zichzelf maakt. De Telegraaf doet dit ook. De krant plaatst blokjes in de krant als "De Telegraaf Het medium voor uw financiële annonces"¹⁰¹ en "De Telegraaf - De Courant Nieuws Van De Dag Ideale vertegenwoordigers".¹⁰²

§ 5.2.6 Rol van televisie in de berichtgeving

In de afgelopen zeven jaar is de rol van televisie in de samenleving enorm gegroeid. Televisie is in 1965 geworden tot een echt massaproduct. Dit komt ook duidelijk naar voren in de ruimte, die de NRC, het AD en De Telegraaf per dag vrijmaken voor dit medium. De NRC plaatste in 1958 op zaterdag een wekelijks commentaar over televisie. Nu publiceert de

⁹⁶ Nieuwe Rotterdamse Courant, 23 januari 1965

⁹⁷ Nieuwe Rotterdamse Courant, 23 januari 1965

⁹⁸ Nieuwe Rotterdamse Courant, 23 januari 1965

⁹⁹ Nieuwe Rotterdamse Courant, 20 januari 1965

¹⁰⁰ Nieuwe Rotterdamse Courant, 19 januari 1965

¹⁰¹ De Telegraaf, 18 januari 1965

¹⁰² De Telegraaf, 20 januari 1965

krant dagelijks de rubriek 'Radio Televisie' met onder andere nieuws over televisie en commentaren over uitgezonden programma's. De krant besteedt dus in verhouding veel meer aandacht aan televisie.

In het AD en De Telegraaf uit 1958 kreeg televisie al dagelijks een plekje in de berichtgeving. Zeven jaar later is op dit gebied niets veranderd. Enkel de namen van de rubrieken zijn gewijzigd en het AD publiceert het televisienieuws in drie opvallende delen.

Deel 1 heet; 'Kijken en Luisteren', hierin staat onder andere een uitgebreide televisiegids.

Deel 2 heet; 'Praten over kijken', dit onderdeel bevat een recensie over een bepaald televisieprogramma.

Deel 3 heet; 'Kijk en te Kijk', met nieuws en reportages gerelateerd aan televisie.

Het AD publiceert dagelijks één volle pagina waarin deze drie onderdelen verschijnen.

De Telegraaf besteedt evenals het AD ongeveer één hele pagina per dag aan televisie.

§ 5.3 De opmaak van artikelen in 1965 gekoppeld aan de berichtgeving

§ 5.3.1 Titels en ondertitels

In de NRC is niets gewijzigd op het gebied van titels en ondertitels. De krant plaatst nog steeds normale koppen in tegenstelling tot de grote chocoladeletterkoppen uit het AD en De Telegraaf. Berichten bevatten in het algemeen één enkele ondertitel en sporadisch twee of meer. Hiernaast gebruikt de NRC duidelijk meer tussenkopjes, vooral in verhalen die meer dan de helft van één hele kolom vullen.

In de koppen en subkoppen kent het AD één belangrijke verandering. De krant plaatst nu regelmatig quotes van personen in titels. Zeven jaar geleden was dit nog niet het geval.

Tussenkopjes vormen in 1965 eerder regel dan uitzondering. Het merendeel van de berichten langer dan een halve kolom zijn voorzien van tussenkopjes.

In De Telegraaf is weinig veranderd in de titels, ondertitels en tussenkopjes. Nog steeds gebruikt de krant grote opvallende chocoladeletters in de koppen. De enige kleine wijziging ten opzichte van 1958; het onderstrepen van sommige titels.

Sabotage aan de rails

Hieronder volgt een opvallende vergelijking tussen de titels van de NRC, het AD en De Telegraaf in de berichtgeving over verschillende sabotageacties aan het spoor. Het betreft drie nieuwsberichten uit de kranten van maandag 18 januari 1965.

De NRC gebruikt de volgende titel in twee regels onder elkaar:

"Drie pogingen om trein uit rails te laten lopen
Bij de vliegbasis Soesterberg en bij Uithuizen"¹⁰³

Het AD gebruikt drie titels onder elkaar:

"Schok tijdens verbeten onderzoek naar twee sabotagedaden tegen N.S. bij Amersfoort
Derde aanslag op trein

Ook dwarsligger gelegd op rails bij Uithuizen"¹⁰⁴

De Telegraaf gebruikt ook drie titels onder elkaar:

"Ongure elementen plegen sabotage

Derde aanslag op trein

Ongelukken deden zich niet voor"¹⁰⁵

Het opvallende aan deze titels: het AD en De Telegraaf spreken over een aanslag op treinen en de NRC over pogingen om treinen te laten ontsporen. Dit voorbeeld geeft goed de werkwijze van de NRC weer. Het AD en De Telegraaf proberen met grote sensationele en lokkende koppen lezers te verleiden tot doorlezen en de NRC gaat niet op deze manier te werk. De titels in de NRC staan niet nadrukkelijk op de voorpagina in grote chocoladeletters, maar in een iets groter normaal lettertype. De rol van koppen en onderkoppen in de berichtgeving van het AD en De Telegraaf is veel groter en deze kranten doen ogenschijnlijk meer moeite om de aandacht van het lezerspubliek naar zich toe te trekken.

¹⁰³ Nieuwe Rotterdamse Courant, 18 januari 1965

¹⁰⁴ Algemeen Dagblad, 18 januari 1965

¹⁰⁵ De Telegraaf, 18 januari 1965

§ 5.3.2 *Begin van een bericht*

Het AD en De Telegraaf gebruiken verschillende vormen om hun berichten te introduceren. Het AD plaatst bijvoorbeeld op de voorpagina van dinsdag 19 januari 1965 een nieuwsbericht over maatregelen van de Franse regering om de hoofdstad Parijs schoner te krijgen. De krant kan natuurlijk deze regels gewoon in het artikel weergeven, maar doet dit niet. Het AD plaatst onder de titel vijf blokjes tekst op één horizontale lijn met de volgende inhoud:

“De bezem door de restaurants”, “Desinfecteren in de kapsalons”, “Schone handen in de slagerijen”, “Geen auto’s wassen in de straten” en “Duiven vogelvrij en zonder eten”.¹⁰⁶

Hierna gaat het bericht verder met een lead. Dit voorbeeld geeft de veranderde houding van het AD weer. Zeven jaar geleden plaatste de krant na de titels en ondertitels gewoon de eerste alinea, maar in 1965 speelt de krant meer met de inleiding van een bericht.

Afgezien van het AD varieert De Telegraaf ook met introducties van afzonderlijke berichten. In hoofdstuk vier kwam naar voren, dat De Telegraaf in 1958 regelmatig opsommingen gebruikt om een bericht in te leiden. In 1965 doet de krant dit nog steeds. Onder meer in een bericht van dinsdag 19 januari 1965 over het afzweren van hun bedrijfsschap door Nederlandse fotografen. De lead begint als volgt:

“In een rumoerige vergadering in het Utrechtse gebouw van K. en W. hebben de Nederlandse fotografen gisteren hun bedrijfsschap afgezworen. Zij zullen de Sociaal-Economische Raad vragen het “papier” bedrijfsschap zo spoedig mogelijk op te heffen, omdat het:

- te bureaucratisch is;
- alleen maar geld kost;
- behalve een jaarverslag en enkele begrotingen niets heeft gepresteerd”.¹⁰⁷

Na deze opsomming gaat het bericht verder met een nieuwe alinea.

De NRC plaatst hetzelfde nieuwsfeit ook op dinsdag 19 januari, maar zonder een heldere opsomming met redenen van de afzwering. In het bericht krijgen de oorzaken bijna geen vermelding, alleen het gebrek aan rendement komt ter sprake. De NRC gebruikt in haar berichtgeving geen opsommingen of ‘blokjes’ om een bericht in te leiden. De krant publiceert slechts standaardintro’s. Oftewel gelijk na de titels en ondertitels komt de eerste alinea in de vorm van een stukje links uitgelijnde tekst. In 1958 varieerde De Telegraaf als enige omtrent de inleiding van berichten. Zeven jaar later is het AD dezelfde weg ingeslagen, waardoor deze twee kranten allebei op een vernieuwende manier hun verhalen proberen vorm te geven.

§ 5.4 **Schrijven onder naamsvermelding en de rol van redacteurs in de berichtgeving**

§ 5.4.1 *Gebruik van creditlines in de kranten*

In de NRC is de afgelopen zeven jaar niets veranderd in het gebruik van creditlines en het schrijven onder naamsvermelding. De krant plaatst in vergelijking met het AD en De Telegraaf nog steeds de minste creditlines en verhalen met een naamsvermelding zijn op de vingers van één hand te tellen. Afgezien van de zaterdagse bijlage telt de NRC in één week slechts twee berichten onder de eigen naam van de auteur. In deze bijlage staan namelijk alleen al meer dan tien verhalen met een naamsvermelding. In 1958 vertoonde de krant hetzelfde beeld. Als de lezers artikelen met de naam van een auteur wilden lezen, dan moesten ze in de wekelijkse bijlage zijn.

In het AD is rondom creditlines ook niet veel veranderd. Nieuwsberichten verschijnen nog steeds niet onder naamsvermelding en de krant plaatst enkele tientallen andere verhalen onder eigen auteursnamen. Echter het veelvuldig gebruiken van de creditline ‘Nieuwsdienst Algemeen Dagblad’ komt niet meer voor. In 1958 verscheen nog de helft van alle artikelen met een creditline onder deze vermelding. De berichten krijgen nu voornamelijk ‘van onze verslaggever of correspondent’ als verwijzing.

¹⁰⁶ Algemeen Dagblad, 19 januari 1965

¹⁰⁷ De Telegraaf, 19 januari 1965

De meeste afzonderlijke speciale rubrieken in de krant verschijnen wel met een naamsvermelding, zoals 'Tour de mode', 'Op wielen' en 'P.W. Russels gehoord en gezien'. Hiernaast bevatten meerdere recensies en achtergrondverhalen eigen namen, maar bij nieuwsberichten is dit niet het geval.

De Telegraaf vertoont opvallend veel gelijkenissen met het AD qua creditlines. De krant publiceert verschillende afzonderlijke rubrieken onder naamsvermelding en op de voorpagina staan alleen verwijzingen als, 'van onze medewerker of correspondent'. Toch is niet alles hetzelfde. De Telegraaf plaatst af en toe namen bij nieuwsberichten in de krant. Deze artikelen staan niet op de voorpagina, maar zijn te vinden vanaf bladzijde drie en verder. De krant publiceert onder andere binnen- en buitenlands nieuws en sportnieuws met een naam van de schrijver. Toch zijn dit in verhouding maar een beperkt aantal berichten. Feit is echter wel, dat het schrijven onder naamsvermelding bij De Telegraaf langzaam groeit.

Voorbeeld rondom het gebruik van creditlines door de kranten

De Telegraaf onderscheidt zich in de berichtgeving over de beëdiging van de Amerikaanse president Johnson op woensdag 20 januari 1965. De kranten berichten alledrie op donderdag 21 januari over dit nieuwsfeit, maar De Telegraaf publiceert als enige onder naamsvermelding. De NRC en het AD melden 'van onze correspondent' als creditline, waar die van De Telegraaf 'door Otto Kuijk' weergeeft. De berichten van de NRC en het AD komen opvallend overeen en de informatie komt ogenschijnlijk uit een persbericht. De Telegraaf lijkt fysiek aanwezig geweest bij de inhuldiging van de nieuwe president. De krant plaatst immers op woensdag 20 januari een sfeerverslag van de situatie rondom de beëdiging, eveneens met de creditline 'door Otto Kuijk', waaruit dit blijkt. De auteur komt meerdere keren duidelijk naar voren in dit bericht. Een paar regels uit het verhaal:

"Onder de organisatoren van deze inhuldiging is het samenleven hier en daar nog niet succesvol, maar ondanks alle bureaucratie komt men als Nederlander toch snel onder de indruk van het gemak waarmee een geweldige show wordt voorbereid".¹⁰⁸ en "Langs de Potomac rivier lijkt Washington momenteel het meest op Aalsmeer voor het bloemencorso. Overal worden de grote praalwagens gereed gemaakt en versierd, die namens alle Amerikaanse staten zullen deelnemen aan de grote inwijdingsparade, die Johnson na zijn eedsaflegging afneemt".¹⁰⁹ Door dit verslag krijgt het lezerspubliek een beeld van de werkzaamheden tijdens de inauguratie van een Amerikaanse president. De Telegraaf onderscheidt zich met dit artikel vanwege de eigen berichtgeving op locatie, waar de andere twee kranten een persdienst gebruiken.

§ 5.4.2 Persoonlijke meningen van de auteurs

In 1965 komen standpunten van auteurs in nieuwsberichten sporadisch naar voren. In andere delen van alledrie de kranten des te meer. Ze plaatsen meerdere recensies over onderwerpen als televisie, boeken en kunst. Ook in de columns en (redactionele) commentaren geven schrijvers hun mening. Hiernaast bevatten onderdelen als het 'Stan Huygens journaal' in De Telegraaf en 'P.W. Russels gehoord en gezien' uit het AD visies van auteurs. Opvallend is wel dat de NRC geen afzonderlijke rubrieken onder naamsvermelding plaatst, waardoor in deze krant meningen van schrijvers het minst voorkomen.

§ 5.4.3 Interviews door verslaggevers

In de NRC is de journalist net als in 1958 voornamelijk een registrator. De krant plaatst weinig interviews of delen van gesprekken in de zin van, ik sprak met of persoon x vertelde ons. Alleen verwijzingen als, de minister van Economische Zaken sprak in de Tweede Kamer over, zijn regelmatig te lezen.

Uit het AD van 1965 blijkt, dat verslaggevers nog steeds vaak als observator te werk gaan. Duidelijke verwijzingen naar interviews komen sporadisch voor in de berichtgeving over het dagelijkse nieuws.

¹⁰⁸ De Telegraaf, 20 januari 1965

¹⁰⁹ De Telegraaf, 20 januari 1965

Bij achtergrondverhalen en andere onderwerpen die minder op het belangrijkste nieuws aansluiten, krijgen interviews wel meer de nadruk. In de artikelen rondom deze vraaggesprekken staan ook regelmatig sfeerbeschrijvingen. Een voorbeeld hiervan in een verhaal over de eigenaar van een viskotter op woensdag 20 januari 1965. “Het is nog donker buiten. In de stuurhut brandt een naargeestig pitje. Klompen klossen over het dek. Dan begint de Scheveningse kotter Johan Cornelis (SCH 62) met een diep grommend geluid te leven. Beneden in het schip worden 320 paardekrachten wakker. In het grauwe morgenlicht wringt de kotter zich de Tweede Scheveningse Vissershaven uit. Bij de nu lege ligplaats zwaaien een paar vrouwen en wat kinderen. Schipper Pronk laat een beslagen raampje van de stuurhut zakken, wrijft met de buitenkant van zijn hand eens tussen neus en lippen en zegt: “Rustig weertje jongen”. Het schip gaat tekeer als een dolle hond.”¹¹⁰ In andere verhalen duiken de gesprekspartners van verslaggevers eveneens vaker op. Net als het AD plaatst De Telegraaf regelmatig interviews, maar in verhouding weinig bij het dagelijkse nieuws. Toch publiceert de krant meer vraaggesprekken ten opzicht van de NRC en het AD bij het belangrijkste nieuws. Een voorbeeld hiervan: de krant bericht op woensdag 20 januari 1965 over het naderende aftreden van de Rotterdamse burgemeester door hem te interviewen. De lead luidt als volgt: “Ik vind het heel jammer dat het zoveel voeten in de aarde moet hebben om een opvolger te vinden voor het ambt van burgemeester van Rotterdam. De waardigheid van het ambt wordt er door aangetast. Ik ben van de omstandigheden die de benoeming vertragen, niet op de hoogte, maar het zou een symptoom kunnen zijn. Ik heb de indruk dat de bereidheid om de openbare zaak te dienen er in het algemeen niet op vooruitgaat. Waarom? Ik zou het niet weten.”¹¹¹ Na deze uitspraak van de burgemeester gaat de lead verder met: “Mr. G. E. van Walsum, die alles wat hij doet - lopen, praten, roken - weloverwogen schijnt te doen, werd plotseling zeer beslist in zijn houding en in zijn praten. Hij had, toen wij hem op dat ogenblik in zijn werkkamer spraken, nog zes weken burgemeesterschap voor de boeg.”¹¹² De krant plaatst hiernaast regelmatig exclusieve interviews, bijvoorbeeld een met Annie M.G. Schmidt op zaterdag 23 januari 1965.

Samenvatting

In 1965 zijn de NRC, het AD en De Telegraaf op bepaalde gebieden alledrie veranderd. De kranten zijn ieder per week een stuk dikker geworden en de rol van reclame is behoorlijk gegroeid. Hiernaast zijn foto's niet meer weg te denken uit de berichtgeving. De NRC besteedt aanzienlijk meer aandacht aan televisie in haar berichtgeving en de andere twee kranten ondergingen ook verschillende wijzigingen op dit onderdeel. Het schrijven onder naamsvermelding groeide enigszins, maar de meeste berichten verschenen nog steeds met ‘van onze verslaggever of correspondent’ als creditline. Meningingen van auteurs komen in 1965 vaker naar voren door de groei in het aantal recensies, commentaren, columns en speciale rubrieken in alle drie de kranten. Toch zijn een bepaalde verschillen bij de kranten gebleven. Het AD en De Telegraaf voorzien berichten van grote chocoladeletterkoppen en meerdere ondertitels in tegenstelling tot de NRC. Laatstgenoemde publiceert ook nog steeds de minste foto's en andere vormen van beeld op haar pagina's.

¹¹⁰ Algemeen Dagblad, 20 januari 1965

¹¹¹ De Telegraaf, 20 januari 1965

¹¹² De Telegraaf, 20 januari 1965

6 Veranderingen bij de kranten gekoppeld aan de opkomst van televisie

In dit hoofdstuk kijk ik naar het verband tussen veranderingen bij de NRC, het AD en De Telegraaf en de rol van televisie hierin. De resultaten uit hoofdstuk drie tot en met vijf legde ik voor aan twee deskundigen. Ten eerste aan Frank van Vree, hoogleraar Journalistiek en Cultuur aan de Universiteit van Amsterdam. Ten tweede sprak ik met Joan Hemels, hoogleraar Communicatiewetenschappen eveneens aan de Universiteit van Amsterdam. Zij publiceerden allebei meerdere artikelen en boeken gerelateerd aan mijn onderwerp. De vraag die ik in dit hoofdstuk wil beantwoorden luidt als volgt: Is er een verband tussen de inhoudelijk veranderingen, die ik tegenkwam in de berichtgeving van de NRC, het AD en De Telegraaf tussen 1951 en 1965 en de opkomst van televisie in deze periode? Dit hoofdstuk bevat vijf hoofdpunten, onderverdeeld in even zoveel paragrafen. In elk gedeelte staat een belangrijke verandering uit de kranten centraal en ik kijk of televisie hierin een rol speelde.

Paragraafindeling hoofdstuk 6

§ 6.1: Veranderingen in de opmaak van alledrie de kranten. Er staan steeds meer foto's en andere soorten illustraties in de kranten. Zijn er aanwijsbare redenen voor de verschillen tussen de kranten en speelt televisie een rol in de veranderende opmaak?

§ 6.2: De terughoudende houding van de NRC in vergelijking met het AD en De Telegraaf. Laatstgenoemde twee kranten zijn veel vernieuwender bezig tussen 1951 en 1965. Ze besteden meer aandacht aan de amusementfunctie van een dagblad, naast de gebruikelijke rol als nieuwsvoorzienaar. Waar komt dit verschil tussen de kranten vandaan en speelt televisie een rol in de vernieuwende manier van berichtgeving bij het AD en De Telegraaf?

§ 6.3: De berichtgeving over televisie in de drie kranten. In 1958 besteden het AD en De Telegraaf dagelijkse ruimte aan televisie. De NRC plaatst omstreeks deze periode één artikel per week op haar pagina's. In 1965 publiceert de NRC ook elke dag over het nieuwe medium, waar de anderen twee kranten dit dus al in 1958 deden. Waar heeft dit verschil mee te maken? Hiernaast: hoe keken de drie dagbladen afzonderlijk aan tegen televisie en wat is de achtergrond voor deze visie?

§ 6.4: Tussen 1951 en 1965 groeit de rol van reclame in alledrie de kranten. De kranten bestaan in 1965 regelmatig voor meer dan de helft uit reclame. Hoe komt dit en speelt televisie hier een rol in?

§ 6.5: Alledrie de kranten publiceren tussen 1951 en 1965 weinig verhalen onder naamsvermelding. Dit stijgt erg langzaam van nog geen tien berichten per krant in 1951 naar enkele tientallen in 1965. Waar heeft deze trage groei mee te maken en speelt televisie überhaupt een rol in het schrijven onder naamsvermelding bij de kranten?

§ 6.1 Meer foto's in de kranten en veranderingen in de opmaak van artikelen

Tussen 1951 en 1965 plaatsen de NRC, het AD en De Telegraaf beduidend meer afbeeldingen op hun pagina's. Dit heeft te maken met de gegroeide omvang van deze kranten. In de jaren direct na de oorlog beschikten de kranten over weinig papier, waardoor de kranten erg dun waren. Vanaf het begin van de jaren vijftig gaat het beter met de kranten en komt er meer papier beschikbaar.¹¹³ Dit blijkt ook uit onderstaande cijfers.

Alledrie de kranten publiceerden in januari 1951 doordeweeks rond de zes á zeven pagina's per dag. Zeven jaar later, in 1958, bestaan de kranten doordeweeks dagelijks uit tien tot twaalf bladzijden. Hier blijft het niet bij en aan het begin van 1965 zijn vooral het AD en De Telegraaf extreem hard gegroeid. Het AD van circa 70 bladzijden per week in 1958, naar ongeveer 122 in 1965 en De Telegraaf van circa 74 per week in 1958, naar een wekelijks gemiddelde van 132 in 1965. De NRC, het AD en De Telegraaf krijgen dus ieder meer pagina's tot hun beschikking. Dit creëerde meer ruimte voor afbeeldingen. Hiernaast bestaat

¹¹³ Schneider en Hemels, *De Nederlandse krant 1618-1978* (1979) blz. 329, 330

er nog een andere reden voor de groei van het aantal foto's. In de jaren vijftig stegen de advertentie-inkomsten van de kranten, waardoor er meer geld beschikbaar

was voor luxere kranten.¹¹⁴ Afgezien van deze oorzaken is er volgens Frank van Vree nog een belangrijke aantoonbare verklaring voor de groei in beeld bij de kranten. "Er was sprake van een gestage opkomst (sinds de jaren twintig al) van de Angelsaksische journalistieke formules en dat proces raakt rond 1960 in een stroomversnelling". Het Angelsaksische model bracht ingrijpende veranderingen voor de dagbladjournalistiek van na de oorlog. Dit nieuwe model had belangrijke gevolgen voor de opmaak van de kranten (voor meer informatie over dit model zie het kader hiernaast)¹¹⁵. Het Angelsaksische model speelt een belangrijke rol in het plaatsen van meer foto's in de kranten. Dit is niet het enige, aangezien deze nieuwe formule de totale opmaak van de krant veranderde. Titels kregen meer nadruk en berichten werden steeds vaker voorzien van tussenkopjes en leads.

Het uiterlijk van de kranten is veranderd tussen 1951 en 1965 en in deze periode groeit het aantal foto's en andere vormen van beeld in de kranten. Wat is de rol van televisie in dit proces?

Volgens Joan Hemels en Frank van Vree is er nauwelijks relatie tussen de groei van televisie aan het eind van de jaren vijftig en het gebruiken van meer beeld in de kranten. Frank van Vree hierover: "de opkomst van de televisie heeft de neiging om meer visueel materiaal te gebruiken mogelijk versterkt, maar dat is moeilijk te bewijzen".

§ 6.2 Terughoudende houding van de NRC

De NRC is opvallend minder vernieuwend bezig in haar berichtgeving na de oorlog. Waar het AD en De Telegraaf berichten voorzien van grote chocoladeletterkoppen en veelvuldig gebruik maken van subkoppen, doet de NRC dit niet. De krant plaatst kleinere titels en een stuk minder ondertitels, die totaal geen prominente plaats innemen op de pagina's. De NRC is in de opmaak een stuk conservatiever en hecht hier ogenschijnlijk minder waarde aan. Hiernaast plaatsen het AD en De Telegraaf vanaf 1958 opvallende nieuwe rubrieken. Bijvoorbeeld het 'Stan Huygens journaal' (De Telegraaf) en 'P.W. Russels gehoord en gezien' (AD). In onderdelen als deze krijgen de lezers het dagelijkse nieuws op een minder serieuze manier voorgeschoteld. Ook publiceren deze kranten ieder aanzienlijk meer columns tussen 1951 en 1965, waardoor de meningen van auteurs veelvuldig voorkomen. De NRC krant bevat weinig meningen van schrijvers, mede door het sporadisch plaatsen van columns, commentaren en rubrieken onder

Angelsaksisch model

De Nederlandse dagbladjournalistiek richt zich na 1945 steeds meer op het Angelsaksische model. De nadruk komt te liggen op nieuwsselectie. Het gaat niet langer om slechts registreren, maar selecteren. Een van de redenen voor deze vernieuwing is de papierschaarste. Door een beperkte omvang van de krant en een grote naoorlogse nieuwshonger is het zaak scherp te selecteren en bondig te schrijven. Selectie van nieuws heeft ook directe gevolgen voor de opmaak van de dagbladen:

- Van een 'verticale' opmaak naar een 'horizontale' opmaak, afgewisseld met verticale elementen. Artikelen werden geplaatst over meerdere kolommen, afgewisseld met 'stoppers' (korte berichtjes).
- Meer nadruk op koppen.
- Meer gebruik van leads.
- Introductie van inhoudsopgaven.
- Verhalen werden duidelijker van elkaar scheiden door het gebruik van lijntjes, bolletjes en andere scheidingstekens. Dit creëerde meer wit per pagina.
- Artikelen kregen vaker illustraties in de vorm van foto's, kaarten of tekeningen.

De overstap op het Angelsaksische model bracht uiteraard ook tegenstanders met zich mee. De redactie besloot nu voor de lezer wat belangrijk was en wat niet. Dit werd gezien als het grote gevaar van deze ordening. De lezer werd mogelijk afgehouden van het systematisch nagaan van al het overige nieuws. Bovendien werkte het in de hand dat men bij gebrek aan belangrijke zaken, minder belangrijke tot gewichtige bombardeerde. Dat kon leiden tot sensatiezucht, een eigenschap waarmee kranten geen associatie wilden. Toch zou snel blijken dat het nieuwe model de toekomst betekende voor de kranten. Onder aanvoering van De Telegraaf, die als eerste krant in Nederland de emotioneel betrokken stijl van het Angelsaksische model ging overnemen, gingen steeds meer kranten overstag. Niet in de laatste plaats vanwege het grote succes van De Telegraaf.

¹¹⁴ Schneider en Hemels, De Nederlandse krant 1618-1978 (1979) blz. 347, 348

¹¹⁵ <http://www.socsci.kun.nl/av/Medialandschap/KrantsyntaxFrames.html> 06-01-09

naamsvermelding zoals de hierboven genoemde voorbeelden uit de andere twee kranten. Waar heeft dit mee te maken?

Volgens Joan Hemels komt dit door de typologie van de krant. “De NRC ging op een conservatievere manier te werk in vergelijking met het AD en De Telegraaf. Ook verscheen de NRC tussen 1951 en 1965 als een avondkrant, die in het algemeen een saaier opmaak hadden. Hiernaast bestond in de jaren vijftig een immense concurrentiestrijd tussen het AD en De Telegraaf. Deze twee dagbladen wilden zoveel mogelijk lezers bereiken, waar de NRC zich voornamelijk richtte op de liberale achterban”.

Frank van Vree koppelt de voorzichtige houding van de NRC aan het eerder genoemde Angelsaksische model. “De Telegraaf en de voorloper van het AD, het Rotterdams Nieuwsblad, waren al in de jaren twintig en dertig grote voorstanders van het Angelsaksische model en namen een voorbeeld aan deze manier van berichtgeving. De NRC spiegelde zich daar absoluut niet aan: haar voorbeeld lag in bekende internationale kranten als The Times, Le Monde en de Frankfurter”.

De NRC is dus behoorlijk terughoudend in het doorvoeren van vernieuwingen en dit komt nadrukkelijk tot uiting in de berichtgeving van de krant.

Eerder kwam naar voren dat het AD en De Telegraaf zich in de loop van de jaren vijftig meer gingen richten op amusement in de krant, naast het nieuws. Volgens Frank van Vree heeft de belangrijker wordende rol van entertainment in deze twee kranten weinig te maken met de opkomst van televisie. Televisie heeft de nadruk op amusement in het AD en De Telegraaf hoogstens iets versterkt, maar hoe dit precies zit is moeilijk aan te geven, aldus van Vree.

§ 6.3 Berichtgeving over televisie in de kranten

In 1958 besteedt de NRC weinig aandacht aan televisie in haar berichtgeving ten opzichte van het AD en De Telegraaf. Laatstgenoemde twee kranten publiceren elke dag onder meer nieuws rondom dit medium. De NRC plaatst alleen op zaterdag een verhaal over televisie. Dit betreft een commentaar, waarin wordt teruggeblikt op gebeurtenissen rondom televisie van de afgelopen week. In 1965 is dit verschil recht getrokken. De kranten besteden dan iedere dag ruimte aan televisie in hun berichtgeving. Onder andere in de vorm van recensies over programma's, televisienieuws en vooruitblikken op komende uitzendingen.

Om erachter te komen hoe de kranten inhoudelijk reageerden op de opkomst van televisie is het uitermate belangrijk om te weten hoe ze tegen televisie aankeken. Volgens Frank van Vree stonden het AD en De Telegraaf veel meer open voor de populaire cultuur. “Dat was ook al zo voor 1940. Wat hiernaast absoluut meespeelt in het besteden van meer aandacht aan televisie door de kranten is de veranderende rol van het medium. In de jaren vijftig stond televisie in betrekkelijk laag aanzien en pas in de jaren zestig wint de televisie aan gezag”. Hiernaast was de NRC, voornamelijk in de jaren vijftig, een conservatief-liberale krant wat langzaam veranderde in loop van de jaren zestig. De krant werd vanaf deze periode progressiever in haar berichtgeving, waardoor het conservatieve karakter van de krant geleidelijk verdween. Dit vormt een mogelijke verklaring voor de ruimte, die de NRC in 1958 en 1965 aan televisie besteedt in haar berichtgeving. In deze periode groeit dit van wekelijks één commentaar in 1958 naar dagelijkse verhalen over televisie in 1965.

Afgezien van de grotere rol voor televisie in de kranten is er nog iets opvallends te melden over de manier waarop de afzonderlijke kranten rondom dit medium berichten. Joan Hemels hierover: “De NRC besteedt veel minder aandacht aan de commerciële kant van televisie en richt zich meer op de politieke aspecten rondom televisie. De menselijke factor van televisie en niet de kant van amusement, zoals De Telegraaf en het AD deden.” Deze kijk op televisie komt ook duidelijk naar voren in de wekelijkse kritische commentaren over televisie in 1958. De NRC plaatst hierin haar vraagtekens over televisie en geeft een eigen mening over het medium. Dat de NRC zich meer richt op de menselijke kant van televisie blijkt ook uit het volgende gedeelte van het wekelijkse commentaar over televisie op zaterdag 25 januari 1958. De krant constateert dat “er ook nog een goede uitzending was in onze televisie. Naar onze smaak tenminste viel de documentaire beeldenreeks die de K.R.O in samenwerking met de veeartsenijkundige faculteit van de rijksuniversiteit te Utrecht gaf,

belangwekkend uit. Waarom? Omdat men een koe zag bevrijden van iets scherp in haar binnenste? Omdat er sensatie was? Integendeel: omdat er intelligent en begrijpelijk voor leken een kijkje werd gegund in een tak van praktiserende wetenschap, die voor een nog altijd sterk met landbouw verbonden land sterke belangen verdedigt. En dat gebeurde zonder de geringste speculatie of behoefte aan sensatie, maar wel rechtuit waarheidsgetrouw. Men kan natuurlijk ook zeggen: de leek heeft er allemaal niets mee te maken. Maar dan moet men eigenlijk iedere vorm van popularisering van de wetenschap verwerpen. Wij vonden het juist zo plezierig, dat de wetenschappelijke vakmensen op deze uitstekende wijze wilden samenwerken met de televisie in het verschaffen van interessante ervaringen aan het publiek. Hier toonde de televisie een gezond tegenwicht te kunnen leveren voor de specialiserings- en beroepshokjesindelingstendens van onze tijd. Afgezien nog van de velen op het platteland, voor wie de reportage aanzienlijke directe waarde moet hebben gehad.”¹¹⁶

§ 6.4 Groei van reclame in de kranten tussen 1951 en 1965

In 1951 staan er nog weinig reclameadvertenties in de NRC, het AD en De Telegraaf. Reclameboodschappen op de voorpagina zijn een uitzondering en de advertenties verderop in de krant nemen een bescheiden plaats in op de pagina's. Vanaf 1958 is een lichte verandering merkbaar. Reclame komt voorzichtig op de voorpagina's en de afzonderlijke advertenties zijn per stuk groter. In 1965 zijn de drie kranten min of meer verworpen tot een marketingproduct. Dit komt het meest naar voren in de NRC en De Telegraaf. Deze kranten plaatsen beiden op hun pagina's korte promotionele kadertjes met de volgende strekking: wordt abonnee of koop deze krant, want hij is beter en betrouwbaarder dan andere dagbladen. Er ontstaat dus een bepaalde vorm van concurrentiestrijd tussen de kranten halverwege de jaren zestig, mede door het begin van de ontzuiling. Hiernaast zijn de reclameberichten per stuk enorm gegroeid vanaf 1965. Hele pagina's met één enkele advertentie vormen geen uitzondering meer en op de voorpagina's van alledrie de kranten neemt reclame een belangrijkere rol in. In de loop van de jaren zestig is reclame dus 'big business' en valt hier voor de kranten veel geld te verdienen. Dit blijkt ook uit de reclameopbrengsten van de kranten tussen 1952 en 1961. In deze periode stijgen de advertentie-inkomsten met gemiddeld 13,11 procent per jaar!¹¹⁷

Volgens Joan Hemels stijgen aan het begin van de jaren zestig de inkomens zo snel, dat er een financiële opleving van de inkomensverandering plaatsvindt. Mensen hebben meer geld te besteden en de kranten spelen hier op in door meer reclame te maken voor producten. Deze economische groei zorgt ook voor uitbreiding van de redacties met veel jonge journalisten, aldus Hemels. Het groter worden van de redacties komt onder meer naar voren bij De Volkskrant. Deze krant groeide van 29 redacteuren in 1946 naar 58 in 1949 en 65 in 1960.¹¹⁸ Andere kranten vertonen hetzelfde beeld. Door deze jongere generatie medewerkers bij de kranten, die niet bang waren om vernieuwingen door te voeren, ging er een frisse wind waaien bij de kranten. Dit komt onder meer tot uiting in specialisatie van de berichtgeving. De Telegraaf besteedt bijvoorbeeld sinds het begin van de jaren zestig duidelijk meer aandacht aan shownieuws. De gegroeide redactionele staf maakte dit mogelijk en er ontstonden deelredacties, die verantwoordelijk waren voor onderdelen van de krant. Redactieleden kregen hierdoor meer invloed en de bestaande hiërarchische verhoudingen bij krantenredacties veranderden vanaf eind jaren vijftig.¹¹⁹

De kranten publiceren dus ieder meer reclame op hun pagina's, maar speelt televisie eigenlijk wel een rol in dit veranderende proces? Frank van Vree hierover: "Het plaatsen van meer reclame in de kranten vanaf de jaren zestig markeert de opkomst van de moderne massaconsumptie. De grote groei van het aantal televisietoestellen in deze periode is hier een gevolg van."

¹¹⁶ Nieuwe Rotterdamse Courant, 25 januari 1958

¹¹⁷ Schneider en Hemels, De Nederlandse krant 1618-1978 (1979) blz. 347, 348

¹¹⁸ Van Vree, in Journalistieke cultuur in Nederland (2002) blz. 163

¹¹⁹ Van Vree, in Journalistieke cultuur in Nederland (2002) blz. 162

Mensen schaften massaal een toestel aan, dit blijkt uit het snel stijgende aantal geregistreerde toestellen in deze tijd, en de NRC, het AD en De Telegraaf gaven deze ontwikkeling misschien wel een extra duw in de rug. Deze kranten maakten immers reclame voor deze beeldbuizen tussen alle andere advertenties op hun pagina's. Ondanks het feit dat televisie een steeds groter wordende concurrent werd in de loop van de jaren zestig gaan de kranten dit medium dus niet uit de weg.

§ 6.5 Schrijven onder naamsvermelding door auteurs bij artikelen

In de berichtgeving van de NRC, het AD en De Telegraaf verschijnen tussen 1951 en 1965 erg weinig artikelen onder de eigen naam van de schrijver. De meeste berichten bevatten creditlines in de vorm van, 'door onze verslaggever of correspondent'. Tussen de drie kranten is er nog een behoorlijk verschil, wat betreft de aantallen. De NRC plaatst minder dan een handvol berichten onder naamsvermelding per week, de wekelijkse bijlage niet meegerekend. Dit groeit ook niet vanaf het begin van de jaren vijftig tot en met halverwege de jaren zestig. Het AD en De Telegraaf vertonen een iets ander beeld. In 1951 zijn ongeveer een tiental berichten te vinden per krant met een eigen naam en in 1965 is dit gegroeid naar enkele tientallen per week. Dit betekent een lichte stijging, maar waarom groeit dit zo langzaam? Zijn hier duidelijke redenen voor?

Volgens Frank van Vree en Joan Hemels heeft dit te maken met de status die kranten destijds in de samenleving bezaten. De krant was een 'meneer' en niet een verzameling redacteurs of columnisten, zoals van Vree dit verwoordt. Hemels voegt hier aan toe: "Anonimiteit was in deze tijd traditie, afgezien van een enkele uitzondering. Niet de mannetjes en vrouwtjes vormden de krant, maar de krant zelf."

De NRC plaatst tussen 1951 en 1965 duidelijk minder artikelen onder de eigen naam van een auteur in vergelijking met de andere twee kranten. Frank van Vree hierover: "De NRC en andere serieuze kranten gingen vrij laat over op het schrijven onder naamsvermelding. Dit heeft te maken met het feit, dat deze kranten lang die 'meneer' wilden blijven voor het publiek".

Toch gingen ook deze kranten geleidelijk overstag in de jaren zestig. Deze overgang heeft te maken met het persoonlijker worden van de journalistiek. Dit persoonlijke komt vooral naar voren in nieuwe journalistieke genres als interviews, reportages en columns, die dat persoonlijke uitdrukken. Hiernaast werden de kranten afzonderlijk minder gezien als een instituut, aldus van Vree.

De kranten gingen dus langzaam over op het publiceren van verhalen onder eigen naam van de auteurs. Speelde televisie eigenlijk een rol in dit veranderende proces? Je zou denken, dat met de komst van nieuws op televisie de rol van verslaggevers groter werd. Een presentator, waarvan men de naam waarschijnlijk kende, zorgde ervoor dat het nieuws in de huiskamers kwam. Hiernaast groeide de rol van verslaggevers, aangezien zij verslag deden op locatie van een gebeurtenis. Hierdoor waren ook zij regelmatig zichtbaar op het scherm. Het nieuws kreeg dus een persoonlijkere lading. Deze ontwikkeling bij het nieuws op televisie werkte door in de berichtgeving van kranten. Volgens Joan Hemels is dit te merken aan het plaatsen van foto's van de auteurs bij verschillende rubrieken, vanaf het begin van de jaren zeventig.

Samenvatting

Bestaat er nu een verband tussen de belangrijkste inhoudelijke veranderingen bij de kranten en de opkomst van televisie. Hieronder per verandering een korte samenvatting.

Meer ruimte voor beeld in de kranten en veranderingen in de totale opmaak hebben weinig te maken met de opkomst van televisie. Voornamelijk de gegroeide omvang van de kranten en de introductie van het Angelsaksische model zorgden voor deze wijzigingen.

De NRC bleef nogal terughoudend in het doorvoeren van vernieuwingen in haar berichtgeving in verhouding tot de andere twee kranten. Het AD en De Telegraaf legden bijvoorbeeld meer nadruk op amusement in hun verhalen. Televisie heeft deze tendensen hoogstens iets versterkt, maar dit is moeilijk precies aan te geven.

Het gezag van televisie als medium steeg vanaf de jaren zestig, waardoor de serieuze dagbladen inhoudelijk meer aandacht gingen besteden aan het medium. Dit komt duidelijk naar voren in de berichtgeving van de NRC. Deze krant besteedde immers in 1965 dagelijks aandacht aan televisie, waar dit in 1958 nog niet het geval was. De opkomst van televisie zorgde op dit punt, voornamelijk bij de NRC, dus wel voor inhoudelijke veranderingen.

De verbeterde economische toestand in het land aan het begin van de jaren zestig leidde tot meer reclame in de kranten. De gegroeide positie van televisie in de samenleving is een gevolg van de betere economische situatie en speelde geen rol in het publiceren van meer advertenties. Hieruit blijkt ook dat veranderingen bij televisie en de kranten in deze periode niet los te zien zijn van belangrijke ontwikkelingen in de Nederlandse samenleving. Vanwege de financiële groei konden kranten zich in de loop van de jaren vijftig ontwikkelen, mede door een flinke stijging van het aantal abonnees. Hiernaast werd televisie een massamedium, omdat mensen meer geld te besteden hadden en dus eerder een toestel konden aanschaffen.

Tussen 1951 en 1965 groeit het schrijven onder naamsvermelding erg langzaam. Dit heeft te maken met de status van de dagbladpers in deze periode. De krant was een 'meneer'. Pas vanaf 1970 werden invloeden vanuit televisie op dit gebied merkbaar in de berichtgeving van de kranten. Dit is onder andere te zien aan het plaatsen van foto's van de auteurs bij rubrieken.

Hiernaast zorgde ook de snelle groei van redacties, met voornamelijk jonge journalisten, in de periode na de oorlog voor veranderingen bij de kranten. De afzonderlijke redacties werden gemiddeld een stuk jonger, waardoor er een vernieuwende frisse wind ging waaien. Deze jonge generatie stond veel meer open voor culturele en intellectuele vernieuwingen bij de kranten.

Er lijkt geen direct verband te bestaan tussen de inhoudelijke veranderingen bij de NRC, het AD en De Telegraaf en de massale opkomst van televisie in de periode 1951-1965. Toch is dit niet helemaal waar. Volgens Frank van Vree is de rol van televisie bij verschillende veranderingen in de berichtgeving bij de kranten wel aanwezig, maar is dit moeilijk precies aan te geven. Bijvoorbeeld bij het gebruik van meer beeld door kranten en de grotere rol voor amusement in het AD en De Telegraaf. Het enige directe verband dat je kunt leggen is de gegroeide aandacht voor televisie in de NRC en het inwinnen aan gezag van televisie als medium. De groei en acceptatie van televisie werd immers mede veroorzaakt, doordat het een massamedium werd in de jaren zestig. De NRC kon niet meer om televisie heen en dit zorgde voor inhoudelijke wijzigingen in de berichtgeving van deze krant.

Wat wel duidelijk naar voren komt is de rol van het Angelsaksische journalistieke model bij de inhoudelijke wijzigingen van de drie bladen. Deze nieuwe journalistieke methode zorgde in de periode na de oorlog voor de belangrijkste veranderingen, die de kranten doormaakten.

Conclusie

De journalistiek krijgt steeds weer opnieuw te maken met veranderingen. In de huidige samenleving groeit bijvoorbeeld de rol van internet in het medialandschap. Op internet kun je tegenwoordig onder meer radio luisteren, televisie kijken en de krant lezen. Traditionele media als kranten, televisie en radio zijn genoodzaakt om zich aan te passen aan deze vernieuwde situatie.

Hoe was dit een kleine zestig jaar geleden? Aan het begin van de jaren vijftig krijgen de bestaande media met de komst van televisie immers een nieuwe concurrent. Zorgde dit voor inhoudelijke veranderingen in de berichtgeving van de kranten? Deze vraag was de aanleiding tot dit onderzoek.

Ten eerste vormde literatuuronderzoek een basis om meer te weten te komen over het medialandschap in deze periode. Er werd gekeken naar de positie en de rol van bovengenoemde drie kranten tussen 1945 en 1965. Hiernaast werd de opkomst van het medium televisie behandeld.

Ten tweede moest een inhoudsanalyse bij de Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC), het Algemeen Dagblad (AD) en De Telegraaf inhoudelijke veranderingen bij deze drie dagbladen in kaart brengen. Deze analyse bevatte drie meetpunten.

- Januari 1951, landelijke televisie was er nog niet en televisie bevond zich nog in de experimentele fase.
- Januari 1958, omstreeks deze periode begint de massale groei van het aantal televisietoestellen in de Nederlandse huiskamers.
- Januari 1965, de groei van televisietoestellen stabiliseerde enigszins omdat veel mensen immers al een toestel bezaten.

Als laatste werden de resultaten van de inhoudsanalyse voorgelegd aan twee deskundigen. Namelijk Frank van Vree en Joan Hemels. Zij publiceerden allebei meerdere artikelen en boeken rondom dit thema. De belangrijkste reden om de uitkomst van de inhoudsanalyse voor te leggen aan deze twee personen: het duiden van de resultaten. De NRC, het AD en De Telegraaf konden immers tussen 1951 en 1965 wel inhoudelijk veranderd zijn, maar had dit ook te maken met de opkomst van televisie in deze periode?

Bovengenoemd onderzoek had de volgende hoofdvraag als leidraad: wat was de inhoudelijke reactie van de Nieuwe Rotterdamse Courant, het Algemeen Dagblad en De Telegraaf op de massale intrede van televisietoestellen aan het eind van de jaren vijftig?

De uitkomst van de gehanteerde onderzoeksmethode bleek te zijn: de NRC, het AD en De Telegraaf reageerden inhoudelijk niet op de massale intrede van televisietoestellen aan het eind van de jaren vijftig.

Toen ik nadacht over een verklaring voor deze uitkomst kwam het volgende als eerste bij me op. Wat als ik nu de nadruk van mijn onderzoek had gelegd op de periode 1960-1975 in plaats van 1950-1965? Zou dit een ander resultaat hebben opgeleverd?

Uit mijn onderzoek komt duidelijk naar voren dat televisie geen belangrijke rol speelde in het medialandschap van de jaren vijftig. Televisie bestond in dit decennium voornamelijk uit amusement en het medium bleek destijds geen serieuze concurrent voor de geschreven pers. Deze situatie verkleint dan ook de kans dat kranten zich inhoudelijk aanpasten aan televisie.

Aan het begin van de jaren zestig begint de rol van televisie in de samenleving geleidelijk te groeien. Het medium gaat zich nadrukkelijker richten op het brengen van nieuws en ontpopt zich tot een nieuwe rivaal voor de kranten.

Halverwege de jaren zestig zijn in de berichtgeving van de NRC, het AD en De Telegraaf enkele reacties zichtbaar op de grotere rol van televisie in het medialandschap. Je kunt echter niet zeggen dat deze kranten inhoudelijk reageerden op de groei van televisie,

aangezien deze wijzigingen zo beperkt zijn. Als ik mijn onderzoek gericht had op de periode 1960-1975 was hier mogelijk meer over te zeggen. In mijn onderzoeksperiode vormde televisie pas vijf jaar een serieus onderdeel van het totale medialandschap. In 1975 zou dit al vijftien jaar geweest zijn, waardoor er meer te vertellen valt over de invloed van televisie op de berichtgeving van de kranten. Toch hoeft dit geen uitsluitsel te geven rondom een ander antwoord op mijn hoofdvraag.

De NRC, het AD en De Telegraaf reageerden tussen 1951 en 1965 dan wel niet op de massale opkomst van televisie, maar stil zaten deze kranten allerm minst. De edities van de kranten zijn tussen 1951 en 1965 behoorlijk veranderd. Enkele voorbeelden hierbij:

- De kranten zijn een stuk dikker geworden.
- De opmaak van de kranten is veranderd.
- Meer nadruk op amusement, naast het nieuws, in de berichtgeving.
- De rol van nieuwe genres in de NRC, het AD en De Telegraaf groeit geleidelijk. Dit komt naar voren in de groei van het aantal recensies, commentaren en columns per krant.

Deze ontwikkelingen zijn mede veroorzaakt door de veranderde situatie in de samenleving. Tussen 1945 en 1950 ging het economisch gezien slecht met Nederland en vanaf 1950 zijn de eerste tekenen van herstel te zien. In de loop van de jaren vijftig begint de economie aan te trekken en de kranten profiteren enorm van deze gunstige conjunctuur. De inkomsten van de dagbladen groeien en het aantal abonnees stijgt, waardoor de kranten zich kunnen ontwikkelen. De financiële groei hangt samen met een vraag die voorafgaande aan mijn scriptie naar voren kwam. Kun je de inhoudelijke veranderingen bij de NRC, het AD en De Telegraaf tussen 1950 en 1965 wel los zien van ontwikkelingen in de gehele samenleving? Uit mijn onderzoek blijkt dat deze twee dingen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. De economische groei had grote invloed op berichtgeving van de kranten tussen 1950 en 1965. Hiernaast heeft de massale groei van het aantal televisietoestellen in de Nederlandse huiskamers te maken met de verbeterde economische situatie. Vanwege de economische groei werd televisie een massamedium.

Met mijn onderzoek wilde ik kijken op welke manier bestaande media anticiperen op de komst van een nieuw medium. In de huidige samenleving is dit het geval met internet en ik wilde graag weten hoe dit was ten tijde van de introductie van televisie. Ik denk dat achteraf gezien de periode 1950-1965 te kort is om uitsluitsel te geven over de inhoudelijke reactie van kranten op de opkomst van televisie. Zoals ik al eerder aangaf zijn de tien jaar hierna ook erg belangrijk om tot een juist oordeel te komen. Dit wil echter niet zeggen dat je de jaren vijftig zomaar kunt overslaan. De komst van landelijke televisie in oktober 1951 ging niet zonder slag of stoot en de periode hierna is erg belangrijk om de groei van televisie in de juiste context te plaatsen. Voor eventueel vervolgonderzoek zou het interessant zijn om te kijken naar de periode 1965-1975 en te zoeken naar invloeden van televisie in de berichtgeving van de kranten. Ook in dit decennium kun je de situatie in de samenleving niet links laten liggen. Rond 1965 worden de eerste tekenen van ontzuiling zichtbaar en deze veranderingen lieten onmiskenbaar hun sporen na in het medialandschap.

Bronnen

Literatuur en artikelen

- Akkermans, Leo (2003), Televisie. Beginjaren van een nieuw beroep (Amsterdam: Boom)
- Bank, Jan (1994), *Televisie verenigt en verdeelt Nederland*, in: Omroep in Nederland. Vijfenzeventig jaar medium en maatschappij, 1919-1994 (red. Huub Wijffjes e.a.; Zwolle: Waanders) blz. 76-103
- Berends, Rob (1990), *Een staatscommissie en een luchtbel*, in: Jaarboek Mediageschiedenis 2 (red. Huub Wijffjes e.a.; Amsterdam: Stichting Mediageschiedenis) blz. 135-155
- Bouwmeester, Piet (2006), De gouden greep van 'Woeste Willem'. De roerige geschiedenis van het zelfstandige Algemeen Dagblad (Groningen: Adr. Heinen)
- Driever, Jan & Brauer, Jan (1984), Perszuivering. De Nederlandse pers 1944-1951 (Weesp: Unieboek B.V.)
- Hagen, Piet (2002), Journalisten in Nederland. Een persgeschiedenis in portretten 1850-2000 (Amsterdam: De Arbeiderspers)
- Hemels, Joan (1983), De krant in bedrijf. 75 jaar samenwerking en samenleving (Baarn: Ambo)
- Hermes, Joke & Reesink, Maarten (2003), Inleiding televisiestudies (Amsterdam: Boom)
- Heuvel van den, Hans (1981), De vrijheid van de pers. De overheid en het commerciële karakter van de pers 1944-1949 (Baarn: Ambo)
- Hulshof, Marian (2001), Leren interviewen (Groningen: Wolters-Noordhoff, vierde druk; eerste druk 1987)
- Knulst, Wim (1994), *Omroep en publiek*, in: Omroep in Nederland. Vijfenzeventig jaar medium en maatschappij, 1919-1994 (red. Huub Wijffjes e.a.; Zwolle: Waanders) blz. 300-337
- Kussendrager, Nico (2007), Onderzoeksjournalistiek (Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff)
- Rooij, M. (1974), Kranten. Dagbladpers en maatschappij (Amsterdam: Wetenschappelijke uitgeverij B.V.)
- Rothuizen, William (1984), *Jacques Gans van De Telegraaf. Kon je daar wel bij aan tafel gaan zitten?*, in: Luizen in de pels. 100 jaar journalistiek in Nederland (red. Martin van Amerongen e.a.; Amsterdam: Raamgracht) blz. 8-17
- Schneider, Maarten & Hemels, Joan (1979), De Nederlandse krant 1618-1978. Van 'nieuwstydinghe' tot dagblad (Baarn: Het Wereldvenster, vierde geheel herziene en uitgebreide druk; eerste druk 1943)
- Stempels, A. (1969), *Gedachten bij en na de oprichting van de NRC*, in: Kijk in een jarige krant. NRC 125 (red. A. Stempels e.a.; Rotterdam: Nieuwe Rotterdamse Courant N.V.) blz. 9-32
- Telegraaf, Dagblad (1993), 100 jaar De Telegraaf. Een selectie uit De Telegraaf van 1893 tot en met 1992 (Amsterdam: B.V. Dagblad De Telegraaf)
- Verhoeven, Nel (2004), Wat is onderzoek? (Amsterdam: Boom)
- Vree van, Frank (2002), *Beroep: journalist. Beeldvorming en professionalisering*, in: Journalistiek cultuur in Nederland (red. Jo Bardoel e.a.; Amsterdam: Amsterdam University Press) blz. 155-167
- Wijffjes, Huub (2004), Journalistiek in Nederland 1850-2000. Beroep cultuur en organisatie (Amsterdam: Boom)

Websites

- Boer de, Herco, 'TV in NL 1',
<http://home-1.worldonline.nl/~hcdeboer/tvinnl3.htm> (19 november 2008) en
<http://home-1.worldonline.nl/~hcdeboer/tvinnl2.htm> (19 november 2008)
- Brauer, J.L.M, 'Rooij, Maarten (1906-1986)',
in *Biografisch Woordenboek van Nederland*, (Den Haag 1989)
<http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmata/bwn3/rooij> (15 november 2008)
- Diemer, E. (1988), 'Alexander Stempels, Utrecht 5 februari 1912 – Rotterdam 22 september 1987', in: *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, 1988* (red. Commissie voor de publicaties; Leiden) blz. 249-255
http://www.dbnl.org/tekst/jaa003198801_01/jaa003198801_01_0017.htm
(15 november 2008)
- Knot, Hans (1998), 'Televisiekijkgedrag in de late jaren vijftig',
http://www.icce.rug.nl/~soundscapes/VOLUME01/Historisch_Kijkonderzoek.shtml
(14 november 2008)
- Limburg, Dirk (1997), 'Geschiedenis van de televisie in Nederland',
<http://www.nrc.nl/W2/Lab/Profiel/Televisie/geschiedenis.html> (14 november 2008)
- Nijland, Yfke (2006), 'Goed of fout. Ongekende zelfzuivering',
<http://geschiedenis.vpro.nl/programmas/2899536/afleveringen/28253942/items/28340362/> (24 november 2008)
- Smeets, Joris (2003), 'TV in de jaren vijftig. De groeistuipen van een nieuw medium',
<http://geschiedenis.vpro.nl/artikelen/14195380/> (14 november 2008)
- Redactie van de Telegraaf, (mei 2005), 'De wereld van de krant',
<http://kiosk.telegraaf.nl/data/dewereld2005.pdf?skey=>, (24 november 2008)
- Waanders, B.C.L (1988), 'Mr. A. Stempels, 1912-1987',
in: *Rotterdams Jaarboekje 1988* (red. C.O.A baron van Schimmelpenninck van der Oije; Rotterdam: Gemeentelijke archiefdienst) blz. 149-150
<http://rjb.x-cago.com/GARJB/1988/12/19881231/GARJB-19881231-0149/story.pdf>
(15 november 2008) en
<http://rjb.x-cago.com/GARJB/1988/12/19881231/GARJB-19881231-0001/story.pdf>
(24 november 2008)
- Addy Weijers, 'Medialandschap: De Krant',
<http://www.socsci.kun.nl/av/Medialandschap/KrantsyntaxFrames.html>
(6 januari 2009)
- Wolda, Evelien (2003), 'De relatie tussen politiek en de Nederlandse televisie',
http://www.birth-of-tv.org/birth/assetView.do?asset=1339149129_1129211873
(15 november 2008)
- http://nl.wikipedia.org/wiki/Algemeen_Dagblad (24 november 2008)
- Zoekmachine openbare bibliotheken,
<http://zoeken.bibliotheek.nl/> (14 november 2008)

Overige

- Reportage KRO Profiel van 12 oktober 2007: De Telegraaf 'De waarheid van wakker Nederland'. Achtergrondinfo op onderstaande website, hier is ook een link naar de uitzending te vinden.
http://www.profieltv.nl/uitzendingen/2007/1012_telegraaf/intro.aspx (24 november 2008)
- Archief Nederlandse Dagbladpers, in het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) te Amsterdam voor documenten met abonneecijfers van de Nieuwe Rotterdamse Courant, het Algemeen Dagblad en De Telegraaf in de periode van 1945-1965.

- Kabinetscrisis 1951: 'Nieuw-Guineacrisis',
In de week van maandag 22 januari - zaterdag 27 januari viel het kabinet-Drees / Van Schaik vanwege de kwestie Nieuw-Guinea. Onderstaande website bevat achtergrondinformatie over deze gebeurtenis, gebruikt voor de inhoudsanalyse van 1951.
<http://www.parlement.com/9291000/modulesf/g87n19rx> (1 december 2008)
- Hevige sneeuwstormen in januari 1958,
Een meteorologische site met informatie over het weer in deze periode, verwerkt in de inhoudsanalyse van 1958.
http://www.meteotuitjenhorn.net/1950_1959.htm (14 december 2008)
- Informatie over Joan Hemels, hoogleraar Communicatiewetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam (UvA).
<http://lucasoomsfonds.nl/index.php?id=44> (2 januari 2009)
- Informatie over Frank van Vree, hoogleraar Journalistiek en Cultuur aan de Universiteit van Amsterdam (UvA).
<http://home.medewerker.uva.nl/f.p.i.m.vanvree/> (23 december 2008)
- Nieuwe Rotterdamse Courant: 22 januari - 27 januari 1951, 20 januari - 25 januari 1958 en 18 januari - 23 januari 1965.
- Algemeen Dagblad: 22 januari - 27 januari 1951, 20 januari - 25 januari 1958 en 18 januari - 23 januari 1965.
- De Telegraaf: 22 januari - 27 januari 1951, 20 januari - 25 januari 1958 en 18 januari - 23 januari 1965.

Bijlage: opzet scriptie

1. Als afstudeeronderwerp heb ik gekozen (met een korte motivatie graag!):

De reactie van drie landelijke dagbladen op de komst van televisie in Nederland. Met de komst van televisie veranderde onder meer het medialandschap. Naast de bestaande media kwam er een nieuwe nieuwsbrenger bij, maar hoe reageerden de kranten op dit nieuwe fenomeen?

Dit is in onze huidige samenleving het geval met internet en televisie. Internet krijgt een steeds prominenter rol in ons mediagebruik en de aandacht van consumenten versplintert per medium en televisie is één van de slachtoffers. In de jaren vijftig gaf de komst van televisie een van de eerste aanzetten tot verspreid mediagebruik.

Ik kies voor dit onderwerp, omdat ik deze periode uit de geschiedenis erg interessant vind. Ook wilde ik een thema voor mijn scriptie, dat nauw verbonden is met onze vaderlandse mediageschiedenis.

2a. De voorlopige probleemstelling luidt (eventueel alleen met steekwoorden):

Wat was de inhoudelijke reactie van de Nieuwe Rotterdamse Courant, het Algemeen Dagblad en De Telegraaf op de massale intrede van televisietoestellen aan het eind van de jaren vijftig?

2b. Afgeleide vragen (deelvragen, verdere vraagstelling,):

- Televisie maakte vanaf 1951 haar intrede in het medialandschap: wat ging hieraan vooraf en hoe ontwikkelde televisie zich richting de massale opkomst van dit medium in de huiskamers aan het eind van de jaren vijftig?
- Hoe was de situatie voor de Nieuwe Rotterdamse Courant (NRC), het Algemeen Dagblad (AD) en De Telegraaf¹²⁰ in de jaren vijftig? Hoe kwamen deze drie kranten uit de Tweede Wereldoorlog en wat was hun positie in het verzuilde medialandschap van de jaren vijftig? Tot welke zuil behoorden zij respectievelijk? Wat waren hun oplages en wat typeerde hun achterban?
- Hoe zagen de NRC, het AD en De Telegraaf eruit in 1951 en op welke manier gaven ze de inhoud van hun berichten vorm voor de eigen lezers?
- Hoe zagen de NRC, het AD en De Telegraaf eruit in 1958 en op welke manier gaven ze de inhoud van hun berichten vorm voor de eigen lezers?
- Hoe zagen de NRC, het AD en De Telegraaf eruit in 1965 en op welke manier gaven ze de inhoud van hun berichten vorm voor de eigen lezers?
- Eventuele veranderingen bij de NRC, het AD en De Telegraaf in de jaren vijftig hoeven niet gerelateerd te zijn aan de komst van televisie? Wat zeggen deskundigen hierover?

3. Voorstel onderzoekopzet: literatuurstudie en praktijkonderzoek.

Ik ga me eerst in literatuur verdiepen om het medialandschap omstreeks het decennium 1950-1960 te schetsen. Dit wil ik doen met de volgende punten als leidraad.

Televisie:

1. Wanneer was de precieze introductie van dit medium en wat ging hieraan vooraf (de jaren na de Tweede Wereldoorlog)?
2. Hoe ontwikkelde televisie zich in de beginjaren, mede aan de hand van de groei in het aantal toestellen?

¹²⁰ Ik heb gekozen voor deze drie kranten, omdat ik denk dat de visie van deze dagbladen op de komst van televisie het minst van elkaar verschilt. Het zijn respectievelijk neutrale of liberale dagbladen, die behoorden tot de maatschappelijke zuilen waarin minder aversie was tegen de komst van televisie. Ik denk dat de kans groter is, dat deze drie kranten eerder anticipeerden op de komst van televisie. Zeer waarschijnlijk met tegenzin, maar in vergelijking met kranten van de protestantse of katholieke zuil wel sneller na de introductie van televisie, omdat deze zuilen fervente tegenstanders waren bij de komst van dit nieuwe medium.

3. Tegen het eind van de jaren vijftig kochten / hadden veel mensen een televisietoestel, waardoor het een echt massamedium werd. Hoe kwam dit tot stand en hoe ging het verder aan het begin van de jaren zestig?

Kranten:

1. De NRC, het AD en De Telegraaf na de Tweede Wereldoorlog tot aan de komst van televisie in 1951. Hoe kwamen deze kranten uit de oorlog en wat was de positie die ze innamen in het verzuilde medialandschap aan het begin van de jaren vijftig? Dit mede aan de hand van oplages, een omschrijving van de achterban en de hoofdredacteurs per krant in deze periode.
2. De NRC, het AD en De Telegraaf in het vervolg van de jaren vijftig. Hoe ontwikkelde deze drie kranten zich in dit decennium? Wat waren hun oplages? Wie was hun hoofdredacteur? Veranderde de achterban ten opzichte van de periode direct na de Tweede Wereldoorlog vanwege het begin van de ontzuiling?

Met de eerste twee hoofdstukken wil ik duiding geven aan het medialandschap van de jaren vijftig. Dit is erg belangrijk voor het praktijkonderzoek. De lezer weet immers meer over de positie die de desbetreffende kranten hadden in deze periode en krijgt informatie over de komst van televisie in Nederland. Maar was er ook een reactie van kranten op de komst van televisie en zo ja / nee waarom dan?

Om dit te onderzoeken ga ik een inhoudsanalyse doen aan de hand van de NRC, het AD en De Telegraaf.

Per krant richten ik me op drie periodes.

1. De periode waarin televisietoestellen nog in beperkte mate aanwezig waren, het jaar 1951.
2. Het begin van een periode waarin het aantal televisietoestellen explosief groeide, het jaar 1958.
3. De periode waarin de groei van televisietoestellen enigszins stabiliseerde, omdat veel mensen immers al een toestel hadden, het jaar 1965.

Ik wil dan per jaartal (1951, 1958 en 1965) van één week de krant doorspitten. Het onderzoek omvat twee delen.

1. De krant in het algemeen

2. Inhoudelijk onderzochte berichten

Deel 1: De krant in het algemeen

Ik wil eerst kijken hoe de krant er per jaartal uitziet. Ik begin bij 1951, waarvan ik een overzicht geef. Bij 1958 kan ik mijn resultaten verbinden met die van 1951 en bij die van 1965 met 1958 en 1951.

Het volgende overzicht heeft dus betrekking op de kranten van 1951. Ik zal me richten op de volgende criteria en zal deze criteria pas kunnen vergelijken bij de kranten van 1958:

1. Algemene opmaak van de krant. Hoe komt de krant op mij over?
 - Ik kijk dan naar het gebruik van beeld en foto's?
 - Wat straalt de krant uit? Drukte of rust? Grote lappen tekst met weinig lege ruimtes of juist andersom?
2. De lengte van de berichten.
 - Zijn er veel lange of juist korte berichten te vinden en hoe is deze verhouding?
3. Aanwezige journalistieke genres?
 - Welke genres zijn er te vinden in de krant? Onder dit kopje geef ik opsomming van de aanwezige genres per krant. Commentaren, columns, recensies, interviews, sfeerverslagen etc...
4. Afwisseling in journalistieke genres.
 - Hoe zijn de verhoudingen per krant? Zijn er kranten die zich duidelijk profileren door bijvoorbeeld meer interviews of sfeerverslagen te plaatsen of helemaal geen columns publiceren? Oftewel zijn er bepaalde patronen te ontdekken?

5. Aantal pagina's per krant.

- Werd de krant dikker of dunner in mijn onderzoeksperiode, of bleef het aantal pagina's ongeveer gelijk. Oftewel zijn hier significante verschillen te merken?

6. Aantal rubrieken per krant.

- Een overzicht van de indeling van een krant. Welke keuzes maakten de dagbladen door bepaalde rubrieken voor- of achteraan in de krant te zetten?

7. Reclame / advertenties in de krant.

- Waren in deze tijd reclame of advertenties in de kranten te vinden? En zo ja, in welke mate waren deze aanwezig en zijn hier veranderingen in op te merken?

Deel 2: inhoudelijk onderzochte berichten

Ik zoek naar nieuwsberichten waarover in elk van mijn drie gekozen kranten afzonderlijk bericht wordt. Dit zullen belangrijke nieuwsfeiten zijn: bijvoorbeeld verkiezingen, andere politieke gebeurtenissen, grote sportsuccessen etc. Uit één krant haal ik dan vier berichten per week in het betreffende jaar (kan eventueel ook meer of minder worden, afhankelijk van de berichten die ik tegenkom en de vergelijkingen die ik kan maken), waarvan de onderwerpen ook in de andere twee kranten voorkomen. Ik heb dan per jaar twaalf berichten, uit elke krant vier, rondom vier verschillende thema's. (zie tabel)

	1951	1958	1965
NRC	xxxx	xxxx	xxxx
AD	xxxx	xxxx	xxxx
Telegraaf	xxxx	xxxx	xxxx

Nadat ik mijn berichten gevonden heb, ga ik deze onderzoeken. Dit zal ik doen aan de hand van de volgende criteria.

1. De opmaak van het bericht. Hoe is een bericht ingedeeld?

- Wordt er gebruik gemaakt van een lead, een indeling in alinea's of juist grote lappen aan elkaar geplakte tekst zonder witte intervallen. Zijn er tussenkopjes en welk lettertype heeft het bericht? Ook kijk ik naar de titel boven een bericht, zijn hier veranderingen in te merken. Wordt er bijvoorbeeld al gebruik gemaakt van een quote in de titel of is dit in deze tijd nog niet aanwezig?

2. De rol van de journalist in de krant. Met de komst van televisie kregen de journalisten er een nieuwe rol bij, namelijk die van presentator op de buis. Journalisten schreven uiteraard berichten, waren te horen op de radio, maar nu waren ze ook te zien op televisie. Heeft dit ook effect gehad op de rol van journalisten in de krant. Hier wil ik naar kijken aan de hand van de volgende criteria.

- Wordt er bijvoorbeeld vanaf deze periode meer onder naamsvermelding van de journalist geschreven, zodat de lezer beter wist wie de artikelen schreef?
- Wat is de toon van een artikel? Serieus, zakelijk en afstandelijk of juist dicht bij de lezer door warm en meelevend over te komen.
- Hoe wordt de lezer aangesproken? U of jij en in welke mate gebeurt dit, of juist helemaal niet?
- Geven journalisten ook hun mening in artikelen, door bepaalde woorden te gebruiken die hieraan refereren?
- Ook kijk ik naar de schrijfwijze van een artikel, probeert een journalist alleen de lezer te informeren of ook te amuseren.

Met deze twee delen, respectievelijk onderzoek naar de krant in het algemeen en per bericht afzonderlijk, hoop ik een goed beeld te krijgen van de kranten in deze periode. Mocht mijn bovenstaande lijst niet volledig zijn, of ik kom tijdens mijn onderzoek missende criteria tegen dan zal ik deze uiteraard toevoegen aan mijn praktijkonderzoek.

Na mijn krantenanalyse hoop ik een mogelijk antwoord te hebben op mijn probleemstelling: Wat was de inhoudelijke reactie van de landelijke dagbladen op de massale intrede van televisietoestellen aan het eind van de jaren vijftig?

Reageerde de kranten hier überhaupt op of juist helemaal niet? Als de kranten bijvoorbeeld veranderd zijn in de periode die ik onderzocht heb, dan wil dit nog niet zeggen dat dit te maken heeft met de massale intrede van televisietoestellen in de gezinnen. Er kunnen ook andere redenen zijn voor deze veranderingen: een bepaalde krant is bijvoorbeeld van koers veranderd door de komst van een nieuwe hoofdredacteur.

Om toch een completer antwoord op mijn probleemstelling te krijgen ga ik deskundigen interviewen. Personen die veel weten over deze periode uit de mediageschiedenis en die mij verder kunnen helpen bij het beantwoorden van mijn hoofdvraag. Ik wil de uiteindelijke resultaten van mijn krantenanalyse voorleggen aan verschillende deskundigen om verklaringen te vinden op de ontwikkelingen die ik rapporteer.

Ik wil drie deskundigen interviewen, maar heb op dit moment nog geen namen. Tijdens mijn krantenanalyse zal ik vragen bedenken aan de hand van mijn resultaten. Hiernaast zal ik tijdens mijn werkzaamheden aan de eerste twee hoofdstukken zoeken naar geschikte interviewkandidaten.

Na deze interviews hoop ik een zo volledig mogelijk antwoord te hebben op mijn probleemstelling. Deze zal te vinden zijn in mijn conclusie.

4. De voorlopige hoofdstukindeling, gekoppeld aan de lijst van deelvragen (en aan een tijdplanning in weken):

Hoofdstuk 1: (2 weken)

Televisie in de jaren vijftig, de komst van de televisie in 1951 en de ontwikkeling die dit nieuwe medium doormaakte tot aan het begin van de jaren zestig. In dit hoofdstuk zet ik de ontwikkelingen rondom televisie in een chronologische volgorde vanaf het eind van de Tweede Wereldoorlog tot en met het begin van de jaren zestig.

Hoofdstuk 2: (2 weken)

De NRC, het AD en De Telegraaf in de jaren vijftig. Hoe kwamen deze drie kranten uit de Tweede Wereldoorlog, waarin de kranten geen of nauwelijks persvrijheid hadden en te maken hadden met allerlei restricties. Welke positie namen ze hierna in tijdens het verzuilde medialandschap van de jaren vijftig? Tot welke zuil behoorden deze kranten? Waaruit bestond hun achterban en wat waren hun oplages?

Hoofdstuk 3: (2 weken)

Krantenanalyse 1951, in dit jaar waren de eerste televisie-uitzendingen in ons land te zien en was televisiebezit beperkt tot een heel klein deel van de bevolking. Hoe berichtten de NRC, het AD en De Telegraaf omstreeks deze periode aan hun lezers en hoe zag de krant eruit in 1951?

Hoofdstuk 4: (2 weken)

Krantenanalyse 1958, in dit jaar begon de massale intrede van televisietoestellen in de huiskamers. Het bereik van televisie werd uitgebreid, omdat een steeds groter wordend deel van de bevolking een beeldbuis in bezit had. Hoe berichtten de NRC, het AD en De Telegraaf omstreeks deze periode aan hun lezers en hoe zag de krant eruit in 1958 nu de televisie zich stevig wortelde in de samenleving?

Hoofdstuk 5: (2 weken)

Krantenanalyse 1965, in dit jaar had een groot deel van de bevolking een televisie in huis en rond deze tijd stagneerde de massale groei van televisietoestellen in de huiskamers enigszins. Veel mensen hadden er immers al één aangeschaft. Hoe berichtten de NRC, het AD en De Telegraaf omstreeks deze periode aan hun lezers? Hoe zag de krant eruit in 1965 nu televisie een vast onderdeel uitmaakte van de samenleving en eigenlijk niet meer weg te denken was?

Hoofdstuk 6: (2 weken)

Interviews deskundigen, de kranten reageerden wel of niet op de komst van televisie. Alleen hebben de resultaten uit mijn krantenanalyse wel te maken met komst van televisie? Zijn er geen andere redenen te geven om de resultaten van mijn onderzoek te onderbouwen en

deze te verklaren. Om op deze en andere vragen, die tijdens mijn krantenanalyse naar voren komen, een antwoord te krijgen zal ik een drietal interviews afnemen met deskundigen.

Hoofdstuk 7: (1 week)

Conclusie, reageerden de landelijk dagbladen wel of niet inhoudelijk op de massale intrede van televisietoestellen aan het eind van de jaren vijftig? Door mijn krantenanalyse en de interviews met deskundigen hoop ik deze vraag te kunnen beantwoorden.

5. Voorstel voor een of meerdere academische bibliotheken om je voorlopige literatuurstudie te kunnen uitvoeren:

Bibliotheek Universiteit Leiden

Bibliotheek Hogeschool voor Journalistiek Utrecht

Mediatheek CHE

Koninklijke Bibliotheek Den Haag (hier staan alle krantenarchieven op microfilm)

6. Werktitel, voorlopige titel:

De televisie tijdens de jaren vijftig in opkomst: de reactie van verschillende landelijke dagbladen rond deze tijd op dit nieuwe fenomeen.

7. Je persoonlijke doel en doelstelling:

(Wat wil jij werkelijk bereiken met je afstudeerproject?):

Mijn belangrijkste doel is om mezelf te verdiepen in een onwijs leuk onderwerp. Dit onderwerp geeft een van mijn belangrijkste interesses perfect weer. Ik wilde een thema kiezen waarbij ik er vol voor kan én wil gaan en ik heb dit na lang nadenken gevonden. Ik begin vol goede moed aan mijn scriptie en hoop veel te leren door mezelf te verdiepen in een fantastisch onderwerp!